

KROK

2013 2
ročník 10.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA

1150. VÝROČÍ PŘÍCHODU
SV. CYRILA A METODĚJE
NA VELKOU MORAVU

Z OBSAHU

LITERÁRNÍ A JAZYKOVÝ
ODKAZ VĚROZVĚSTŮ
ŘÁD SVATÝCH CYRILA
A METODĚJE
MILÉNIOVÉ OSLAVY
PŘÍCHODU BRATŘÍ
NA MORAVĚ
PŘÍBĚHY KAPLIČEK, KŘÍŽŮ
A BOŽÍCH MUK
PODNEBÍ OLMOUCE
PROPOJENÁ S TĚLEM
DOZVUKY VÝSTAV
A DIVADELNÍ SEZÓNY

Důstojnost krásy

Liturgické textilie 17.–20. století
z fondu olomoucké katedrály

1. května - 29. září 2013
krypta Dómu sv. Václava v Olomouci

Expozice otevřena: út-so 9.00-17.00 hod. | ne 11.00-17.00 hod.

Rímskokatolická farnost sv. Václava Olomouc, Mléčochova 814/5, 772 00 Olomouc
tel.: 585 224 236, e-mail: faolomouc-sva@ado.cz
dom-olomouc.webnode.cz

Na obálce:
Jan Kryštof Handke, Oslava Nejsvětější Trojice; detail: Sv. Cyril
a Metoděj křtí krále Svatopluka. Nástropní freska v opatské kapli
v jihovýchodní nárožní věži (foto: Markéta Ondrušková).

Krása důstojnosti

Erby olomouckých biskupů
a arcibiskupů v architektuře a užitém umění

1. května - 29. září 2013
Arcibiskupský palác v Olomouci

Otevřeno denně mimo pondělí 10.00-17.00 hod.
Expozice je součástí prohlídkového okruhu.

Arcibiskupství olomoucké, Wurmova 9, 771 01 Olomouc
tel.: 587 405 421, e-mail: prohlidkypalace@ado.cz
www.arcibiskupskypalac.ado.cz

II / 2013

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna
v Olomouci

Ročník 10., číslo 2,
vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:
Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.

Odpovědná redaktorka:
Mgr. Olga Chmelíčková

Redakční rada:
RNDr. Jitka Holásková
Mgr. Miloš Korhoň

Mgr. Nela Kvapilová
PhDr. Jindřich Garčíc
RNDr. Lenka Prucková
PhDr. Renáta Fífková

Mgr. Veronika Rybová
PhDr. Marie Dokoupilová
Mgr. Lubor Maloň
Mgr. Miluše Berková

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezručova 3,779 11 Olomouc

tel.: 585 205 311

fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:
Jan Krátký

Předtisková příprava:
Martin Navrátil

Tisk:

Booksprint s. r. o.

I. P. Pavlova 52, 771 11 Olomouc

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:
MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:
31. května 2013

Úvodník (Lukáš Neumann)	2
Glosa: Bratři mnoha jmen (Marek Bohuš)	2
TÉMA ČÍSLA: 1150. VÝROČÍ PŘÍCHODU SV. CYRILA A METODĚJE	
S Miloslavem Pojslem o cyrilometodějské tradici a účtě (Lukáš Neumann)	4
Miléniové oslavy příchodu věrozvěstů na Moravě (Lubomír Novotný).....	10
Cyrilometodějský literární a jazykový odkaz (Miroslav Vepřek).....	14
Duchovní odkaz arcibiskupa Leopolda Prečana – Chrám sv. Cyrila a Metoděje v Hejčíně (Jakub Huška).....	18
Řád svatých Cyrila a Metoděje (Filip Hradil)	23
Příběhy kapliček, křížů a božích muk (Mária Kudelová)	28
Zbortěné harfy tón (František Všeticka).....	32
Alexandr Jaroslav Dubec: Příchod bratří	34
VARIA	
Ohlédnutí za máchovskou výstavou ve Vědecké knihovně v Olomouci (Richard Zmélík).....	36
Dozvuky Divadelní Flory 2013 – Dora Viceníková, dramaturgyně brněnské Reduty (Květuše Soukupová)	39
Knihy z Olomouckého kraje (Bohumír Kolář).....	42
Podněbí Olomouce (Miroslav Vysoudil, Lukáš Neumann)	47
V Prostějově 3. června 1563, bratr Matěj Klíčnický biskupovi Janu Blahoslavovi (Michaela Kokojanová)	51
Židovský hřbitov v Prostějově a jeho zmapování (Jaroslava Kolářová).....	56
Adolf Kašpar fotografem v Hlubočkách (Marek Bohuš)	58
Sochařka Radka Pavelová-Žáková:	
Propojená s tělem (Radka Pavelová, Lukáš Neumann).....	61
Tvář smrti mate diváky v Hrubínově Křídlovce (Květuše Soukupová).....	65
KULTURNÍ ITINERÁŘ. Rukověť návštěvníka kulturních událostí:	
Kouzlo vějřů, Jiří Trnka – ve službách imaginace, Vojenská střelnice – vstup zakázán (Muzeum Prostějovska)	68
Pravěká hostina – zpracování potravin a příprava pokrmů v pravěku (Vlastivědné muzeum v Šumperku)	68
Meopta 80. Historie optického průmyslu v Přerově (Muzeum Komenského v Přerově).....	69
Vzpomínkové slavnosti na zakladatele Muzea Komenského v Přerově Františka Slaměníka	70
KROK informuje.....	72

Úvodník

Osud míchá kartami anebo souhra (ne)šťastných náhod. Tak bychom mohli pojmenovat proces vzniku čísla, které si právě pročítáte. Za prvé, původně by se k letnímu čtení do parků, zahrad, letních zahrádek či knihoven s dokořán otevřenými okny hodila o něco „lehčí“ četba, než s sebou již po mnoho staletí vlekou věrozvěstové Cyril a Metoděj. Aktuální olomoucké dění si žádá své, říkal jsem si s redakčními kolegy ještě někdy v sněžných únorových a březnových dnech. Ale jak to tak bývá, postupem času a s přibývajícimi náměty a tipy, jak toto „monstrózní“ téma uchopit, člověk přicházel na to, kolik hrdosti, síly a optimismu dodnes prýští z tak zdánlivě zasuté a pro mnohé z nás tak školometsky obehnané historie a tradice. Schválně, začtete se a třeba to pocítíte taky. A koneckonců, pokud ještě rozdýcháte, jakým směrem se po prezidentských volbách ubírá tuzemské bezskrupulózní politikaření, pak jsou řádky o účtě k druhému, nezištném pomáhání či o duchovních odkazech, zanechaných ať již samotnými svatými či našimi přímými předky třeba v podobě křížů a božích muk, určené právě vám.

Glosa: Bratři mnoha jmen

Marek Bohuš

Nejsem asi sám, komu vždy vrtalo hlavou, jak se stane, že z Cyrila a Metoděje jsou náhle Konstantin a Metoděj. Navíc, jakmile se ta jména začnou rozplétat, nastávají další zádrhele. Bratři byli pokřtěni jako Konstantin a Michal, Cyril a Metoděj jsou jejich jmény řeholními, která si sami zvolili při vstupu do kláštera, podobně jako Jorge Mario Bergoglio, zvolen papežem, přijal jméno František.

Vážené osobnosti inspirují při volbě jména pro dítě. Žije odkaz věrozvěstů také ve vlastních jménech? Pojmenováváme tak naše děti? Cyrilů žilo roku 2012 v Česku 1314,

Druhé memento již tolik podnětů k usebranému poznesení nebo ironickému šlehu zdaleka nenabízí. Ještě před několika dny by pasáž o „katastrofální povodni, jež postihla kus země pod Drahanskou vrchovinou, o velké vodě z 1. na 2. června 1563“ (takřka na den přesně, o čtyři a půl století později, zažívá ničivé povodně území Čech) z příspěvku Michaely Kokojanové byla pouhou kapkou v moři běžné korektorsko-redakční práce. Podobně, když jsme s Miroslavem Vysoudilem připravovali text o právě vycházející publikaci *Podnebí Olomouce*, kde je zmínka o tom, že sledování teploty jednotlivými měřicími stanicemi umožňuje předejít „překvapení“ v podobě bleskových povodní a záplav, rozhodně jsme netušili, jak se o několik stovek kilometrů směrem na západ budou naši spoluobčané trást dnem a nocí, zda včas a zda vůbec nějaké informace o „nebezpečných meteorologických jevech“ obdrží.

Ať vám tedy druhé číslo KROKu pomůže přenést se od běžných strastí k radostným letním dnům!

Lukáš Neumann, vedoucí redaktor revue KROK

Metodějů 530. Podle údajů Ministerstva vnitra ČR Cyrilů rok od roku ubývá, dá se říct, že vymírají starší nositelé jména. Naopak rodné jméno Metoděj se v posledních letech těší oblibě a počet jeho nositelů narůstá.

Dobře patrná je vazba těchto jmen na určité regiony. To vyplývá jednak z elektronické tematické mapy obcí s rozšířenou působností, na které častý výskyt jména barví především Moravu, jednak z tabulky okrsků s největším podílem Cyrilů a Metodějů. Vůbec nejčastěji se obě jména vyskytují v Rožnově pod Radhoštěm a okolí (Cyril 23x, Metoděj 17x),

a to ještě nejsou započítáni ti bronzoví od Albína Poláška, shlízející na své město z Radhoště. Mimoto bývalo jméno Cyril populární zvláště na jižní Moravě, kde motivem byla zbožnost rodičů a snad také spojitost velkomoravské tradice s Velehradem.

Vyskytnou-li se Cyril a Metoděj v Čechách, pak jediné v tzv. pohraničí, kde představují poválečné přistěhovalce, kteří zde měli nahradit dosavadní Heinrichy a Konrády, přezdívané v německém prostředí „Hinz und Kunz“ ve smyslu „kdokoliv, každý“.

S přistěhovalci se zase k nám dostávají cizí varianty obou jmen z regionů Balkánu, kde převažuje pravoslaví a tomu odpovídá také popularita oněch jmen. Zmíňme alespoň jeden příklad za všechny, ženské rodné jméno Metoda. Dlužno dodat, že u nás žije jen jedna a že jí nezávidíme situaci, kdy někomu nabízí tykání.

Zatímco dnes je změna jména poměrně komplikovaným krokem, dříve zákon tuto oblast nijak nereguloval a běžné byly nejen změny, ale také překlad jmen. Tak se stalo, že je „naše“ dvojice známa rovněž pod staročeskými jmény Crha a Strachota. Zatímco Crha je jméno doložené u historických osobností (Crha z Ceblovic byl purkrabím města Olomouce, jmenovaným Přemyslem Otakarem II.), jméno Strachota lze nalézt v názvech starých vsí Strachovice nebo Strachotín a Strachotice v Podyjí, jejichž zakladatelé byli jeho nositeli. Vzniklo chybným překladem, kdy řecké Methodios bylo mylně přikloněno k latinskému metus, tj. „strach“. Správný výklad by byl metodický, k cíli směřující. Cyril, odvozen z řec. Kyrillos, vychází ze slova kyrios – „pán“, jež slyšíme v modlitbě kyrie eleison. Také jeho česká verze dala vzniknout obyvatelským místním jménům Crhov, Cyrhov, Cerhenice, Cerhovice.

Obě rodná jména, jež byla oblíbena zvláště v době baroka, přetrvala vedle toho do současnosti ve formě příjmení. Strachotů žije v Česku 317, z toho 43 v „hnízdě“ kolem Veselí nad Moravou. Rovněž nositelé příjmení vzniklých ze jména Crha jsou usazeni koncentrovaně. Rody, nesoucí tato příjmení, sídlí v okrscích střední Moravy: Crha (24 a 25 nositelů kolem Moravské Třebové a Tišnova z celkových 568

v ČR), Crhák (26 z 241 v Litovli), Crhan (15 z 32 v Prostějově), Crhonek (53 a 30 z 216 v Prostějově a Vyškově). Jen Cerha se vymyká svým výskytem ve středních Čechách.

Ať už byla původní jména bratří ze Soluně jakákoliv, označujeme dnes jejich odkaz souhrnně jako cyrilometodějský. Splynutí je osudem slavných dvojic, ale dokážete si představit patent kolbenodaňkovský nebo humor laurelohardyovský?

S Miloslavem Pojslem o cyrilometodějské tradici a úctě

Lukáš Neumann

„Vzájemná nenávisť křesťanů je bezprostřední příčinou současné sekularizace. Avšak je-li něco, co křesťany všech denominací spojuje, pak jsou to biblická zvěst a překlad Bible do národního jazyka,“ podotýká v souvislosti s cyrilometodějským jubilejním rokem **Miloslav Pojsl**.

V letošním roce si český a slovenský národ i celá kulturní Evropa připomínají **1150. výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu**. Pozadu nezůstává ani KROK – jak se ostatně můžete na stránkách čísla 2/2013, zejména pak v hlavním bloku příspěvků, přesvědčit sami... Tomuto milníku národních dějin byla v první polovině roku 2013 v Olomouci (samozřejmě nejen zde) vyhrazena celá řada odborných symposií, výstav a přednášek. Výročí příchodu bratří na Velkou Moravu je v Olomouci současně spjato s 950 lety, jež uplynuly od založení, respektive obnovení olomouckého biskupství, jehož samotné počátky jsou rovněž spojeny s velkomoravským obdobím.

S vedoucím katedry církevních dějin Cyrilometodějské teologické fakulty UP v Olomouci **Miloslavem Pojslem** jsme hovořili o fenoménu cyrilometodějské úcty a tradice, jak byla a je chápána v souvislosti s exkurzou do nejrannější historie Slovanů, i o tom, jak je chápána dnes, ve 21. století. Nemohli jsme se samozřejmě nezmínit o tématu spojení Olomouce s cyrilometodějskou tradicí, ani zapomenout na některé tradované pravdy a pověry, jež je třeba revidovat, jak Miloslav Pojsl na následujících řádcích objasňuje a následně svoji odbornou práci v praxi dokládá.

V jakých ohledech lze příchod misionářů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu označit za zásadní?

Na prvním místě bych nepoužil výraz misionář, protože Rostislav žádal byzantského císaře Michala III. „o biskupa a učitele“. V *Životě Metodějově* se říká: „Pošli nám muže, který by upravil náš zákon“. To znamená, že Rostislavovi šlo v podstatě o vyšší formu christianizace. Ta základní christianizace byla ve vyšší společenské vrstvě víceméně ukončena. Rostislavovi šlo o samostatnou církevní organizaci na Moravě, aby moravské knížectví nebylo závislé na Franské říši a aby Franská říše neměla příležitost zasahovat do poměrů na Moravě.

V každém případě Ludvík Němec, první král Východofranské říše, nastoluje na moravský knížecí stolec Rostislava v představě, že Rostislav bude zastávat profranskou politiku. Ale jak se záhy ukázalo, už v prvopočátcích vlády knížete

Miloslav Pojsl na jaře představil nově vydanou publikaci „Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa“. Zdroj: www.zurnal.upol.cz, foto: Vělena Mazochová

Rostislava se předpoklady Ludvíka Němce a Franské říše nesplnily. Rostislav tedy chtěl jít vlastní cestou, chtěl vybudovat samostatný stát, který by byl naprosto nezávislý. A k tomu v té době bylo nezbytně zapotřebí samostatné církevní organizace.

Naplnily se tedy představy Ludvíka Němce, potažmo Rostislava? Našli Cyril a Metoděj na Moravě uplatnění?

Nepochybně Franská říše při christianizaci a při nejrůznějších stycích s moravským knížetem Mojmirém a potom Rostislavem tady uplatnila zákony křesťanství, misionáři zde plnili náboženské úkoly a určité postupně vybudovali alespoň zárodky církevní organizace. Ale to všechno bylo zvenčí, to nebylo takřikajíc šité na potřeby toho státu, který chtěl mít Rostislav ve svých rukou a plně ho ovládat.

V tom případě ovšem misie nesplnila očekávání Rostislava, protože Metoděj byl mnich a jáhen a Cyril byl pouze kněz. Otázka, proč císař Michal III. nevyhověl moravské žádosti v plném rozsahu, je v dané situaci zcela namístě, ačkoliv zodpovědět ji je složité. Do neznámé oblasti, s níž neměl ani společné hranice a zejména věděl, že Morava patří pod obedienci římského biskupa (papeže) a že organizovanou christianizaci řídí bavorský episkopát, nemohl bez dobré znalosti místních poměrů vyslat biskupa, samozřejmě podřízeného byzantskému patriarchovi.

Já si ovšem myslím, že to, co Konstantin a Metoděj na Moravu skutečně přinesli, přesahovalo svým způsobem Rostislavovu žádost. A myslím si, že Konstantin s Metodějem poměrně velmi rychle přesvědčili Rostislava o svých záměrech a že na to tedy Rostislav přistoupil.

Můžete dále přiblížit misii obou věrozvěstů?

Jsem přesvědčen o tom, že počáteční období, první tři roky, které Konstantin s Metodějem působili na Moravě, věnovali především výchově a přípravě domácích slovanských mužů ke kněžské službě. Samozřejmě se znalostí staroslověnské liturgie, kterou přinesli z východu, a se vším tím, co bylo jejich dílem. To znamená slovanské

písmo (glagolice), slovanský jazyk umělý, literární, kterému od 19. století říkáme staroslověnština. A pak překlady alespoň těch nejzákladnějších částí Bible do staroslověnského jazyka. To znamená úryvky, které se čtou o nedělích a svátcích, tzv. perikopy. Na dalším překládání se měli podílet i jejich noví slovanští žáci.

Jaká byla pozice Konstantina a Metoděje z jejich, řekněme, vstupního pohledu? Hovořil jste již o ukončeném procesu christianizace v rámci vyšších vrstev společnosti...

Konstantin s Metodějem viděli, že nejdou do naprosto pohanského prostředí, ale co si představit pod pojmem „hrubé“ křesťanství, to mohli jen stěží. Nyní přišli na Moravu, kde na hradíštích již stály kostely. Představme si například Mikulčice, kde bylo dosud objeveno jedenáct, s kostelem v Kopčanech dvanáct, kostelů. Ve Starém Městě nebyla situace odlišná. To znamenalo, že moravská nobilita, knížetem počínaje přes velmože až po velitele vojska a vyšší skupinu služebnictva, byla křesťanská.

Franská říše nekladla dále bratřím žádné překážky v jejich působení?

Pokud jde o zmíněné první tři roky působení, mám vlastní představu, kterou bych chtěl šířeji publikovat, že v podstatě spory, které měli mít s franskými kněžími, nejsou příliš jednoznačné a ani dostatečně v písemných pramenech doloženy. Zveličení vzájemných rozporů je jistě projevem německého i českého nacionalismu druhé poloviny 19. století (*viz článek L. Novotného na s. 10-13 – pozn. red.*). Do vztahů Konstantina a Metoděje a bavorských misionářů, potažmo episkopátu, se projektovaly současné poměry v česko-německých vztazích.

Jsem přesvědčen o tom, že Konstantin jako vzdělaný muž a velmi dobrý diplomat již s prokázanými úspěchy, které měl z doby, než přišel na Moravu, si byl vědom toho, že nemá smyslu jít do hlubších sporů, ale spíše připravit novou generaci kněží, kteří už budou domácí a kteří budou zejména orientováni na staroslověnský jazyk.

Lze působení Cyrila a Metoděje opravdu chápat – „glorifikované“ – jako počátek duchovní realizace našeho národa?

K tomu bych se rád vyjádřil až na závěr, ale v každém případě glorifikoval bych především to, co Konstantin vykonal předtím, než přišel na Moravu. Jeho rozhodnutí, že ze Slovanů „učiní velký národ, který velebí Boha vlastním jazykem“, splnil do písmene. S tím ovšem, že jeho dílo mohlo pokračovat a dále se rozvíjet až mimo Moravu.

Nemělo by se však zapomínat ani na misie před příchodem Konstantina-Cyrila a Metoděje. Po dobu nejméně tří až čtyř generací šířily křesťanství a s ním také všechny formy vzdělanosti a křesťanské kultury. Neměly k dispozici slovanské písmo a musely používat většinou latinku, neměly k dispozici kultivovaný slovanský jazyk. To byl jistě velký nedostatek, ale domnívat se, jak tomu bylo dříve, že Slované učily „nesrozumitelným jazykem“, je velký omyl. Liturgie byla samozřejmě latinská a zůstala u nás až do II. vatikánského koncilu, avšak veškeré hlásání křesťanství se odbývalo v jazyku slovanském, tedy Moravanům srozumitelném. Konečně, budeme-li se dívat zejména na bavorské misie jako na nepřátelský element, pak popřeme upřímnost křesťanských misíí odkudkoli. Nebudeme přece předpokládat, že misie byly pouhým nástrojem politických a mocenských zájmů. To bychom zpochybnili samu podstatu křesťanství.

Mohli bychom se ještě vrátit ke Konstantinově předsevzetí? To mě zajímá...

Rozhodnutí vytvořit písmo, vytvořit jazyk a přeložit Bibli do slovanského jazyka, to byla představa a životní cíl Konstantinův, který byl pravděpodobně silně citově ovlivněn už v raném dětství. Již jako dítě uměl slovansky a samozřejmě velmi dobře řecky. To znamená, že to byl bilingvní člověk, který se od raného dětství pohyboval v prostředí jak slovanském, tak řeckém. Jestli matka nebo některá z jeho vychovatelek byla Slovanka, to už dnes nezjistíme, ale musel to být někdo, kdo citově na Konstantina zapůsobil natolik, že si Slované oblíbil, že Slované miloval. Byla přece řada jiných národů, ke kterým byl poslán, ale pouze pro Slované

chtěl vytvořit předpoklady, aby mohli velebit Boha vlastním jazykem a aby patřili k těm velkým národům, které tyto prostředky mají. Když se naskytla příležitost, tedy pozvání knížete Rostislava, mohl konečně své dílo také realizovat.

Přišli za Slované na Moravu a viděli, že tady křesťanství už je v podstatě zabydlené, že tady jsou křesťanské kostely...

Studujeme-li soudobé prameny, docházíme k nové interpretaci jejich misijního působení. První etapa jejich působení na Moravě se musela odbývat především v pedagogické oblasti. Jak jsme již pověděli, soustředili se na výchovu a vzdělání domácího moravského kléru. Jedině za pomoci početných žáků mohli uvést staroslověnštinu do liturgické praxe, mohli pokračovat v překladu Bible a zahájit také vlastní literární činnost. Na takové úkoly by nemohli sami dva stačit. Po třech letech se Konstantin s Metodějem vydali nechat „vysvětit své učedníky. Přijal je pak cestou panonský kníže Kocel a svěřil jim na padesát učedníků, aby byli vyučeni“, jak popisuje autor *Života Konstantinova*.

Diskutovaná otázka, zda putovali do Byzance, nebo do Říma, nedává smysl. Nemohli putovat jinam než do Říma. Jedině papežské schválení slovanské liturgie a získání svěcení mělo pro Moravu smysl. Jinak by se skutečně dostali s bavorskými biskupy do otevřeného konfliktu. Víme, že po smrti Metodějově v roce 885 byli jeho žáci z Moravy vyhnáni. Tehdy již Velkomoravská říše knížete Svatopluka se touto situací dostala do kulturní sféry západu a latinské kultury. Tím se přerušila i kontinuita mezi působením sv. Cyrila a Metoděje na Moravě a následným vývojem náboženského života a církevní správy.

Jak je možné, že se na Moravě, zejména na Moravě, eventuálně také na Slovensku ta tradice velkomoravská a kult Cyrila a Metoděje najednou nějak objeví?

Není to nic nového, když řeknu, že pokřtěný český kníže Bořivoj obdržel od arcibiskupa sv. Metoděje také slovanské kněze. Víme o knězi Kaichovi, víme o knězi Pavlovi. Po zániku Velké Moravy na počátku 10. století máme v Čechách

v 10. a 11. století zřetelné doklady o tom, že vedle dominující latinské liturgie a kultury existovala také slovanská liturgie a slovanská literatura. Existují legendy o sv. Václavu, sv. Ludmile nebo sv. Prokopu ve staroslověnině a některé další liturgické texty. V přemyslovských Čechách velkomoravská kultura s liturgií přetrvaly i zánik Velkomoravské říše. A jedině z Čech se tato tradice mohla vrátit zpět na Moravu.

Cyrlometodějský kult a velkomoravská tradice byly v 11. století předmětem nedůvěry, podezírání a dokonce i pronásledování. Všeobecně se ví o vyhnaní slovanských mnichů z Čech knížetem Spytihněvem. To bylo nepochybně důsledkem tzv. velkého východního schizmatu, tedy rozdělení katolické církve na římskou (západní) a byzantskou (východní). Všechno, co bylo na západě řecké, bylo přinejmenším podezřelé. A podobné bylo vše latinské nepřijatelné na východě. Tato vzájemná nedůvěra a často i nepřátelství je mnohem

staršího data, ještě z doby před křesťanstvím. Vzájemné prokletí konstantinopolského patriarchy a římského papeže, patřící mezi tyto staré animozity, definitivně zprětrhalo i poslední zbytky křehké jednoty.

Západ s Východem se definitivně sice rozešly, ale časem se vzájemné napětí poněkud utopilo. Taková situace umožnila i postupné vzkříšení starých náboženských a kulturních tradic. Za centra cyrilometodějského kultu a velkomoravské tradice lze považovat pražské dvorské prostředí, olomoucké biskupství, zřízené českým knížetem Vratislavem v roce 1063, a konečně cisterciácký klášter na Velehradě. V pozdějším středověku a nové době sehrával stále důležitější úlohu Velehrad.

Jakou roli sehrál „náš“ kraj, popřípadě Velehrad v rámci moravské cyrilometodějské tradice?

Už na přelomu 13. a 14. století existovalo přesvědčení o tom, že Velehrad, tehdy cisterciácký klášter, je místem působení Cyrila a Metoděje a sídlem knížete Svatopluka. Velehradská „idea“ žila až do přelomu 19.–20. století velmi intenzivně, ačkoliv se proti ní stavěli již někteří barokní dějepisci. Od poloviny 19. století byla víra ve velkomoravský původ Velehradu silně otřesena. Vedle historické kritiky se o slovo začala na počátku 20. století silně hlásit archeologie. Vznikla tzv. otázka velehradská, která se doslova stala v zájmu historiků a archeologů o Velkomoravskou říši hnací silou.

Největším problémem je absence jména „Veligrad“ ve velkomoravských pramenech. „Vila Veligrad“ (vesnice Veligrad) je doložena poprvé v polovině 12. století. Tehdy jí bylo míněno dnešní Staré Město u Uherského Hradiště. Dnes už máme daleko více informací. Víme, že ve Starém Městě, Uherském Hradišti a jejich okolí byla archeology objevena značná koncentrace osídlení, řemeslné výroby, obchodu a především doklady existence mocenského centra s metropolitním kostelem. Od příchodu Slovanů v 6. století je v tomto prostoru nepřetržitá sídelní kontinuita, která trvá do současnosti. To má jistě svou důležitou vypovídací hodnotu. Zároveň také představuje velkou nevýhodu pro systematické archeologické zkoumání.

A střední Morava, Olomouc?

Je nepochybné, že střední Pomoraví bylo jádrem prvního slovanského nebo západoslovanského státu. Mikulčice patří k takovým střediskům bezpečně; historicky k nim sice nemáme žádné zprávy, ale archeologicky zde bylo objeveno hradisko s předhradím, s kostely a se všemi atributy, které svědčí o tom, že se podílely (jako již zmíněné Staré Město u Uherského Hradiště) v té nejvyšší formě na církevní a světské správě. A co je novinkou posledních řekněme třiceti čtyřiceti let, je otázka Olomouce. Předpokládalo se, že na území Olomoucka, nejčastěji se uvažovalo o Klášterním Hradisku, existovalo slovanské hradisko. Teprve v 70. letech se při různých investičních akcích archeologům z olomouckého Památkového ústavu podařilo v podstatě krok za krokem objevovat stopy nejenom velkomoravského osídlení, ale také opevněného sídla, opevněného hradisko. Bylo to nejdříve dnešní předhradí, to znamená oblast, která je vymezena zástavbou v ulici Křížkovského, Wurmově, 1. máje a končí pak v prostoru náměstí Republiky.

Tak tedy třetí významné hradisko, a rovnou velkomoravské!

Z dosavadních, byť značně roztržitých nálezů lze velkomoravské hradisko na území historické Olomouce řadit svým významem k Mikulčicím a ke Starému Městu. Oprávněně lze spekulovat o tom, že jeden z biskupů, vysvěcených na samém konci 9. století biskupy, které na Moravu vyslal papež Jan IX., mohl dokonce sídlit v dnešní Olomouci. Olomoucké hradisko získalo na významu ve 2. polovině 9. století za vlády knížete Svatopluka; jeho politika se mimo jiné obrátila na západ k Čechům a na sever k Vislansku (Malopolsku).

Přesto tedy ale odkaz bratří je z našeho pohledu, když nahlédneme na naše postavení v západní kulturní oblasti, spíše zprostředkovaný. Vnímám tedy správně situaci, že výchova slovanských kněží byla, co se týká působení Cyrila a Metoděje, tím stěžejním přínosem?

Z obecného hlediska zůstává nejdůležitější součástí Konstantinova a Metodějova díla slovanské písmo (glagolice),

staroslověnský jazyk, překlad Bible, slovanská liturgie a první literární činnost. Toto všechno ovšem zaniklo pro naše země smrtí arcibiskupa Metoděje a vyhnáním jeho žáků. Snad jen díky žákům, kteří odesli do přemyslovských a slavnickovských Čech, se mohl vzkřísit alespoň jejich světecký kult a velkomoravská tradice. Čechy a Morava se staly součástí západní latinské kultury a od konce 9. století i součástí římské obediencie. Dílo sv. Cyrila a Metoděje bylo nadlouho zasto a teprve postupně bylo oživováno, ale opět zdůrazňuji, pouze ve formě kultu a tradice. Slované na jihovýchodě Evropy (Balkán a Rusko) jsou skutečnými kontinuálními dědci cyrilometodějského díla. Na prvním místě dosud užívají azbuku, cyrilici vytvořenou žáky soluňských bratří. Veškerá staroslověnská literatura a staroslověnská liturgie je nedílnou součástí jejich života.

Proč je vhodné si odkaz připomínat ještě dnes? Co znamená pro věřící, co může znamenat pro ateisty?

Pro všechny Slované, pro věřící křesťany i nevěřící, jsou sv. Cyril a Metoděj nejen symbolem, nýbrž skutečným počátkem slovanské kultury a vzdělanosti, samozřejmě na základech křesťanství. Prvními a dlouho jedinými intelektuály (řeckými, latinskými nebo staroslověnskými) byli kněží a mniši. Bez jejich existence by se východní i západní Evropa vyvíjela zcela jiným způsobem. Připomenu na tomto místě jedinečnou myšlenku: „Národy bez knih jsou němé“. To znamená, že není možné, aby nějaká kultura existovala bez knih, a tedy bez písma, bez jazyka na určité vyspělejší úrovni, než byla běžná hovorová slovanština. Jsou to počátky našich národních dějin, jsou to počátky naší kultury, byť orientované jinak než později celý středověk a novověk. Obnovení cyrilometodějské úcty a velkomoravské tradice (hlavně národní „vlastenecké probuzení“ v 19. století – *opět viz příspěvek L. Novotného na s. 10-13 – pozn. red.*), jakési historické rozpominání se na tu dávnou a slavnou minulost, mělo pochopitelně svůj velký význam.

V dnešní době je to bohužel problém obecný, nejenom ve vztahu k Cyrilovi a Metodějovi, ale vůbec obecně ve vztahu k historii.

Zasahují nějak Cyril a Metoděj do napětí mezi katolíky a protestanty?

Katolíci a pravoslavní světci Cyril a Metoděj určitě nebyli a nejsou zdrojem nedorozumění, natož jakéhokoliv vzájemného napětí s protestantismem.

V každém společenství, národním i náboženském, existují extrémisté, militantní bojovníci za „pravdu“, ale také upřímní vlastenci nebo věřící a samozřejmě množství lhostejných. Napětí může vzniknout pouze mezi těmi prvními jmenovanými. Těm už z podstaty poslouží k napětí nebo přímo ke konfliktu sebemenší maličkost. Koncem 19. století vycházelo množství drobných agitačních tiskovin nekatolických, stejně jako katolických nebo obecně protináboženských pod názvy následujícího obsahu: „Kdo dal národu více, Cyril a Metoděj, nebo Jan Hus?“ Nad úroveň takových sporů by musely zaplakat všechny tři osobnosti našich národních dějin. Naštěstí podobné střety odnesl čas. A dnes už mohou posloužit pouze k úsměvným reakcím.

Letos vedle jubilea 1150 let příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu v roce 863 uplynulo rovněž 400 let od vydání Bible kralické. Jestliže tento překlad je vyzvedán zejména po jazykové stránce, pak mají obě výročí obsahově k sobě velice blízko. A to jak po stránce náboženské, protože se v obou případech jedná o Bibli, Písmo svaté všech křesťanů, tak také po stránce jazykové, a tedy národní a kulturní.

Každá křesťanská denominace má svoji vlastní tradici, své obřady, své světce a další odlišnosti. Všechny však vycházejí z jediného biblického základu. A řídí-li se věřící těchto denominací poctivě biblickou zvěstí, pak nemohou, než si vážit jedni druhých. Kdyby křesťané vážně domýšleli výzvu: „Co jste učinili jednomu z mých nejmenších, mně jste učinili“, pak by nemohlo nikdy dojít k tomu, k čemu v minulosti tak často docházelo. A ruku na srdce. Z obou, ze tří nebo ze čtyř stran. Vzájemná nenávisť křesťanů je bezprostřední příčinou současné sekularizace.

Věděl jsem, že čeští evangelíci vydali k cyrilometodějskému miléniu v roce 1863 Kralickou bibli. Teprve nedávno se mi při průzkumu sakrální architektury podařilo v kostele Českobratrské církve evangelické v Novém Městě na Moravě

toto vydání poprvé spatřit. Jednosvazkové sličné vydání k uctění památky příchodu Cyrila a Metoděje na Moravu. Je-li tedy něco, co křesťany všech denominací spojuje, pak je to překlad Bible do národního jazyka. Je třeba ctít nejen katolickou, nýbrž i evangelickou tradici, ať se jedná o vztah k Mistru Janu Husovi nebo k německým reformátorům. Vztah k cyrilometodějství nepatří k evangelickému náboženskému a kulturnímu vlastnictví. Proto se také vůbec nedivím, že se k těmto oslavám nijak zvlášť hlasitě a ve velkém nepřipojují, že se spíše připravují na rok 2015, kdy bude 600. výročí mučednické smrti reformátora církve Mistra Jana Husa.

Miloslav Pojsl (*1945 v Modré u Velehradu)

Od roku 1990 vysokoškolský učitel, vedoucí Katedry církevních dějin a dějin křesťanského umění Cyrilometodějské teologické fakulty UP v Olomouci. Ve vědecké práci věnuje hlavní pozornost velkomoravské a cyrilometodějské tradici, Velehradu a Olomouci. V současné době se zaměřuje na dějiny sakrální architektury a vývoj pohřbívání v křesťanské tradici. Je editorem a redaktorem 54 svazků edice Církevní památky (Historická společnost Starý Velehrad), z nichž 18 svazkům je i autorem. Publikuje v odborných i populárních periodikách, v denním tisku, spolupracuje s Českým rozhlasem a Českou televizí.

Z bohaté publikační činnosti uvádíme hlavní monografie:

Velehrad: Stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera, Brno 1990, 246 s.

Olomouc očima staletí, Olomouc 1992, 277 s.

Velehrad v památkách osmi století, Praha 1997, 297 s.

Dvanáct století naší architektury, Olomouc 1998, 2003 (2. vyd.), 203 s.

Sepulkrální památky na Moravě a ve Slezsku do roku 1420 (edice: Monumenta Moraviae et Silesiae Sepulcralia, sv. I.), Olomouc 2006, 303 s.

Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa, Uh. Hradiště 2013, 286 s.

Miléniové oslavy příchodu věrozvěstů na Moravě

Lubomír Novotný

I. Úvod

Rok 2013 je rokem cyrilometodějského výročí. Tato tradice hluboce ovlivnila především dějiny Moravy 19. století. Cyrilometodějská tradice byla formativní ideou českého národního hnutí na Moravě a je integrální součástí moravského dějinného povědomí dodnes. Druhá polovina 19. století znamenala pro starobylé Moravské markrabství a jeho obyvatele čas dynamických změn. Politické, společenské a hospodářské reformy byly proluty s aktivizací obyvatel Moravy a cyrilometodějská idea a tradice hrály v tomto ohledu jednu z hlavních rolí. Velmi příhodné bylo i to, že tyto tradice byly navíc komplementární s českým národním programem, jak jej vytyčil Palacký (paradoxně i přes bipolaritu husitství – katolictví), a zároveň nebyly nepřijatelné ani pro společenskou strukturu moravské společnosti s významným vlivem katolické církve, německé městské buržoazie a částečně i zemské šlechty. I to byl důvod, proč misie Cyrila a Metoděje zaznamenala v 19. století tak významné oživení. Miléniové oslavy v roce 1863 pak byly jakýmsi prologem.

II. Moravské markrabství a počátky českého národního hnutí

Události let 1848/1849 znamenaly i pro Moravu aktivizaci v politické oblasti. Moravské markrabství bylo zemí, v níž žila slovanská většina a německy mluvící menšina obyvatel, přičemž jednoznačně přiřadit jednotlivé poddané k pevně dané národní, jazykové a politické skupině v této době ještě nešlo. Bachova éra byla jen intermezem, které zbrzdilo prudký rozmach národních myšlenek v celé habsburské monarchii. České národní hnutí na Moravě mělo nejen časové zpoždění,

ale i obsahové rozdíly vůči českému národnímu hnutí ve vlastních Čechách. Češství jakožto konečný vítěz z možných národně-politických tendencí bylo spojeno především s jazykem, který se stal hlavním rozdělovníkem (mezi Čechy a Němci) a také spojovníkem (mezi slovanským obyvatelstvem v rámci zemí Koruny české, s výhradami pro oblast Těšínského Slezska). České národní hnutí na Moravě bylo výrazněji spojeno a ovlivněno katolickým kněžstvem, zpočátku silnou hospodářskou a kulturní přichylností k Vídni i silnější pozicí německého živlu, přestože početně bylo Němců na Moravě méně než v Čechách. Zásadním rozdílem mezi Čechami a Moravou bylo i to, že Moravě scházelo přirozené, centrálně položené, dominantní a po všech stránkách vévodící centrum podobné Praze. Vedle toho bylo i jazykové rozčlenění na Moravě a v Čechách jiné. Německé jazykové ostrovy na Vyškovsku a Jihlavsku či českomoravské Hřebečsko, německý ráz většiny moravských měst, to vše odlišovalo Moravské markrabství a České království. Morava byla (a je) navíc mnohem více folklorně barevná; není jedolitým celkem. Navíc je nutno mít vždy na paměti, že uvažování v kategoriích národ, jazyk, dějiny apod. bylo vyhrazeno jen úzké vrstvě intelektuálně a politicky činných. Z výše uvedeného musela vycházet druhá generace moravských vlastenců, která v osobě kněze Františka Sušila navazovala na činnost kněze Tomáše Fryčaje. Práce církevních činitelů v rámci národního hnutí se snažila propojovat katolicou a náboženskou tematiku s tematikou slovanství, jazyka, kulturní svébytnosti. K tomuto účelu bylo nutno vybrat kulturní symboly, jež by zosobňovaly pojítka pro co největší počet Moravanů (primárně Slovanů, ale nešlo výlučně o etnické symboly). Těmito kulturními

symboly se staly především osoba knížete Svatopluka, věrozvěstové ss. Cyril a Metoděj a společné vítězství Čechů a Moravanů nad Tatary. Tyto symboly se později staly součástí českého národního příběhu.

III. Cyrilometodějská idea na Moravě v roce 1863

Moravský slovanský příběh 19. století má své kořeny spojeny s římskokatolickým kněžstvem. Pro podporu náboženské a vlastenecké činnosti na Moravě vznikla v roce 1849 Národní jednota sv. Cyrila a Metoděje. Tato jednota pod společnou střechou shromažďovala zástupce rozličných ideových směrů. Z jednoty se záhy vylčena složka duchovenstva, která založila Dědictví sv. Cyrila a Metoděje. Spiritus movens Dědictví byl František Sušil. Dědictví sv. Cyrila a Metoděje mělo především v době života Sušilova (do roku 1868) velký význam pro podporu a rozvoj tradice a ideje cyrilometodějské. Hlavním cílem Dědictví byla podpora katolictví a katolické literatury v českém jazyce pro slovanský lid na Moravě. Sušil byl navíc postavou, která byla všeobecně ctěna; dokázal kolem sebe sdružit vlastenecky aktivní kněze (tzv. Družina Sušilova). Sušilovým heslem byla láska k církvi a vlasti, což u něj splyvalo v jedno. Je samozřejmé, že z cyrilometodějské tradice byly zdůrazňovány především náboženské vlivy, starobylost křesťanské víry na Moravě, její vyzářování na ostatní slovanská území a pak též jazyk. Naopak státoprávní stránka, politické ideje, spolupráce s českým národním hnutím z Čech, která by překračovala církevní, náboženskou, kulturní linii a vědomí jazykové sounáležitosti a především by znamenala podřízení silnějším spolubratrům z Čech, nebyly předmětem velkého zájmu.

Právě cyrilometodějská tradice a ideje, jejich oživování, šíření, popularizace, byly největším přínosem Dědictví v Sušilově éře. Rok 1863 a organizátorství oslav tisíciletého výročí příchodu věrozvěstů na Moravu pak bylo v oblasti činnosti Dědictví nejvýznamnějším počinem. Sdružení připravovalo tento církevní, náboženský, národní i kulturní svátek, jenž byl jednou z největších

Titulní list z tisku – DURYCH, Václav Fortunát.
De Slavo-Bohemica Sacri Codicis Versione Dissertatio
F. Fortunati Durich Ord. Minorum S. Francisci De Paula.
 Pragae: Literis Joannae Viduae Pruschianae, 1777. 42 s., [4] ff.

události katolicko-slovanského světa v rámci monarchie. Rakouské císařství procházelo na počátku 60. let epochou obnovy ústavního života a hledaly se způsoby a cesty, jak komplikovanou vnitřní strukturu monarchie (náboženskou, sociální, třídní, ekonomickou ap.) skloubit se stále silnějšími národními hnutími.

Miléniové slavnosti tak byly jakýmsi modelovým příkladem, jak naložit s novými trendy. Po celý rok byl Velehrad poutním centrem pro návštěvníky ze všech zemí Koruny české, Lužice, pruského Slezska, slovenských Horních Uher, Chorvatska, Srbska, Bulharska, Haliče, Poznaňska, Kraňska i samotného Ruska. Hlavní slavnosti během červencového októvu (5. – 12. 7.) pak byly vyvrcholením jubilejního roku a oslavou náboženského vyznění cyrilometodějské tradice. Jelikož existovaly obavy, aby jubileum nebylo označováno za panslavistickou a národní oslavu, tak nenáboženské aspekty cyrilometodějské tradice byly zdůrazněny národní slavností v Brně. Na tomto setkání se kladl důraz zejména na to, že cyrilometodějská misie znamenala pro Moravu a Slováky civilizační krok, který je jako rovnocennou entitu postavil vedle germánských sousedů. Cyrilometodějská tradice neměla v tomto rozměru pouze univerzální výpověď, ale sloužila jako podpora národního povědomí Slovanů v mocnářství a úžeji jako tmel mezi Čechy z Království a Slováky z Moravy a Slezska. Národní podnik v Brně byl navštíven tehdejší vlasteneckou elitou počínaje Palackým (ten dokonce v čamaře a slovanském klobouku), přes Františka Ladislava Riegera, Jana Evangelistu Purkyněho až po zasloužilé Moravany dr. Františka Mathona, pátera Ignáta Wurma, Františka Matouše Klácela a další. Oslavy církevní i národní probíhaly na Moravě na vícero místech. Samozřejmě v arcibiskupské Olomouci a celé arcidiecézi, kde je s kultem ss. Cyrila a Metoděje spojen Radhošť a Hostýn, v brněnské diecézi apod. Významné moravské, národně orientované periodikum Hvězda ve svých

reportážích z velehradských slavností zaměřovalo svůj pohled na nenáboženskou stránku oslav a též v souladu s obnoveným ústavním životem dávalo na roveň národních, jazykových a církevních otázek i požadavky liberální (svoboda, rozvoj školství apod.). Slovanská myšlenka byla na stránkách Hvězdy brána jako přínaležitost Slovanů na Moravě k vyššímu a silnějšímu celku, tedy jako obranný princip. Patecká slova o Slovanech „*Od Urálu do Šumavy...*“ patřila k dobovému koloritu a neměla jiného významu, než ukázat, že Slované v habsburském mocnářství nejsou opuštěnými entitami, ale jsou součástí velkého, životaschopného, historického celku. Hvězda také chápala cyrilometodějskou tradici jinak než konzervativní církevní kruhy. Noviny opakovaně zdůrazňovaly, že je chybou a omylem redukovat cyrilometodějské jubileum jen na církevní a náboženskou stránku, či na to, že se jedná o pouhou pouť. Naopak. Cyril a Metoděj jsou nositeli modernizace a civilizační revoluce a jejich význam je v roce 1863 stejně aktuální, jak tomu bylo v roce 863. Další periodikum Moravské noviny vystupovalo spíše defenzivně, snažilo se odrážet útoky části moravských Němců (Moravanů německého jazyka), kteří zpochybňovali historičnost postav obou bratří, nároky a práva Slovanů na Moravě, jejich pozvolné volání po národnostní rovnoprávnosti.

Jakýmsi shrnutím toho, jak moravská slovanská elita chápala význam miléniového svátku a cyrilometodějskou symboliku, byla kniha Františka Jaroslava Kubíčka „*Welehradka: stručný nástin života swatých wěrowěstů slowanských Cyrilla a Methoda co upomínku na Slawnost Welehradskou roku 1863*“. Kubíček, rodák ze Smržic u Prostějova, byl známým moravským novinářem, fejetonistou, básníkem, který se stavěl proti centralismu a národnostnímu nepochopení Vídně. Koneckonců již v roce 1864 byl za své články soudně postižen a odsouzen k nepodmíněnému odnětí svobody na 3 měsíce. Kubíčková

práce „*Welehradka...*“ vyšla ve slavnostním roce 1863 v Olomouci a ukazovala na staletý význam Moravy pro všechny Slované, jejich víru, vzdělanost, příslušnost k civilizovaným národům. Na německé devalvační ataky pak Kubiček reagoval slovy: „*Nám jest Cyrill a Method Bonifácem a Kilianem, nám jest Welehrad Mohučem a Fuldou.*“

IV. Závěr

Miléniové slavnosti ukázaly, že české národní hnutí začíná pomalu postupovat i na Moravu. Sounáležitost zemí Koruny české (především Moravy a Čech) se upevňovala, což se projevovalo i v terminologii, kdy užívání pojmu Slované ustupovalo na Moravě používání slova Čechoslován, od konce 60. let se už lze setkat s označením Čech. Celá 60. léta byla pro habsburskou říši zcela zásadními a právě tyto roky nastavily pro c. k. monarchii cestovní výhybky vedoucí až k jejímu zániku. Cyrilometodějská idea a tradice nabývaly na stále větší popularitě a významu a hrály jednu z hlavních rolí v prosazení češtiny, češtiny, vzdělávání a školství v českém jazyce na Moravě. Odkaz na tuto tradici tak přispěl k modernizaci moravských Slovanů.

Lubomír Novotný (*1978) vystudoval historii a práva na Univerzitě Palackého v Olomouci. Odborně se zaměřuje na dějiny 19.–20. století a právní dějiny.

lubomir.novotny@vkol.cz

Titulní list z tisku – KUBÍČEK, J. František a KŘÍŽ, B. Michal. *Slavnostní album Cyril a Metoděj*. V Brně: Tiskem a nákladem Rudolfa M. Rohrera, 1864. [3] ff., 200 s., [2] ff., [2] tab.

Cyrlometodějský literární a jazykový odkaz

Miroslav Vepřek

V letošním roce si připomínáme významné jubileum příchodu Konstantina-Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Po právu je tak věnována zvýšená pozornost odkazu těchto věrozvěstů, kteří stáli v počátku moravských a českých, v širším smyslu slovanských, kulturních dějin. Nebyl to však pouze přínos dějinný v tom smyslu, že se moravským Slovanům v roce 863 a letech následujících dostalo upevnění křesťanské víry, které v soudobém dějinném kontextu znamenalo zařazení Velké Moravy mezi relevantní politické struktury tehdejší doby. Zavedení a uplatnění slovanského jazyka v liturgii a literatuře mělo dalekosáhlé důsledky pro další rozvoj Slovanů a v neposlední řadě se tímto misijním aktem započalo unikátní písemnictví v domácím spisovném jazyce.

Uplatnění slovanského jazyka jako jazyka literárního a liturgického představovalo v devátém století velmi odvážný a výjimečný kulturní počín. Řeč prostých Slovanů, která tehdy samozřejmě fungovala jako komunikační prostředek běžných životních situací, byla působením filologicky a teologicky erudovaného Konstantina-Cyrila pozvednuta mezi nejvyspělejší jazyky tehdejšího světa. Mállokdo si uvědomuje, že staroslověnština je v evropském kulturním kontextu čtvrtým nejstarším spisovným jazykem (nepočítaje v to ovšem latinu a řečtinu), starší je pouze gótsina, anglosasština a stará horní němčina.

Konstantin-Cyřil vytvořil staroslověnštinu na podkladě jiho-východoslovanských nářečí okolí Soluně, svého rodného města. Od svého počátku se tento jazyk formoval pod vlivem řečtiny, aniž bychom však chtěli snad říci, že by staroslověnština byla na řečtině příliš závislá. Po příchodu Konstantina-Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu byl nejstarší slovanský spisovný jazyk reformován (promyšleně

pod dohledem svého tvůrce) podle nářeční podoby slovanštiny v západním (pračeském, moravském) prostředí. Již v samých počátcích existence staroslověnštiny se setkáváme s jejím důležitým funkčně-stylistickým charakterem – vždy je chápána jako spisovná varianta domácího jazyka; ostatně v soudobých pramenech je tento jazyk nazýván jako „slovanský“. Až teprve novodobá lingvistika potřebuje terminologické odlišení pro staroslověnštinu, avšak její uživatelé, kteří jinak v běžné komunikaci hovořili svým pozdně praslovanským nářečím, nevnímali staroslověnštinu jako jazyk cizí a případně neobvyklé prvky v její struktuře chápali jako příznak knižního jazyka (můžeme si ostatně uvědomit paralelní situaci v současné češtině – kolik jejích prvků je z hlediska mluvené češtiny neužívaných, archaických a někdy i příslušejících jiné nářeční oblasti, a přesto spisovnému jazyku rozumíme, bereme jej za svůj a v příslušných stylistických vrstvách jej bez větších problémů akceptujeme).

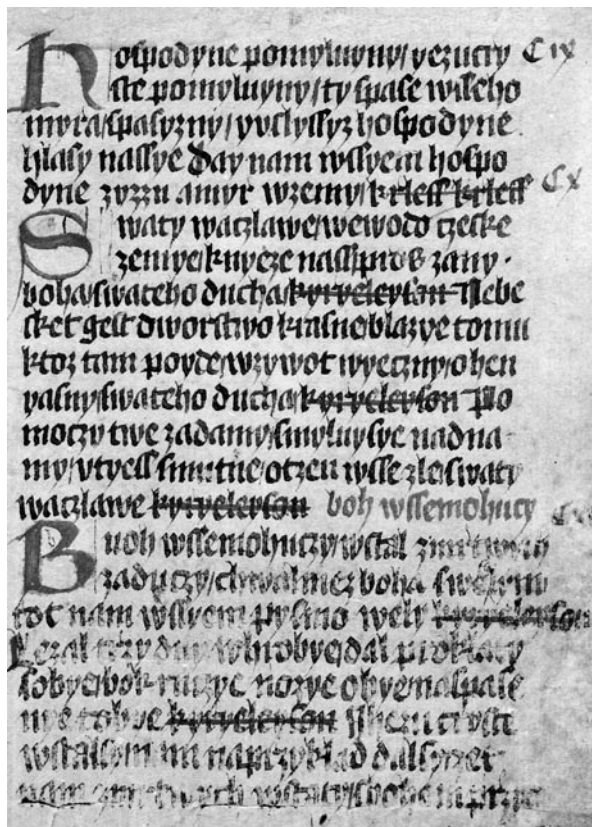
Není úplně samozřejmé, že Konstantin-Cyřil se rozhodl pro zápis staroslověnských textů vytvořit zcela nové písmo, nový grafický systém. Tím písmem, které bylo „ušité na míru“ slovanskému jazyku, byla hlaholice. I současná lingvistika skutečně s úžasem hodnotí tento Konstantinův počín, neboť hlaholice zcela vyhovuje moderním zásadám o pravopisných systémech. Je v ní uplatněna zásada, aby každá hláska měla svůj zvláštní znak, každý foném svůj grafém. Podoba hlaholice navíc evidentně ukazuje, že se jednalo o písmo slavnostního rázu, výborně odrážející sakrální funkci jazyka jí zapisovaného. Konstantin se při jejím vytvoření sice inspiroval některými soudobými grafickými systémy (uvádí se řecká minuskule, etiopská abeceda a některá další orientální písma), nicméně jako celek představuje

originální dílo, které je navíc obohacené určitou tvarovou symbolikou jednotlivých písmen. Např. písmena „i“ a „s“, která ve zkratce označují nomen sacrum *Isusъ*, tedy Ježíš, jsou obě utvořena za pomoci symbolických tvarů kruhu (symbol věčnosti či svatosti) a trojúhelníku (symbol boží trojice). Nejstarší podoba hlaholice se dochovala v tzv. Kyjevských listech, tedy v rukopisu, který je stále větším počtem slavistů považován za manuskript odrážející jazykovou i grafickou podobu velkomoravskou, nejedná-li se dokonce o rukopis pocházející přímo z Velké Moravy. Později došlo ke dvěma reformám hlaholice a také k úpravám její vizuální podoby; jednak se v bulharsko-makedonském prostředí vyvinula tzv. hlaholice oblá (neboli kulatá), jednak v oblasti chorvatské vznikla hlaholice hranatá.

Cyrilice představuje jen o málo mladší písmo, jejíž označení je historickým omylem – nevytvořil ji totiž Konstantin-Cyryl, nýbrž vznikla na konci devátého století v Bulharsku. Tento druhý specificky slovanský grafický systém byl vytvořen úpravou a doplněním velkého řeckého písma (majuskule). Ovšem svojí strukturou a zásadou, aby každá hláska měla svoji zvláštní literu, prozrazuje cyrilice jako svůj inspirační zdroj hlaholici. V jistém smyslu tedy zprostředkované je i v cyrilici uchováváno vynikající filologické dědictví Konstantina-Cyryla. Toto mladší slovanské písmo posléze mezi východokřesťanskými Slovany vytlačilo hlaholici (zřejmě i díky větší akceptovatelnosti v kontextu byzantské církve) a po různých úpravách jej dodnes užívají východní Slované, Bulhaři, Makedonci a Srbové, ba dokonce byla a je cyrilice užívána i pro jazyky neslovanské, jako např. rumunština; užívají ji i některé národy spadající pod politický vliv Ruska.

Soubor literárních památek, které vznikly ať už přímým působením Konstantina-Cyryla a Metoděje, či díky tvorbě jejich žáků a následovníků, představuje unikátní dědictví české a v širším smyslu slovanské kultury. Staroslověnské písemnictví bylo vytvořeno v relativně krátkém časovém horizontu, nicméně již velmi brzy dosáhlo vynikající úrovně. Žánrově bylo toto písemnictví v souladu s požadavky soudobé křesťanské kultury. Oba věrozvěstové pořídili zejména překlady biblických a liturgických knih,

Píseň Hospodine, pomiluj ny z Miličovského sborníku modliteb (obr. č. 1)

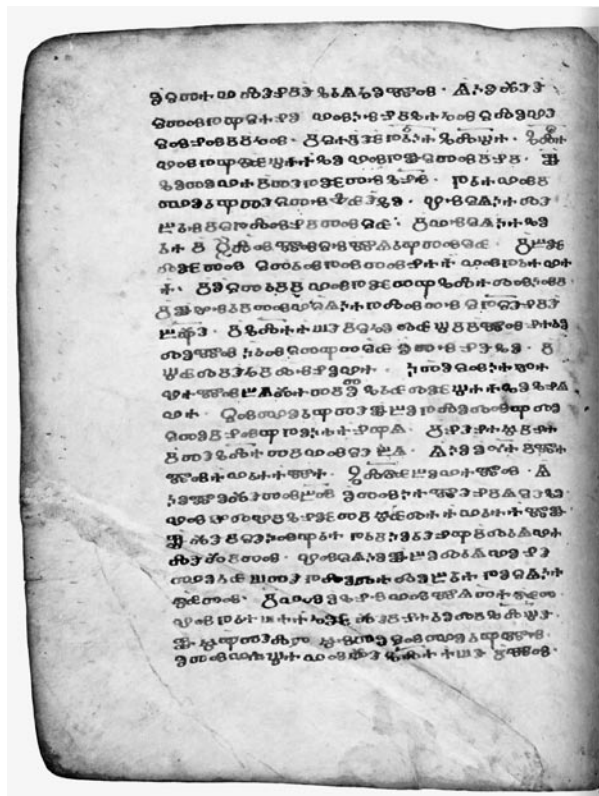
přičemž za nejstarší se považuje překlad tzv. evangeliáře neboli výboru evangelií určených pro čtení v rámci slavení bohoslužeb (snímek z jednoho z nejstarších rukopisů evangeliáře, tzv. Evangeliáře Assemanova, otiskujeme na obr. č. 2). Metodějovi bývá právem přičítáno autorství nejstarších právních textů, a to jak církevních, tak světských. Zvláštním způsobem z rámce staroslověnského písemnictví velkomoravského vyčnívají i texty originální, jako je např. veršovaná předmluva k překladu kompletního čtveroevangelia známá pod názvem *Proglas* či *vysoce*

ceněné legendy oslavující život a dílo obou bratrů – Život Konstantinův a Život Metodějův, které badatelé považují za významný zdroj historických údajů. Z originálních děl jmenujeme ještě alespoň další dva texty spjaté s literárním dílem cyrilometodějským, které vynikají svým zpracováním i dějinnými okolnostmi svého vzniku. Konstantinu-Cyrilovi bývá připisováno autorství tzv. Abecední básně, což je literárně kvalitní akrostichová báseň, která zároveň posloužila jako zdroj jmen jednotlivých slovanských liter a mimo samotnou estetickou funkci byla zřejmě užívána i při výuce hlaholice jako mnemotechnická pomůcka. Výrazný literární příspěvek Metodějův spatřujeme v případě Modlitby proti ďáblu, která představuje literárně kvalitní a myšlenkově originální skladbu v podobě prosebné modlitby s mnohými biblickými a jinými aluzemi, prozrazujícími teologicky i literárně erudovaného autora. Tato modlitba byla podle nejnovějšího bádání složena v souvislosti s Metodějovým nuceným pobytem ve vězení v německých kláštrech mezi roky 870-873.

Literární a liturgické dílo slovanských apoštolů vznikalo v období zhruba dvaceti let, tedy mezi roky 863-885 (tento rok je datem Metodějova úmrtí). Velmi krátce po Metodějově smrti došlo k dramatickému zvratu v kulturní orientaci Velkomoravské říše. Metodějovi žáci a následovníci byli násilím vypuzeni z Velké Moravy, slovanská liturgie zakázána a staroslověnské rukopisy ničeny. Avšak ani tyto nepříznivé události neznamenaly konec díla obou soluňských bratrů, ba spíše naopak se staroslověnské písemnictví spolu s uprchlými členy cyrilometodějské družiny rozšířilo do dalších slovanských oblastí, do Bulharska a Makedonie, do Chorvatska a také do přemyslovských Čech.

V Čechách na konci devátého století našli slovanští kněží a mniši relativně bezpečné útočiště, takže zde mohli pod ochranou prvních historicky doložených Přemyslovců (zejména v okruhu sv. Ludmily, manželky knížete Bořivoje) navázat na své velkomoravské působení, a to navíc v jazykově velmi podobném prostředí. V průběhu desátého století pak vzniká *Život svatého Václava*,

pravděpodobně nejstarší z václavských legend, vzniknuvší nedlouho po mučednické smrti tohoto národního patrona. Snad lze do tohoto období klást také vznik *Legendy o sv. Vítu* a do druhé poloviny desátého století je možno datovat píseň *Hospodine, pomiluj ny*, která je dle tradice připisována sv. Vojtěchu. Ačkoliv přímé autorství tohoto slavníkovského světce nelze pochopitelně prokázat, jazyková analýza potvrzuje dataci písně do doby jeho života. Skladba *Hospodine, pomiluj ny* se stala po své jazykové bohemizaci pevnou součástí literatury staročeské. Nejstarší zápis sice pochází až z druhé poloviny čtrnáctého století (nejstarší rukopisný záznam v *Milíčově sborníku*

Assemannův evangeliář (obr. č. 2)

modliteb otiskujeme na obr. č. 1), avšak dle svědectví pramenů byla známa mnohem dříve a plnila funkci nejstarší české hymny.

Poměrně bohaté písemnictví ve staroslověnském jazyce vznikalo v souvislosti s existencí slovanského Sázavského kláštera založeného roku 1032 sv. Prokopem. Z tohoto období pocházejí zřejmě tzv. *Pražské hlaholské zlomky*, dva pergamenové listy obsahující liturgické texty byzantského obrádu, a další díla, jako je např. rozsáhlý překlad homilií papeže Řehoře Velikého na evangelia (tradičně nese ve své slovanské verzi titul *Besědy sv. Řehoře Velikého na evangelia*), *Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu*, *Legenda o sv. Anastázii*, apokryfní *Nikodémovo evangelium* a další památky. Slovanští mnichové byli ze Sázavského kláštera definitivně vyhnáni na přelomu let 1096/1097 a toto datum je vnímáno jako konec nepřetržitého užívání staroslověnského jazyka na českém a moravském území.

Částečného obnovení se dočkala slovanská liturgie a literatura v Čechách v souvislosti s jistou renesancí staroslověnštiny v době Karla IV. (pro toto období již užíváme termínu církevní slovanština). Tento římský císař a český král dosáhl založení kláštera Na Slovanech v Praze (nazývaný též Emauzský klášter), do nějž povolal chorvatské mnichy slovanského obrádu, kteří s sebou přinesli hlaholici a církevní slovanštinu chorvatského typu. V druhé polovině čtrnáctého století a na počátku století patnáctého byly do hlaholice přepisovány také staročeské texty (např. staročeská *Bible hlaholská*, *Pasionál* aj.). Není bez zajímavosti, že ve stejném období vzniká též grafický vynález nikoli nepodobný tomu Konstantinovu-Cyrilovu, tedy staročeský diakritický pravopis tradičně připisovaný Janu Husovi, přičemž inspirace hlaholici, která byla pro slovanský jazyk mnohem výhodnější než soudobé spřežkové úpravy latinského pravopisu, je dnes odbornou veřejností přijímána. Slovanská epocha Emauzského kláštera končí v období husitských válek, kdy se klášter přidal na stranu utrakvistů.

V současné české kulturní tradici je na liturgické dílo cyrilometodějské navázáno především prostřednictvím

filologického a teologického díla dvou slavistů-kněží. Prvním z nich byl Josef Vajs, který poté, co sestavil novodobé církevněslovanské liturgické texty pro Chorvaty, publikoval obdobné texty taktéž pro potřeby české církve. Slavení římskokatolických bohoslužeb v církevněslovanském jazyce však bylo značně omezené. K dalšímu kroku přistoupil světově proslulý olomoucký slavista a teolog Vojtěch Tkadlčík, který ve spolupráci s řadou renomovaných tuzemských i zahraničních odborníků po mnoha letech příprav publikoval tzv. *Hlaholský misál*, za jehož definitivní podobu danou k užívání ve všech českých a moravských diecézích považujeme vydání z roku 1992. Tento misál vychází z liturgických knih latinských, odrážejících bohoslužebné texty po liturgických reformách Druhého vatikánského koncilu a je platným liturgickým textem římskokatolického obrádu až do současnosti.

Cyrilometodějské dílo, které je po mnoho staletí rozvíjeno až do dnešních dnů, představuje skutečně unikátní kulturní dědictví, které si zaslouží neutuchající zájem nejen z řad odborníků nejrůznějších vědeckých oblastí (filologie, literární vědy, historie, teologie aj.). Ačkoliv v historii neplatí žádná kdyby, stále se na mysl vkrádá otázka, jaký by západní Slované potkal osud, nebýt toho, že přijali křesťanství v domácím jazyce, čímž byla jejich kulturní identita jednoznačně posílena a nebyli tak vystaveni riziku pohlčení jinojazyčným etnikem. Nejen pro tento národnostní a státoporný význam je důležité si staroslověnské počátky české kultury stále připomínat.

Miroslav Vepřek působí na Katedře bohemistiky FF UP v Olomouci; zabývá se staroslověnsčinou a církevní slovanštinou a nejstarším obdobím české kultury. Dále na univerzitě přednáší diachronní lingvistiku a slavistiku, je autorem monografií *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy* (2006) a *Modlitba sv. Řehoře a Modlitba vyznání hříšců v církevněslovanské a latinské tradici* (2013) a více než dvou desítek odborných studií publikovaných v českých i zahraničních časopisech.

veprek@ffnw.upol.cz

Duchovní odkaz arcibiskupa Leopolda Prečana Chrám sv. Cyrila a Metoděje v Hejčíně

Jakub Huška

V posledních letech můžeme sledovat značné oživení zájmu o barokní literární, múzické, výtvarné a architektonické památky 17. a 18. století. Obecně s tím souvisí nové promyšlení takzvané doby „temna“ a snahy o hlubší pochopení tohoto období, bez a priori černobílých soudů. Olomouc se díky svému ucelenému souboru barokních památek může honosit titulem „barokní město/město baroka“. Barokní umění se stalo po právu hlavním lákadlem pro uměnilovné návštěvníky.

Obdobně jako po třicetileté válce, kdy započala ve stylu baroka pozvolná obnova zničeného města, tak i na konci 19. století byla bouráním pevnostního opevnění a revitalizací předměstského území zahájena nová etapa ve stavebním vývoji Olomouce. V počátcích se modernizace dotýkala nejbližšího okolí historického jádra města, kde po vybudování potřebné uliční infrastruktury vznikaly nové obytné bloky, administrativní a církevní stavby. Po první světové válce, kdy došlo k sloučení Olomouce s okolními, převážně českými obcemi, stavební činnost neustala, nýbrž naopak dále expandovala na nová olomoucká předměstí, která měla spíše venkovský charakter.

K nově připojeným obcím, respektive novým předměstským čtvrtím, patřily po roce 1919 i Hejčín a Řepčín. Obě obce však měly již dlouho předtím úzké hospodářské, správní a jiné vazby na Olomouc. Byly spojeny železniční tratí, ze které vedly odbočky do hejčinského cukrovaru a řepčinských oceláren, tamějších nejvýznamnějších podniků. Obce správně spadaly pod okresní hejtmanství Olomouc-venkov. Zejména hospodářský rozvoj těchto obcí se odrazil v růstu obyvatelstva. Po první světové válce dosáhl počet obyvatel v obou městských čtvrtích hranice 2 000.

Jediným nedostatkem, kterým tyto rychle se rozvíjející obce trpěly, byla absence vlastní duchovní správy. Byl to obecný problém 19. a 20. století, že se dosavadní farní síť jen velmi pozvolna rozšiřovala v reakci na překotný demografický vývoj. Zdejší věřící až do konce 18. století byli přiřazeni k olomouckým farnostem – Hejčín ke dnes už neexistujícímu kostelu Matky Boží na Předhradí a Řepčín ke kostelu sv. Mořice. Josefínské reformy znamenaly, že až do 40. let 20. století patřily Řepčín do křelovské a Hejčín do hradeckoklásterské farnosti.

Především farníci z Hejčína velmi postrádali vlastního kněze, a proto, aby pozvedli zdejší duchovní život, postavila v roce 1821 hejčinská obec na vlastní náklady kapli. Akutní potřeba duchovního pastýře se objevila v roce 1831, kdy v Olomouci a okolních obcích vypukla epidemie cholery. V Hejčíně jí podlehl mnoho lidí. Aby se umírajícím dostalo posledního zaopatření, byl do obce dočasně povolán kněz. V této době bylo poprvé povoleno konat v hejčinské kapli bohoslužby. Po odeznění cholery žádali hejčínští, aby se i nadále několikrát do roka v kapli sloužily mše, což jim bylo v roce 1836 arcibiskupem Chotkem povoleno. V Řepčíně se už od konce 17. století na sv. Floriána, patrona obce, sloužila mše.

Počet obyvatel Hejčína a Řepčína i nadále rostl a zřízení nové farnosti bylo čím dál více nutnější. Olomoucké církevní autority si uvědomovaly, že zejména v obcích bez vlastního duchovního správce a s velkou kumulací dělníků rostla apatie k náboženskému životu a antiklerikální nálady. Po vzniku republiky se pozice římskokatolické církve ve společnosti ještě více zkomplikovala. Církev byla osočována z „rakušáctví“, „nečešství“ a neloyalit

k novému režimu. Po celé meziválečné období byl hledán kompromis mezi katolickou církví a republikou. Kromě toho katolickou církví otrásl odtržení části nespokojených věřících, kteří volali po reformě církve. Později se tento tábor zorganizoval v nově ustanovené Církvi československé (CČS).

V Hejčíně a Řepčíně byl fenomén vystupování z katolické církve velmi masový. Před válkou se v obou obcích hlásilo k nekatolickým církvím pouze kolem jednoho procenta obyvatel, ale na počátku 20. let to byla více než polovina (buď přestoupili k CČS, nebo byli bez církevní příslušnosti). Farní kronikář vysvětloval zdejší poměry „útoky na stránkách ‚štvavého‘ deníku *Pozor*, velkou vzdáleností od farního kostela, podporou volnomyšlenkářství ze strany učitelů v řepčinské škole, velkým množstvím dělníků-bezvěrců z Čech, kteří pracovali v řepčinské ocelárně.“ Část viny samozřejmě nesla i samotná církev, která nevěnovala dostatečnou pozornost místnímu problému. Nejspíš v reakci na oslabení katolicity zřídil arcibiskup Cyril Stojan v Řepčíně v dubnu 1921 dočasnou duchovní správu a ke sloužení mši byla poskytnuta kaple řepčinského kláštera sester dominikánek.

Jeho nástupce na biskupském stolci Leopold Prečan (1866-1947) vzpomínal na počátku 30. let, že to bylo „hned v prvních dnech trvání naší republiky, kdy jsme živě pociťovali potřebu samostatné duchovní správy a potřebu nové svatyně v severozápadní části Olomouce.“ Právě arcibiskup Prečan dal podnět k výstavbě hejčinského chrámu a fary. Jeho úmysl podpořil i tehdejší papež Pius XI., který projevil v roce 1926 přání, aby českoslovenští biskupové nezapomínali budovat nové kostely a farní úřady na periferiích velkých měst. A jak Prečan sám na to vzpomíná? „Viděl jsem v přání svatého Otce rozkaz postavit na území Řepčina anebo Hejčina nový farní chrám.“ Nový svatostánek měl být zasvěcený arcidiecézním a zemským patronům svatému Cyrilu a Metoději, a jak níže uvidíme, ve výsledné stavbě se zřetelně zrcadlilo arcibiskupovo moravské patriotické vědomí. Uvědomoval si, že v Olomouci jako hlavním

Hlavní oltář. Foto: Jakub Huška

duchovním měste Moravy není „otcům Východu“ a zakladatelům moravské křesťanské obce žádný chrám doposud zasvěcen.

Je to skutku paradoxní, a dosud odbornou literaturou zcela neobjasněné, proč se kult prvních „Věrozvěstovů“ všeobecně rozšířil až v průběhu 19. století, když už od středověku byli zařazeni mezi duchovní patrony města, olomoucké diecéze a moravského markrabství. V Olomouci stála až do počátku 19. století poblíž kostela sv. Mořice jim zasvěcená malá pohřební kaple a také v domě existovala

dlouho kaple těchto světců. Za biskupa Františka z Dietrichsteinu na počátku 17. století, v době vyhrocených náboženských polemik mezi nekatolíky a katolíky, byl vyzdvihován význam „apoštolů Moravy“, který dosvědčoval kontinuitu a legitimitu biskupského úřadu. Největšího rozkvetu však dosáhl jejich kult v moderním údobí moravských dějin. Hlavně počínaje velkolepými tisíciletými oslavami jejich příchodu v roce 1863 a konče ustanovením cyrilometodějského svátku jako státního. Částečně na to mělo vliv propojení zemské křesťanské symboliky s českým národním programem.

V lednu 1925 byla založena Kostelní jednota v Olomouci-Hejčíně-Řepčíně v čele s Václavem Dastychem, jejímž hlavním cílem byla výstavba nového chrámu. Velmi důležitým bylo získání vhodného místa, které by nejen odpovídalo urbanistickým požadavkům, nýbrž by také zdůraznilo symbolický význam stavby. Jednota oslovila v srpnu 1926 architekta Ladislava Skřivánka, profesora uměleckoprůmyslové školy v Praze, který v té době vypracovával regulační plán města, aby zvolil vhodné místo pro stavbu. Vybral pro tento účel odlehlou, vyvýšenou a ladem ležící pláň, dál od dosavadního osídlení. Skřivánek ve svém urbanistickém projektu uvažoval o hejčinském kostele jako o centru budoucí obytné zástavby; měl se stát jeho dominantou. V říjnu 1926 koupila Kostelní jednota tento pozemek od města, jehož představitelé, díky zastoupení lidové strany v městské radě, této věci přáli.

Architekt Skřivánek měl rovněž vypracovat stavební projekt a měl řídit postup prací. Budoucí kostel měl být zbudován v neorenesančním stylu, ale poněvadž Skřivánek nedodal ani po roce detailní stavební plány a nepředložil rozpočet, bylo v lednu 1928 na schůzi jednoty rozhodnuto upustit od realizace jeho plánů a vyhlásit veřejnou soutěž. Hodnotící komise byla složena z předních brněnských a olomouckých stavebních úředníků a profesorů a samozřejmě jejím členem byl i arcibiskup Prečan, který soutěž financoval. Právě on jako iniciátor stavby vznesl přání, „aby se při soutěži dala výhoda všem výstřednostem

moderního experimentování, kterým se má nahraditi sterilnost doby na úkor a újmu umění osvědčeného.“ Toto rozhodnutí kritizuje uměnovědec a znalec olomoucké moderní architektury Pavel Zatloukal, který se domnívá, že realizace hejčinského kostela nabízela „příležitost, kdy se stavba mohla stát pokusem o reformu sakrální architektury, byla však zmařena rozhodnutím poroty vyřadit moderní návrhy.“ Pomyslně navzdory pozdějšímu názoru Pavla Zatloukala si hlavní slovo zachoval arcibiskup Prečan, velký milovník starého umění, a zejména díky němu se arcibiskupské sbírky zachovaly do dnešních dnů. Jeho vztah k soudobému umění byl velmi kritický a preferoval spíše soudobé tradicionalistické umělecké směry, především reprezentované hodonínským *Sdružením výtvarných umělců moravských* (SVUM). Z jeho řad pocházelo několik výtvarníků, jak dále uvidíme, kteří se

Hrobka. Foto: Jakub Huška

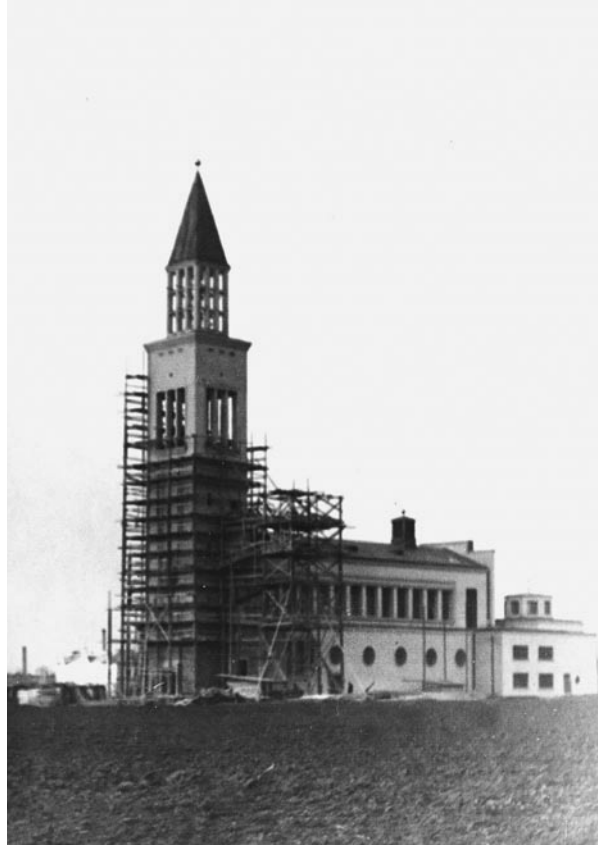

významně podíleli na výzdobě interiéru a exteriéru hejčínského chrámu.

V soutěži zvítězil návrh brněnského architekta Josefa Šálka (*1888), který projektoval hejčínský kostel jako tradiční typ trojlodní baziliky, s věží 65 metrů vysokou a mohutnou kamennou loggií v průčelí. Je však nutno poznamenat, že ani on nezískal první cenu, ta nebyla nakonec vůbec udělena, nýbrž obsadil až druhé místo. Nevíme přesně, jaký k tomu byl důvod. Snad nebyla komise zcela spokojena se všemi čtyřiceti soutěžními projekty, z nichž dvacet sedm bylo na začátku vyřazeno. Šálkův návrh byl nejspíš nejkompromisnější a odpovídal nejlépe tradicionalistickému názoru olomouckého metropolitě. Architekt později předložil několik přepracovaných plánů, které mimo jiné počítaly se zmenšením chrámu, ale Kostelní jednota se rozhodla zachovat původní měřítko. Taktéž arcibiskup Prečan byl téhož názoru a připomínal jednotě a architektovi význam této stavby pro důstojnost olomouckého arcibiskupa: „*Třebas nový kostel bude státi na předměstí, je přece nutno dbáti té okolnosti, že jej bude stavěti arcibiskup olomoucký a že by bylo v budoucnosti vždycky spojeno s jakousi pohanou pro stavebníka, kdyby se kostel nerepresentoval tak, jak toho žádá důstojnost arcibiskupského úřadu.*“

Po udělení stavebního povolení na počátku září 1929 mohla začít stavba chrámu a fary. Symbolicky v den svátku sv. Václava posvětil arcibiskup základní kámen. Do základního kamene byla vložena kovová schránka se slavnostním záznamem psaným na pergameni, s dukáty a mincemi odkazujícími k oslavám svatováclavského milénia, konaným předchozího roku, a konečně medailí na paměť nastoupení Leopolda Prečana na biskupský stolec. Stavba byla dokončena v roce 1932 a v témže roce se 5. července, na den Věrozvěstů, uskutečnila slavnostní konsekrace chrámu.

Kostel je postaven z cihel s užitím železobetonových konstrukcí. Krov nad hlavní lodí a helmice věže je ze železa. Pro vnitřní výzdobu kostela bylo užito ušlechtilého

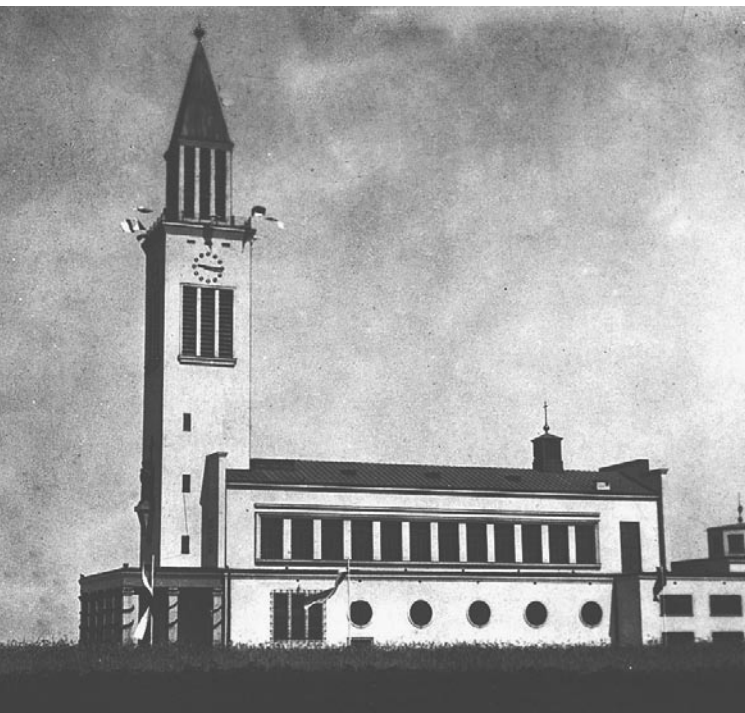

Rozestavěný kostel s věží. Foto: archiv farnosti Olomouc-Hejčín

kamenného materiálu (různých druhů žuly, mramoru a travertinu). Na podstavci na přední straně věže je umístěno bronzové sousoší sv. Cyrila a Metoděje v nadživotní velikosti od Julia Pelikána. Tento výtvarník, člen výše zmíněného SVUM, byl autorem i dalších sochařských děl. Uvnitř chrámu jsou kaple Panny Marie, pod níž je krypta s hrobkou arcibiskupa Prečana, a Božího hrobu. Kostel má kromě hlavního oltáře také oltáře Panny Marie, sv. Terezy, sv. Anežky a další dva oltáře jsou v kapli Božího hrobu a u jesliček. Nad hlavním oltářem je velká mozaika (téměř 62 m²), kterou vyhotovili italsí mozaikáři podle návrhu výtvarníka Jano Köhlera (1873-1941), jednoho ze zakladatelů SVUM.

Na výjevu je zachycena modlitba *Vyznávám se Všemohoucímu Bohu*. Nahoře na obraze je znázorněna Nejsvětější Trojice. „*Blahoslavené Marii, vždy Panně,*“ pokračuje modlitba. Uprostřed mozaiky je postava Panny Marie. Modlitba pokračuje vyzváním ostatních svatých: „*Svatému archandělu Michaelovi, svatému Janu Křtiteli.*“ Vpravo nahoře je zobrazen archanděl se svým jménem *Quis ut Deus*, vlevo nahoře adventní kazatel Předchůdce Páně. „*Svatým apoštolům Petru a Pavlu,*“ je další slovo modlitby. Oba apoštolové jsou zobrazeni ve střední části mozaiky. „*A všem svatým,*“ rozšiřuje se pohled modlitby. Všechny světce a světice církve všech dob zastupují postavy v dolní části obrazu. Jsou to čtyři největší učitelé křesťanského Východu a vlevo dole čtyři učitelé církve západní.

Dobová fotografie dokončeného kostela. Foto: archiv farnosti Olomouc-Hejčín

V čele východních otců jsou patroni chrámu sv. Cyril a Metoděj. Na nejspodnější části mozaiky je zpodoben buďovatel chrámu arcibiskup Prečan. Klečí na klekátku a dívá se na olomoucké kostely zobrazené v panoramatu. V rozích mozaiky jsou obrazy evangelistů. Myslenku chrámu a vůbec křesťanského života vyjadřuje nápis v dolní části obrazu: „*Králi věků, nesmrtelnému, neviditelnému, jedinému Bohu, čest a sláva na věky věků. Amen.*“

Do kostelní věže bylo instalováno devět zvonů, z toho sedm je zasvěceno svatým ochráncům českých zemí: největší zvon sv. Cyrila a Metoděje, Panny Marie, sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Josefa, sv. Jana Sarkandra, sv. Anežky České, sv. Hedviky a sv. Leopolda, který nesl nápis „*Ke cti a chvále svého patrona sv. Leopolda věnoval a posvětil dr. Leopold Prečan, arcibiskup olomoucký. L. P. 1931.*“ Bohužel v roce 1942 byly tyto zvony zrekvírovány.

I když podle Pavla Zatloukala nepatří Hejčinský chrám sv. Cyrila a Metoděje k nejzajímavějším dílům československé meziválečné architektury, odpovídala jeho zevnější strohá podoba a bohatá interiérová výzdoba zejména požadavkům arcibiskupa Prečana po obnovení důstojnosti nejen jeho kněžského úřadu, ale rovněž obecné snahy římských katolíků o povznesení vlastní duchovní obce v nových poměrech první československé republiky. Hejčínští a řepčínští věřící získali důstojné centrum pro svůj křesťanský život.

Jakub Huška (*1985) původně pochází z venkovské obce na Frýdecko-Místecku a v Olomouci žije od roku 2004. Vystudoval zde obor historie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. V současnosti je interním doktorem na téže univerzitě. Jeho hlavním badatelským tématem jsou řemeslníci a cechy v 18. a 19. století. Mimo to by se rád věnoval dalším zajímavým otázkám, ale pro vytížený společenský život jim nedopřává tolik potřebného času a energie.

Jakub.Huska@seznam.cz

Řád svatých Cyrila a Metoděje

Filip Hradil

Jubileum 1150 let od příchodu svatých Cyrila a Metoděje na Moravu, které si letos připomíná katolická církev spolu s řadou kulturních a odborných institucí v České republice, se stalo podnětem pro uspořádání společné výstavy Muzea umění Olomouc a Vlastivědného muzea v Olomouci nazvané *Mezi Východem a Západem. Svätí Cyril a Metoděj v kultuře českých zemí*.¹ V rámci výstavy, představující kult obou světců ve výtvarném umění, knižní kultuře a užitém umění, je k vidění více než stovka mincí, medailí, odznaků a vyznamenání s cyrilometodějskou tematikou, vzniklých v posledních třech staletích. V takovém rozsahu je kolekce cyrilometodějských ražeb prezentována odborné i laické veřejnosti

vůbec poprvé, přičemž její reprezentativní výběr více než tři desítek artefaktů byl formou jednotlivých hesel zpracován do výstavního katalogu.²

Propagace kultu svatých slovanských apoštolů Cyrila a Metoděje prostřednictvím mincí, medailí, plaket, odznaků nebo vyznamenání má v českých zemích a střední Evropě dlouhou tradici. Na jejím počátku stála ikonograficky pozoruhodná tolarová mince, vyražená v Kroměříži roku 1730 za episkopátu olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala kardinála Schrattenbacha, vyobrazující na rubu postavu sv. Cyrila. Náměty soluňských bratří se však na platidlech objevují spíše sporadicky. Nejnověji lze do této kategorie zařadit minci o hodnotě

Řád sv. Cyrila a Metoděje Biskupské konference ČR (avers): rytina Ukřižovaného; postava oděná v klasově skládané roušce, nad korpusem šikmo položená Boží ruka. Opis na oválu: SV. KYRIL I METODII (vryto v hlaholici).
Foto: Pavel Rozsival.

Řád sv. Cyrila a Metoděje Biskupské konference ČR (revers): opis na kříži: ISOS CHRISTOS FÓS NIKÉ ZOÉ (vryto v řečtině). Opis v horní části oválu: ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE (vryto v češtině unciálním typem písma).
Foto: Pavel Rozsival.

2 € s postavami obou světců, kterou v červenci 2013 vydává Národní banka Slovenska.³

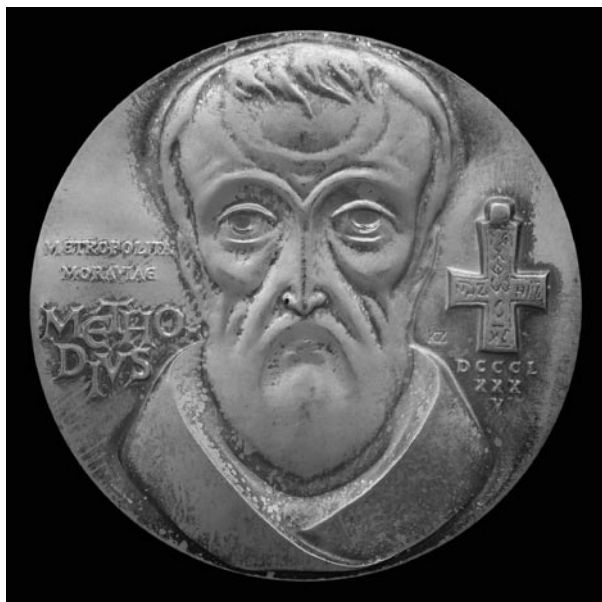
Větší pozornosti a variabilitě výrazových prostředků se těší cyrilometodějská tematika v oblasti drobné plastiky. Významnými impulsy k početné produkci medailí a svátostek se staly oslavy milénia příchodu sv. Cyrila a sv. Metoděje na Moravu v roce 1863 a připomínka tisíciletého výročí smrti sv. Metoděje v roce 1885. Tyto dvě události se pravidelně odrážejí ve zvýšené produkci medailí dodnes. Specifickou oblast v bohaté medailérské práci představují pamětní ražby, vydávané v souvislosti s rozvojem cyrilometodějského kultu (např. svěcení nových chrámů, praporů, vydání papežských listů a encyklik se vztahem k cyrilometodějskému dílu atd.). Oblíbenost kultu svatých Cyrila a Metoděje v rámci medailérské tvorby zasahuje vedle Čech a Moravy také do dalších slovanských zemí Evropy – Slovenska, Polska a zejména Bulharska.

Ikonografické ztvárnění obou světců odráželo v prostředí drobné plastiky po dlouhou dobu pojetí vycházející z oblíbené kompozice sousoší sv. Cyrila a Metoděje od Emanuela Maxe (1843–1846) a později z práce Emanuela Nováka (1885). Zpodobnění soluňských bratří doznalo největší variability v letech 1950–1989, kdy vznikla řada prací, které na jedné straně potlačovaly náboženskou roli obou bratří (např. odstraněním svatozáří, eliminací církevních symbolů atd.), na druhé straně zdůrazňovaly jejich přínos v oblasti kultury, psaného slova, případně stavěly do popředí archeologické památky velkomoravské epochy. Podobný vývoj zasáhl tvorbu i v dalších socialistických zemích (Polsko, Bulharsko).

Připomínka výročí smrti sv. Metoděje inspirovala v roce 1985 řadu umělců⁴ ke vzniku nových medailérských prací a rovněž se stala podnětem k vytvoření prvního katalogového soupisu cyrilometodějských ražeb. Přirozeným centrem těchto snah se stala Olomouc či olomoucká arcidiecéze, kde působila řada osobností, rozvíjejících cyrilometodějské téma prostřednictvím

uměleckých nebo vědeckých děl (Vojtěch Tkadlčík, Bohumil Zlámal aj.). Původní myšlenku dómského faráře mons. Leopolda Dýmala publikovat katalog cyrilometodějských ražeb přijal za vlastní kurátor numismatické sbírky Vlastivědného muzea v Olomouci, historik Václav Burian (1921–1998), který v roce 1984 sestavil odborný katalog, čítající téměř dvě stě prací, opatřených stručným popisem. Rukopis práce se ovšem v polovině 80. let 20. století nepodařilo vydat a zůstal jen ve formě strojopisu. Knižního vydání se práce dočkala až o třináct let později, kdy ji k tisku redakčně připravil a fotografiemi doplnil Jaroslav Dopita pod záštitou olomouckého sdružení Nummus.⁵ Katalog byl po obsahové stránce doplněn o nově vzniklou produkci cyrilometodějských ražeb a děl za léta 1985–1997 a také o aktuálně objevené starší práce. Na obálku katalogu byla umístěna fotografie lícni a rubní strany Řádu svatého Cyrila a Metoděje Biskupské konference České republiky, díla, jehož ideovým tvůrcem se v roce 1993 stal z pověření vydavatele právě Václav Burian, díla, které symbolicky završilo Burianovo mnohaleté bádání v oblasti poznávání cyrilometodějského kultu a historie.⁶ Úsilí spojené s přípravou zmíněného katalogu a tvorbou nového řádu však nebylo za života tohoto olomouckého historika korunováno výstavou, která by vhodně prezentovala nejdůležitější cyrilometodějské památky. Teprve letošní jubileum poskytlo příležitost, jak tento pomyslný dluh vůči předchozí badatelské generaci splatit.

Vydání řádu sv. Cyrila a Metoděje představuje v kontextu české římskokatolické církve ojedinělý počin, který nemá v její minulosti obdobu. Jedná se o záslužný řád (nejvyšší vyznamenání) netradičně vydávaný pouze v jediném stupni a udělovaný při hlavní bohoslužbě v den slavnosti svatých Cyrila a Metoděje (5. července) na moravském Velehradě. Řádový klenot má formu medailonu, který je tvořen oválným okružím, do něhož je prolamovanou technikou vložen velkomoravský kříž, vytvořený dle originální předlohy z 9. století, nalezené v areálu církevních budov na tzv. metropolitním návrší v Sadech

Karel Zeman, Pamětní medaile k 1100. výročí smrti sv. Metoděje (avers), 1985, stříbro, soukromá sbírka. Foto: Pavel Rozsival.

u Uherského Hradiště. Aplikace tohoto významného artefaktu spojeného s dobou cyrilometodějské misie se stala základním požadavkem ze strany objednavatele řádu české Biskupské konference. V oblasti medailérské tvorby se znázornění této velkomoravské památky poprvé objevilo na dvou neoficiálních medailích z poloviny 80. let 20. století, a to slovenské medailérky Ludmily Cvangrošové⁷ a moravského výtvarníka Karla Zemana⁸, nejnověji bylo pak využito na medaili Vladimíra Oppla, vydané v letošním roce oslav 1150. výročí cyrilometodějské misie.⁹

V letech 1993–1997 se na rubu oválného okruží (roz. 31x39 mm), v jeho spodní části, uváděl rok udělení řádu, avšak z praktických důvodů bylo od rytí letopočtu upuštěno, a tak počínaje rokem 1998 se na reversu nachází pouze nápis „ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE“. Řád bývá zavěšen na jasně modré průvlečné stuze široké

Vladimír Oppl, Medaile sv. Cyrila a sv. Metoděje – patroni národa (revers), 2013, stříbřený a zláčený bronz, Vlastivědné muzeum v Olomouci. Foto: Pavel Rozsival.

38 mm ve funkční délce 78 mm. Na rubu horního okraje stuhy se nachází sklopná jehlice k upnutí.¹⁰

Vedle katolické církve uděluje svůj řád sv. Cyrila a Metoděje také pravoslavná církev, a to již od roku 1951, kdy se stala v Československu autokefální.¹¹ V jejím případě se jedná o řád rozdělený do pěti tříd, který se v první třídě skládá z velkostuhy, klenotu v podobě velkokříže a náprsní hvězdy.¹² V evropském srovnání pak nalézáme existenci hned několika řádů sv. Cyrila a Metoděje v Bulharsku. K nejstarším se řadí vyznamenání římskokatolické církve založené unionisticky orientovaným apoštolským vikářem, sofijsko-plovdivským monsignorem Robertem Meninim roku 1906 a dále státní vyznamenání zřízené carem Ferdinandem I. v roce 1909. Podoba carského vyznamenání byla v roce 1959 radikálně změněna a přizpůsobena novým politickým poměrům Bulharské lidové republiky.¹³

Poznámky:

- 1) Výstava se koná v termínu od 25. dubna do 11. srpna 2013.
- 2) Jemelková, Simona (ed.), *Mezi Východem a Západem. Svatí Cyril a Metoděj v kultuře českých zemí*, katalog výstavy, Olomouc 2013, 247 s.
- 3) Návrh této mince vyobrazující sv. Cyrila a sv. Metoděje s tradičními atributy svatozáří kolem hlavy, vzbudil vzrušenou debatu evropských politických špiček v otázce vhodnosti užívání náboženských symbolů na celoevropském platidle, což vedlo k pozdržení vydání 1. emise.
- 4) Uvedme alespoň Karla Zemana, Ludmilu Cvengrošovou, Lumíra Šindeláře nebo Jána Kulicha.
- 5) Burian, Václav, *Cyriometodějská tematika v oblasti numismatiky, drobné plastiky, signistiky a faleristiky*, Olomouc 1984, 1997, 123 s., 249 hesel.
- 6) Podrobný popis geneze řádu a jeho zasazení do kontextu evropské faleristiky provedl Václav Burian v příspěvku: Nový cyriometodějský řád v evropské faleristice, *Vlastivědný věstník moravský*, č. 2, 1994, s. 135–144.
- 7) Jde o jednostrannou litou medaili z roku 1983 nazvanou Staré město-Sady.
- 8) Karel Zeman, Pamětní medaile k 1100. výročí smrti sv. Metoděje, 1985, stříbro, 40,48 g.
- 9) Vladimír Oppl, Medaile sv. Cyril a sv. Metoděj – patroni národa, 2013, stříbřený a zlacený bronz, 35 g.
- 10) Jeho vyhotovením ve zlatě (585/1000) byla pověřena olomoucká firma Robert Vysoudil (Rubringer).
- 11) Poprvé toto vyznamenání podrobně popsal Nejedlo, Pavel, Řád sv. Cyrila a Metoděje, *Signum. Zpravodaj Klubu galeristů v Brně*, č. 11, 1990, s. 209–218. Podle některých indicií však mohl být tento řád založen už před rokem 1950 – viz Václav Burian (pozn. 6). Po roce 1981 jsou řádové klenoty zhotovovány v zařízeních pravoslavné církve v Rusku.
- 12) V roce 2005 byl řád (I. třída) zakoupen do sbírky Národního muzea.
- 13) Více k popisu bulharských řádů viz článek V. Buriana (pozn. 6).

V letech 1993–2012 byl řád udělen jedenadvaceti „tvůrcům v oblasti kultury a umění, jejichž dílo oslovuje a obohacuje současnou společnost a přispívá k její duchovní a mravní obnově na základě křesťanských hodnot“.¹ V dosavadní dvacetileté praxi bylo přiznání řádu spojeno vždy jen s žijícími osobami.

1993 Zdeněk Rotrekl za své básnické dílo.

1994 Petr Eben za vynikající dílo kompoziční a pedagogické, ve kterém věnuje soustavnou pozornost duchovním hodnotám.

1995 Radovan Lukavský za dlouholetou uměleckou práci v oboru herectví, recitaci a ve výchově ke kultuře mluveného slova.

1996 Ivan Slavík za celoživotní básnické a překladatelské dílo, přinášející do české literatury závažné hodnoty inspirované křesťanstvím.

1997 Karel Stádník za celoživotní výtvarné dílo, za práci při restaurování sakrálních objektů a za oddanou službu křesťanskému umění.

1998 Jan Hanuš za významný přínos národní kultuře a za četná duchovní hudební díla.

1999 Jaroslav Šerých za dosavadní malířské dílo, které obsahuje niterné a prorocké poselství o křesťanské naději a světle evangelia.

2000 Otmar Oliva za vynikající sochařské dílo a za umělecké ztvárnění oltáře, papežského trůnu a dalších liturgických prvků v kapli Redemptoris Mater ve Vatikánu.

2001 Zdeněk Pololáník – za stylovou originalitu a silné duchovní poselství křesťanské naděje v díle sborovém i symfonickém a za tvorbu kancionálovou.

2002 Tomáš Špidlík, SJ za dlouholetý podíl na utváření spirituality umělecké tvorby a kulturního i duchovního zázemí umělcům,

za budování mostů Ducha a spolupráce mezi naší zemí i jinými evropskými zeměmi, i za jeho vlastní spisovatelskou tvorbu.

- 2003 Ludvík Kolek** za dlouholetý přínos v oblasti výtvarné a architektonické tvorby při stavbách nových chrámů a úpravách liturgických prostorů a za všestrannou pomoc církvi.
- 2004 Richard Novák** za vynikající ovoce pěveckého umění v oblasti operních, oratorních a písňových skladeb, a za dlouhodobou, obětavou a věrnou službu evangeliu.
- 2005 Jaroslav Vodrážka** za vynikající tvůrčí přínos ve varhanní hře a improvizaci, pedagogickou a skladatelskou činnost a mnohaletou a obětavou službu církvi.
- 2006 Zuzana Nováková** za tvůrčí přínos v oblasti výchovy k mravním hodnotám, k umělecké vnímavosti a ke kráse českého jazyka, za básnické dílo a knihy pro děti.
- 2007 Jan Žáček** za celoživotní literární dílo.
- 2008 Vojtěch Adamec st.** za sochařskou tvorbu, která obsahuje silné poselství o křesťanských osobnostech a hodnotách.
- 2009 Petr Fiala** za vynikající výsledky v oblasti dirigování a skladatelské činnosti.
- 2010 Dagmar a František Halasovi** za překlad Jeruzalémské Bible a literární i vědecký přínos české kultuře.
- 2011 Antonín Tučapský** za vynikající hudební tvorbu v oblasti skladatelské, dirigentské a pedagogické, která je přínosem naší kultuře.
- 2012 Milivoj Husák** za silné duchovní poselství v oblasti výtvarného umění a dlouholetý umělecký přínos při úpravách liturgických prostorů našich chrámů.

Poznámky k příloze:

- 1) Citace dle Statut Řádu sv. Cyrila a Metoděje vydaných Biskupskou konferencí České republiky v roce 1993.

Filip Hradil (*1980) absolvoval obor historie na FF UP v Olomouci. V současnosti pracuje jako kurátor numismatické sbírky a vedoucí Historického ústavu Vlastivědného muzea v Olomouci.

hradil@vmo.cz

Alois Tengler, Řád sv. Cyrila a Metoděje (I. třída), pravoslavná církev v Československu, 1951–1981, zlacený kov, smalt, Národní muzeum. Foto: Tomáš Kleisner.

Příběhy kapliček, křížů a božích muk

Mária Kudelová

Kapličky, kříže a boží muka, i když jsou materiálním dokladem kultury člověka, jsou zároveň zhmotněním duchovní kultury – víry a představ společnosti. O čem všem jsou schopné vyprávět? Samotné o sobě mluvit nemohou, význam jim dává pouze člověk v kulturním kontextu – v čase a v prostoru. V závislosti na své kulturní výbavě z nich člověk může číst jako z jiných lidských stop v krajině. Pro křesťana jsou místem zastavení, připomenutím boží existence nebo místem modlitby, pro uměleckého historika reprezentují typ architektury, orajícímu traktoristovi překáží. Kromě těchto informací se v lokálních společenstvech zachovala i lidová slovesnost, která se váže ke vzniku křížů, kaplí a božích muk. Žánrově tuto slovesnost přiřazujeme k pověstem.

Pověst je epickým žánrem lidové prózy, která na rozdíl od pohádky obsahuje lokalizaci. Má pevný vztah ke skutečnosti – je vázaná na tu kterou kapli, boží muka nebo křížek, i když někdy obsahuje prvky iracionality a fantastična. Obsahem pověstí jsou příběhy vymykající se běžnému chodu života a jsou v nich zakódovány etické ideály a morální postoje společnosti. Mezi základní tematické skupiny patří místní a historické pověsti, numinózní pověsti a etiologické pověsti. Toto členění můžeme vztáhnout i k pověstem o křížích, kaplích a božích mukách. Členění na historické a místní však v našem případě není opodstatněné. Pověsti o vzniku křížku jsou vždy místní a současně historické. Zobrazují události lokálních dějin, dějin jedné obce nebo dokonce rodiny. Etiologické pověsti se ke vzniku a existenci kapliček a božích muk neváží, jejich podskupina – etymologické pověsti, které vykládají původ pojmenování, už ano. V numinózních pověstech se vypráví o nadpřirozených bytostech a jejich setkáních s lidmi. Zde hraje svou roli nejen prostor, ale i čas. Děj se odehrává nejčastěji v noci, nebo

v pravé poledne. Patří mezi nejstarší projevy lidové prózy a dochovaly se v nich názory a představy o příčinách přírodních jevů.

Z pověstí i z umístění drobných sakrálních staveb v prostoru poznáváme, jaký význam člověk místu připsal nebo jak strukturoval životní prostor společnosti, ve které žil, protože pro člověka prostor není homogenní, ale má určité trhliny a zlomy, které se kvalitativně odlišují od jiných. Člověk se cítil bezpečně v hranicích své vesnice, za ní už to byl prostor cizí a nebezpečný. Důležité místo pro pospolitost obce byl její střed. Ve středu obce stával kostel; v případě že byl lokalizován jinde, byla zde postavena alespoň kaple nebo kříž. Na tomto místě byly rovněž nejčastěji postaveny kříže, které vznikly jako poděkování za přečkané morové nákazy

Pieta při cestě do Moravičan na okraji Loštic, 1735, foto Jaromír Mašek, archiv VM

nebo jiné epidemie. Největší morová epidemie se na Moravě rozšířila v letech 1713-1715, z tohoto období také pochází nejvíce kaplí, zasvěcených sv. Rochovi, Sebastianovi a Rozálii – ochráncům před morem, a soch v centru obcí (např. socha sv. Jana Nepomuckého v Lošticích, původně stojící u kostela, v současnosti na okraji obce; sv. Jan Nepomucký v Paloníně, socha Panny Marie v Libině, kaple v Hrabišíně-Dolní Olešné). Kromě této velké morové epidemie zasáhlo kraj v 18.-19. století mnoho dalších epidemií a lidé z vděčnosti za konec stávajícího utrpení i jako ochranu před dalšími postavili kříž. Někdy byly podle pověstí a vyprávění postaveny kříže i na hrobech obětí epidemií. V centru obcí byly také stavěny kříže obětem válek, v terénu jsme zaznamenali zejména kříže z období 1. světové války (Janoslavice, Hrabišín). Jiné kříže v centru u kaple připomínaly události významné pro celou obec. U kostelů (ne vždy ve středu obce) bývají vystavěny i misijní kříže jako památky na duchovní obnovu farnosti. Jiná kvalita byla připisována konci obce. Zde již bylo zapotřebí ochrany, protože za jejími hranicemi byl svět cizí a přes ně mohly do vsi vstupovat zlé síly, jak mi sdělila pamětnice z Třemešku u Oskavy: „Dřív byly na začátku a na konci každé dědiny křížky, aby Bůh ochraňoval dědinu“. Na hranicích obce nese křížek spíše ochrannou funkci, než jak tomu je u křížku ve středu obce. Vymezuje hranici vnitřního a vnějšího prostoru obce. K některým z nich se nám podařilo objevit dosud existující pověsti. Na konci obce Lesnice, u cesty, v blízkosti Vašíčkových polností, stojí tzv. „Vašíčkův kříž“. Upomíná na nešťastnou událost, kdy na tomto místě pokoušel dítě rychtářův pes Nero a dítě následkům zranění podlehl. Na šťastný konec nešťastné události upomíná kříž za obcí Hrabišín-Dolní Olešná, kde se ve studni topilo děvče, příběhnuvším lidem se je podařilo zachránit a rodiče děvčete Anna a Josef Rostomile nechali z vděčnosti postavit na tomto místě kříž.

Kříže, kapličky a boží muka se stavěly kolem cest a křižovatek, v místech brodů – tato místa pro lidi rovněž neměla zvlášť jistý status bezpečného. Ono samotné „vydat se na cestu“ obsahovalo v sobě nejistotu a tyto stavby měly pocestné chránit a dodávat jim pocit bezpečí. Mnohdy byly

Boží muka na křižovatce cest za Dubickem směrem na Polici, archiv VM

postavené právě proto, že se na tomto místě přihodilo neštěstí nebo že se někdo z neštěstí zachránil. O těchto událostech se mnohdy tradují vyprávění, některá i s nadpřirozenými prvky – řadíme je k tzv. pověstem numinózním. Podle lidových vyprávění zde sídlily různé nadpřirozené bytosti, se kterými se zde lidé potkali, nebo které měly na svědomí lidské neštěstí. Za taková místa platila zejména rozhraní obcí, prostor, který nepatřil nikomu, křižovatky cest, bažiny nebo místa „hluboko v horách“. V pověsti ze Štědrákové Lhoty se na místě rozhraní dvou obcí Lhoty a Hostic zjevovaly o půlnoci na staré lípě ohnivě boty a ze sousedního lesa se ozýval „dábelský chechot“. Na tomto místě byl později postaven dřevěný kříž a místu se říká „U červeného kříže“. Přestože kněz místo vysvětil a zažehnal zlého ducha, lidé se nadále tohoto místa báli a věřili, že tam straší.

I křižovatky cest byly považovány za místa nejistá a nebezpečná. Pověst o Vysoudilově kapli v Třeštině vypráví o dívce Johaně, která se tu scházivala s ohnivým mužem, zemřelým člověkem, jehož duše nenašla po smrti klid, protože

se za svého života obohacoval posouváním mezí. Dívka chtěla ohnivého muže vysvobodit z prokletí. „Johana chodila na to místo o 11. hodině v noci a scházívala se tu s ohnivým mužem. Modlívala se pak různé modlitby po několik týdnů a ohnivý muž stával se tmavším a tmavším. Jedné noci jí řekl, že příštího dne bude již vysvobozen, aby tedy přišla naposledy. Když té noci dívka skončila své modlitby, ohnivý muž děkoval Johaně za své vysvobození a prosil ji, aby mu podala ruku, ale aby ji zabalila třikrát fertochem. Dívka tak učinila a doma viděla, že se jí ruka ohnivého muže vpálila do fertochu.“

Ke stejné kapli – božím mukám – se váže pověst vyprávějící o děvečce, která šla o půlnoci z muziky domů do mlýna v osadě Háj. Nechala se oklamat světýlkem a utonula v bažinách. Farář ji nechtěl pochovat, a tak ji příbuzní pohřbili na poli mezi cestami, z nichž jedna vedla do Dubicka a druhá do Police. Vystavěli jí tam kapli, která zde stojí dodnes.

V Písařově byl postaven obrázek na místě, kde pocestní mohli potkávat muže obrostlého mechem. Pro jeho vysvobození bylo potřebné třikrát ho pozdravit „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“.

Dřevěný kříž s namalovaným Kristem, v minulosti nazývaný rychtářův kříž, blízko Kačeráku při cestě od hornostudenské rychty do Bušina, byl prý postaven na místě, kde se před dávnými časy propadlo procesí jdoucí do Horních Studének na pouť. Od té doby se tam prý za noci ozývá nábožný zpěv a kdo nemusí, v noci tudy raději nechodí.

Ze strachu před revenantem, pověrečnou bytostí představenou zemřelým člověkem, jehož duše nenašla klid, byla postavena kaplička ve Vysokém Potoku. Pověst vypráví o kolovrátkáře s uhrančivým pohledem, které od nemoci nepomohl podomní obchodník „rajzák“, a tak se mu kolovrátkářka pomstila. Obyvatelé vesnice ho našli mrtvého na nedalekém vršku, kde ho i pochovali. O půlnoci tam však vidávali postavu a slyšeli zvuky kolovrátku. Protože se ducha báli, nechali postavit na návrší kapličku, nejprve dřevěnou, později kamennou.

Další skupinou pověstí, které se váží ke křížkům, kaplím a božím mukám, situovaným poblíž někdy dnes již

Sloupková boží muka v Koutech nad Desnou, sbírka VM

neexistujících cest, jsou pověsti místní s reálným základem, opisující nešťastnou událost. Tak byl podle pověsti postaven kříž v Mostkově u Oskavy. Před lety se prý na tomto místě převrátil nějaký Němec – sedlák s koňmi – a zabil se. Příbuzní nechali postavit na tomto místě kříž. Podle dedikačního nápisu jej postavili v roce 1881 z vděčnosti manželé Kuttek z Břevence – místní části Šumvaldu. I na kopci mezi Lesnicí a Kolšovem, kudy v minulosti vedla cesta spojující obě obce, je obrázek na stromě, ke kterému se váže vyprávění o tom, že zde kdysi dávno umrzl muž.

Známa a několikrát publikovaná pověst se váže ke smířčímu kříži ve Svojanově, kterému se říká „cikánský kříž“. O úskalích na cestách a původu obrázku vypráví i pověst o Vlčím sedle. Potulného muzikanta zastihla noc na cestě, zabloudil a spadl do vlčí jámy, kde již byl lapený vlk. Celou noc mu hrál na housle a ráno přišel myslivec, vlka zastřelil a muzikant přežil. Místu se dodnes říká „Vlčí jáma“ nebo „Vlčí sedlo“. V dávné minulosti se zde nacházel svatý obrázek, který nechal údajně zhotovit onen potulný muzikant v upomínku svého hrůzného zážitku a také z vděčnosti milosrdnému Bohu. Zde se pak tradičně odbyvalo první zastavení poutníků z Vernířovic a Sobotína při jejich poutích na Vřesovou studánku.

Ne každé místo daleko v horách nese punc cizího a nebezpečného, jsou tu i místa, kde se odehrál z Boží vůle zážrak, Bůh toto místo posvětil a to se stalo místem božích uctívání. Téměř ke každému poutnímu místu v regionu se váže pověst o jeho založení. K bludovskému neboli hrabnovskému kostelíčku se váže mnoho variant pověsti, která vypráví o nalezení hostie „Božího těla“ divokými včelami a vystavění monstrance z vosku (Mikusch 2009,12-15; Indra 2000, 45-46). Na Vřesové studánce byl zázračně uzdraven nejen střelený jelen, ale i celá rodina polesného. Záchrana polesného před divokou zvěří nedaleko Moravičan dala rovněž vzniknout lokálnímu poutnímu místu „U Josefka“. Poutní místo na Stríteži nedaleko Mohelnice vzniklo po zázračné události v roce 1840, kdy byly vichřicí vyvráceny všechny okolní stromy a zůstala stát pouze jedle s obrázkem Panny Marie.

Existuje i skupina pověstí, která se váže k zázračnému působení křížů, kapliček a obrázků svatých. Některé se vážou k poškození sochy a následnému potrestání vyšší mocí. V Obědném stojí v obci na křížovatce kříž z roku 1832, Kristus na něm má uražené nohy. V obci se povídalo, že mu je urazil kolemjdoucí opilý muž, kterému se za nějakou dobu stala nehoda, při které upadl pod vlak a ten mu přejel nohy. V Horních Studénkách Václav Rýznar zapsal vyprávění o krádeži sochy Panenky Marie, kterou pro místní kapličku vyřezal místní občan – řezbář samouk Kristián. Soška byla ukradena a jeden místní hospodář se ji vydal hledat. Když našel chalupu zloděje a seděl u něho v kuchyni, zdálo se mu, že zpod pece na něho někdo volá: „Tady jsem, tady jsem“. Sošku tedy našel a zloděj byl potrestán. O zázračném působení sochy vypráví další příběh z Hrabové, zapsaný v místním tisku v roce 1920. Socha sv. Jana Nepomuckého byla neznámým pachatelem shozena do potoka. Den před touto událostí slyšela žena, která prala v potoce pod mostem prádlo, třikrát zřetelné volání svého jména a viděla, jak sv. Janu kanou slyz z očí.

V Lošticích se zachovala pověst, která hovoří o záchraně vojáků, kteří tudy procházeli a ve vánici málem zmrzli, když se před nimi zjevila socha Piety, pod kterou si sedli. Za chvíli pro ně přijel vůz, který je zachránil. Za to prý vojáci nechali

sloužit k počtě Panny Marie několik mší. Byla to socha Piety z roku 1735 a k události došlo v roce 1917.

Podobně jako celý folklor tak i jeho žánry a druhy jsou historickým jevem a vyvíjejí se. Rodí se, postupně se formují, žijí v tradici jako relativně pevné celky, pak přestávají být produktivní, udržují se jen setrvačností a nakonec umírají. Tak je to i s pověstmi o vzniku křížů, božích muk a kaplí. Jen málokteré zůstaly ve všeobecném povědomí lokálního společenstva; platí zde, že známější jsou ty, které byly zapsány a publikovány.

Mária Kudelová (*1975) vystudovala obor etnografie a estetika na Filozofické fakultě UK v Bratislavě. Od roku 1999 pracuje jako kurátorka sbírkového fondu a etnografka ve Vlastivědném muzeu v Šumperku. Jedním z vědeckých úkolů, které v muzeu zpracovává, je dokumentace drobné sakrální architektury v regionu Šumperka.

maja.kudelova@muzeum-sumperk.cz

Vašíčkův kříž na okraji obce Lesnice, 1872, foto Mária Kudelová, archiv VM

Zbortěné harfy tón

František Všeticka

Téměř každý literát začíná veršovanými projevy. To se týká i vyhraněných prozaiků. Nepřekvapuje proto, že tak začínal i Alexandr Jaroslav Krejčí, který později přijal pseudonym A. J. Dubec. Zvolil si jej podle vsi Dubicko u Zábřehu, kde se 22. února 1863 narodil. V obci a okolí se vesnici říkalo Dubecko, odtud Dubec, jenž patří k autorům neznámým a tragickým, neboť zemřel na tuberkulózu v necelých dvaceti pěti letech.

Středoškolská studia absolvoval Dubec v Olomouci na Slovanském gymnáziu v letech 1874-1882. Rok před ním studovali Ondřej Příkryl a F. S. Procházka, s nimiž udržoval velmi blízký kontakt, protože ve školním roce 1880-1881 vydávali, zejména zásluhou prvního z nich, rukopisný týdeník Háj. Dubický rodák byl rovněž jedním

Dubicko č. 14, rodný dům A. J. Dubce. Foto z archivu autora příspěvku.

z přispěvatelů tohoto časopisu, zveřejnil v něm jednu črtu a třístrofovou báseň ovlivněnou lidovou písní. Začínala těmito verši:

*Nad tím vaším okénečkem
javor větve sklání
a vám velmi do světničky
sedé stíny shání.*

Oba své příspěvky uvedl Dubec pod pseudonymem Oldřich Černoohorský, obdobně se pod nejrůznějšími pseudonymy skrývali i jeho spolužáci, neboť vydávání školních časopisů, byť rukopisných, bylo v zaostalém Rakousku zakázáno. (Jen na okraj poznamenávám, že ve stejném ročníku spolu s Dubcem studoval budoucí advokát a politik Mořic Hruban.)

Po maturitě roku 1882 vstoupil Dubec na olomouckou Bohosloveckou fakultu. Během teologického studia nijak neskrýval své vlastenecké názory, což vedlo k nejednomu konfliktu s představenými a posléze k tomu, že krátce před vysvěcením ze semináře vystoupil. Cílem se mu stala Praha, kde chtěl studovat na univerzitě. Existenčně se ovšem velmi těžce protloukal, nakonec onemocněl tuberkulózou, která měla rychlý průběh. Odebral se proto ke svému staršímu bratru Josefovi, učiteli v Lukavici u Zábřehu, kde 8. ledna 1888 zemřel.

Dubcovou první knižní prózou jsou *Přátelé světla*. Jde o povídku zachycující pronikání prvních pokrokových myšlenek, proti nimž se zdárně staví věřící a místní kněz. Próza byla napsána ještě v době Dubcových příprav na kněžství, čemuž plně odpovídá její ideové vyznění. Povídka je běžným, nenáročným lidovým čtením, jaké tehdy rozšiřovala pražská Cyrilometodějská knihtiskárna, v jejichž Zábavách večerních próza vyšla. Byť jde o povídku

myšlenkově pochybenou, je třeba vzít v potaz, že Dubec ji vydal ve svých jednadeceti letech (v roce 1884).

Je-li Dubcův debut po všech stránkách problematický, pak historický román *Ze zlatých dob Moravy*, který vyšel v následujícím roce, představuje výrazný odklon od předchozí tendence. Dubec v této próze zpodobuje éru Velké Moravy, vystupují v ní věrozvěstové Konstantin a Metoděj, knížata Rastislav a Svatopluk. Dějovou osu románu tvoří boje Moravanů s Němci a sváry mezi pohany, křesťany západního ritu a křesťany ritu východního. Próza zapadá do poměrně úzké linie sentimentálního realismu. Vyšla roku 1885, to bylo Dubcovi dvaadvacet let; vzhledem k tomu, že román má několik set stran, musel jej nejméně rok psát, jeho podstatnou část stvořil tedy ve svých jednadeceti letech, což je víc než výjimečná zvláštnost nejen z hlediska znalostí historických reálií, ale také z hlediska osvojení si zákonitostí románového tvaru. Dubcův román sice v morfologické sféře nepřináší nic nového, ale jeho tvar je ucelený. Česká literatura přišla autorovým odchodem o umělecký talent.

Ve své historické próze (také časopisecké) byl Dubec ovlivněn Václavem Benešem Třebízským, s nímž měl společný i lidský osud – oba předčasně umírají, oba jsou ztráto pro české písemnictví.

Po letech si na Dubského román *Ze zlatých dob Moravy* vzpomněl Jan Čep, který v *Rozptýlených paprscích* o něm napsal: „Nesetkal jsem se s tou knížkou od svých dětských let a nedovedl bych dnes říci, jakou má cenu. Dětské obraznosti však dovedla promluvit pravdu pravdoucí; svět, který jí otevřela, byl zcela skutečný a živý; lidem, o kterých vypravovala – ačkoli byli možná jenom z papíru a z prázdných slov –, bylo takřka slyšet bít srdce: Vratik, Mrakota, Mojmír, Slavomír, Svatopluk, Cyril a Metoděj, Engšalk, Viching... A Velehrad, sídlo královské, oslňující přízrak moci a slávy... Do jakého tajemného šerosvitu to bylo všecko ponořeno, jak hrály soumrakem pablesky zlata a ocele!“ Tomuto dojmu však předchází zarážející věta: „Četl někdo z vás ‚historický román‘ *Ze zlatých dob Moravy* od jakéhosi Dubského?“ Paradox je však v tom, že

Lukavice č. 27, kde zemřel A. J. Dubec. Foto z archivu autora příspěvku.

z Čepova rodiště Myslechovic to je do rodné vsi jakéhosi Dubského celkem nedaleko.

Roku 1886 vyšla ještě Dubského sbírka povídek *Pod tichými krovky*, jež se tematicky vrací na moravský venkov a k jeho sociálním problémům.

Rodný dům A. J. Dubce v Dubicku má číslo 14 a nachází se v těsné blízkosti hřbitova, kde je spisovatel pochován (na jeho náhrobku stojí, že byl vlasteneckým knězem; tím však pouze chtěl být, poměry na olomouckém semináři mu to znemožnily). Dubec skonal u svého bratra v Lukavici v čísle 27 (necelé dvě desítky let po jeho smrti se v sousedním čísle 26 narodil prozaik Emilián Glocar).

František Všeticka (*1932) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se českou, slovenskou, polskou a ruskou literaturou, ponejvíce jejich poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou (biografické romány, knihy fejetonů, básnické sbírky a překlady poezie z polštiny).

fveticka@seznam.cz

Příchod bratří

Alexandr Jaroslav Dubec

Na Velehrad sešlo se v červnu roku 863 lidí do nesečení. Veliké náměstí kolem dokola dřevěnými nebo kamennými domy obklíčené nestačilo pomalu scházejícímu se lidu. A ještě noví zástupové přicházeli. Včele jejich byli otcové zádruh, vážní kmeti, jichž kožená krzma kryl dlouhý ozdobně lemovaný plášť. A jinde opět kupili se bohatě oděni vladkové v četném průvodu. Již náměstí nestačí. Živá zeď vystavěna daleko za město z lidských těl. Zraky všech upírají se v jednu stranu, kde černá se jako v nedohledné výši sup, přicházející jakýs tah mužů. Již zaznívá jejich zpěv. Zástupové pohnuli se daleko vpřed. Již blížili se hodně přicházejícím. Vpředu kráčejí dva muži osmahlých tváří, z nichž jeden vyšší postavy a živého jiskrného oka. „To starší, Metoděj,“ šeptají sobě zástupové, „a tamhle bratr jeho s tím vážným a zamýšleným okem; věru neklamala pověst o jeho hluboké moudrosti.“ A při těchto šeptech mimovolně sklánějí se hlavy a leckdes i na kolena poklekli, aby dali úctu svoji najevo vysokému kříží, jež Metoděj v ruce nesl.

U brány městské očekával věrověsty Rastislav se svojí družinou, již tvořili kmeti, kterýmž zima nasypala bělostného sněhu na zestárlou hlavu a ztížila mocnou hrud' těžkým svým krokem. Na tváři všech vážnost zrovna vdechnuta.

Za nimi tísní se jako z bázně kněží němečtí, mezi nimi hrabata Weringar a Gundacker vtáhli sobě širokou střechu klobouku daleko, až zrovna přes oči. Byli všichni právě tou dobou na Velehradě, protože desátek nemohli ještě vymáhat po krajích, jelikož do žní bylo daleko. A s apoštolskými pracemi po kraji se trudit také v tom vedru nechtěli.

„Vítám vás já i celý rod můj, bratří milení; věřte, očekával jsem vás jako anděly boží do své země...“ Rastislav pokročil s otevřenou náručí proti oběma bratřím, jimž nad touto nelíčenou upřímností slza zrosila oči. Tolik lásky od samého knížete přece neočekávali. A za knížetem přistupují kmeti šedivci, proti nimž jsou oba bratří zrovna mladíčky, a každý hluboce se ukláněje tiskne uctivě obě ruce. A leckterý

přidrží ruce jejich děle, dívá se jim radostným pohledem do očí a v šedivém obrví zaleskne se mu slza.

Šumem nese se rychlostí blesku až k nejzadnějším divákům, jak uctivě kníže přijal oba bratry.

„Jako záruku dobré své vůle, přinesli jsme tyto svatě ostatky mučedníka Klimenta. Jimi se dokládáme, a tobě i celému rodu tvému slibujeme celou lásku srdce svého a všechno snažení až do posledního dechu.“ Rastislav obnažil hlavu svou a políbil uctivě drahocennou skříň.

A znovu nesla se zástupem tichým šeptem slova Metodějova. Však náhle umlkl šum, protože rozzvučel se daleko mocný hlas Rastislavův: „Ejhle, lide můj! Zde viz muže, kteří láskou k tobě rozniceni, opustili rodnou zemi v dalekém světě a přišli zvěstovat tobě slov věčné pravdy, plodící nejen blaho vezdejší, nýbrž i věčné. Přijměte je nejen do domů svých, nýbrž i do srdcí svých a poznáte jejich šlechetné snahy. Přišli upevnit svobodu našich vlastí, již sobě tak draho vážíme. A oni jedině toho dovedou.“

Další slova knížete zmlkla v plesném jánotu, jenž zatřásl celým okolím. Mnozí ani nepochopili prvního hlavního účelu, pro nějž bratři přišli; avšak okolnost, že jimi utvrdit se má svoboda, tak často ohrožovaná, nadchla všechny k upřímné příchylnosti k oběma bratřím.

„A kde kněží, o nichž jsi v listu svém psal, kníže jasný?“ Rastislav neodpovídal.

„Snad odešli za bohubílou prací do pozeňnaných krajů tvých?“ opětoval otázku Metoděj už podruhé.

„Přišli vás také uvítat.“

Metoděj podíval se bystře na všechny strany arazil si ihned cestu za družinou knížecí, kde ukryti byli němečtí věrověsty. „Přijmete nás mezi sebe,“ zahovořil potom k vysokému muži, jenž vpředu stál, „vždy vděčně vzpomínat budeme vašich prací, jimiž jste nám klestili cestu. Rádi těžkostem vašim polevíme a břímě těžké na bedra svá vložíme.“

Kněz uhladil vrásky, jež se mu na čele, ačkoliv neveliké

vzeřněním svým jevil stáří, už hojně seřadily, a snažil se rychle odpovědět. Však neznalost jazyka slovanského nemalé mu činila nesnáze. Usmál se tedy a latinsky hbitě Metodějovi odpověděl.

Konstantin podíval se na cizího kněze podivně. Vždyť nemohl si vysvětlit, kterak to možno, aby kněz nerozuměl jazyku lidu, mezi nímž žil.

Bystré oko kněze německého to zpozorovalo. Tekavé oči jeho stáhly se a malé zorničky zlostným bleskem zářily. Bylo toto setkání se hlasatelů jedné pravé víry podivným. Kníže smutně sklonil hlavu. Snad tušil, že tato příhoda bude začátkem těžkých nehod, jež měly se dostavit na tuto zemi.

Zatím podali bratři všem kněžím přátelské ruce a dali se v průvodu jejich a knížete do nevelikého chrámu. Na prahu zapěli bratři jasnými hlasy: „Dobrořečit budu Hospodinu každého času, vždy chvála jeho v ústech mých. Zvelebujte

se mnou Hospodina a vyvyšujeme jméno jeho společně. Pojďte, synové, a slyšte mne, bázni Hospodinově vás vyučovat budu.“

Tak hlaholného a dojemného zpěvu snad Rastislav ještě nikdy neslyšel. Rázem zapudily tyto mocné a velebné zvuky obavy, jež se právě v duši jeho zrodily. Tímto slovem všechno, všechno vykonají. Vždyť při něm duch zbavuje se pout tělesných a povznáší se vysoko ke klenbě kostela a dále k modré obloze, kde zapomíná hroudy zemské.

Lid poslouchal s údivem, a v duši jeho nejinak než v duši knížete. Všechny struny srdce umí naladit v nitru prostého člověka právě tak jako vznešeného.

Dlouho modlili se oba bratři v nevelikém kostelíku; vždyť měli tolik Bohu děkovat a znovu o nové dary prosit, ne tak pro sebe, jako spíše pro lid, k němuž řízením božím přišli. (Úryvek z románu *Ze zlatých dob Moravy*, 1885)

Připravil František Všeticka

Ohlédnutí za máchovskou výstavou v olomoucké Vědecké knihovně

Richard Změlík

Při vyslovení jména Karel Hynek Mácha se nám většinou vybaví ideální typ romantického básníka, tj. subjektu s nezbytnými rysy, jež si s takovýmto typem spojujeme: především vnitřní rozháraností, životní tékavostí a neukotveností, touhou a velmi předčasnou smrtí. Mácha byl v české kultuře zidealizován do podoby romantického pěvce lásky, jak se někdy říká a jak o tom snad nejlépe vypovídá Myslbekova socha básníka na Petříně. Ideální podoba Máchy vyrůstala rovněž z vědomí Máchova výjimečného zjevu na literárním poli předběrné české poezie a současně z možnosti propojit Máchu s evropsky proslulými romantiky. Otevřeme-li jakoukoli učebnici české literatury, většinou se setkáme s tím, že romantismus u nás reprezentuje právě a jediné Mácha. Tím se rovněž i z romantismu stává cosi ideálního, jakoby se ani nejednalo o historicko-kulturní období, jež mělo svá specifika a autory. Dnes je dobře zřejmé, že Mácha nebyl zdaleka jediným českým romantikem-literátem. Nedávné publikace, jakými jsou např. *Rozkošný hrob* (2009) a *Mrtví tanečníci* (2010) přinášejí mnohé doklady o autorech, kteří podobně jako Mácha využívali inventář romantické poetiky, ať již to byl Václav Bolemír Nebeský, Václav Kliment Klicpera, Josef Kajetán Tyl, Šebestián Hněvkovský či Karel Sabina. Navíc romantismus v Čechách nepředstavuje jen období Máchovy tvorby a života, který, jak víme, byl krátký; Mácha zemřel (snad na cholera) v roce 1836 v pouhých 26 letech v Litoměřicích. Nedávná bádání v tomto směru prokázala, že romantická poetika je v českém prostředí reflektována před Máchou, o čemž svědčí např. Kollárovy básně z 20. let 19. století (*Básně Jana Kollára*, 1821) či tematická oblast jeho *Slávy dcery* (1824) a konečně i oba Rukopisy (1817). Rovněž by bylo zavádějící se domnívat, že

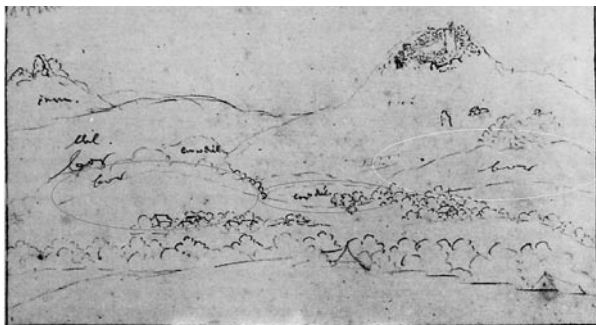
Máchovou smrtí se romantismus u nás vyčerpává. Je sice pravdou, že jako historická fáze je romantismus zejména od poloviny 19. století vystřídán realismem, avšak prvky romantické poetiky rezonují v celém následujícím období, jak o tom svědčí zejména tvorba Jakuba Arbesa či texty dekadentů v 90. letech 19. století. A beze vsí pochybnosti nacházíme významné stopy této poetiky i u současných českých spisovatelů, např. Miloše Urbana.

Výstava, kterou pro VKOL zapůjčil Literární archiv Památníku národního písemnictví a kterou připravil náš současný přední znalec nejen Máchova díla, ale celé literatury 19. století prof. Dalibor Tureček s kolektivem spolupracovníků (dr. Zuzanou Urválkovou, dr. Veronikou Faktorovou, dr. Markem Přibílem, dr. Ivou Krejčovou a dr. Růženou Hamanovou), se snaží kriticky revidovat stereotypní mýtus o Máchovi zejména tím, že básníka ukazuje v jeho civilnější podobě a současně dokládá Máchův vliv na následující vývoj české kultury (vliv na výtvarné umění, divadlo, společenský život apod.).

Výstava nás tak detailněji seznamuje např. s Máchovým studijním obdobím, kdy navštěvoval piaristické gymnázium (v Praze Na Příkopě) a posléze pražskou univerzitu, kde studoval práva. Ještě za dob studií, podobně jako mnozí jeho spolužáci, se rád vydával do blízkého i vzdálenějšího okolí Prahy. Při jedné z takových cest na Karlštejn se Mácha ukázal nejen jako skvělý průvodce krajinou, ale i jako znalec historických reálií. A nebyl to opět jenom Mácha, kdo se vydával na putování za českou historií, kdo s oblibou navštěvoval staré hrady a jejich zříceniny. Zájem o středověké památky je platný pro celou romantickou kulturu a v době Máchova života, ale i před

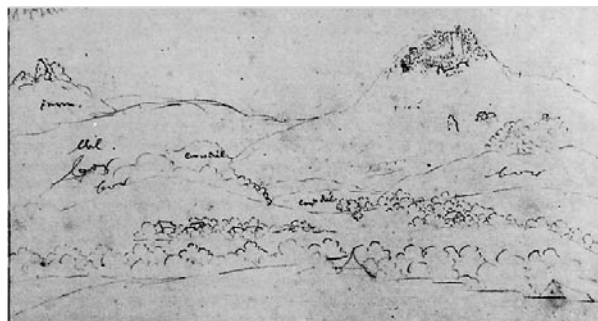
ním, bylo obvyklé, že tyto imaginativní a místy i sentimentální cesty podnikali mnozí z dnes nám relativně dobře známé kulturní veřejnosti počátku 19. století. Dokládají to ostatně i nedávno vydané cestovní deníky po českých hradech Karla Kramera, syna Václava Matěje Kramera a bratra neméně známého Václava Rodomila Kramera. A podobně jako se Mácha věnoval krajinomalbě a kreslení hradů, najdeme v tomto období další významné reprezentanty romantického krajinářství (František Xaver Procházka, Josef Navrátil, Antonín Mánes).

Máchův rozhled a zájem byl všestranný a zdaleka se nevyčerpává pouze literaturou. Měl dobré povědomí

Nahoře: Zápisník K. H. Máchy 1833, kresba zřícenin hradů Kumburk a Bradlec.

Dole: Určení kresebného místa pomocí programu Google Earth. Pohled na Kumburk a Bradlec od JVV. Zříceniny Kumburk a Bradlec, vzdálené od sebe něco málo přes 2 km vzdušnou čarou, se nacházejí ve východních Čechách mezi Jičínem a Novou Pakou. Rekonstrukci Máchových kreseb podle reálného místopisu se zabývá Miroslav Koloc (autor publikace *Ustavěné senzace poutníka K. H. Máchy*, Triáda 2011). Zde přetiskujeme (s laskavým svolením M. Koloce) dvě dosud nikde nepublikovaná srovnání.

Pohled na zříceniny obou hradů od obce Studénka nedaleko Nové Paky (z archivu Miroslava Koloce).

o přírodních vědách, zejména matematice a logice (s oblibou četl v Markově *Logice* neboli *Umnici*), znal českou historii (v té době byla ostatně velmi oblíbenou četbou Hájkova *Kronika česká*), byl hudebně a dramaticky nadán (v divadle se seznámil s Lori Šomkovou) a samozřejmě měl nadstandardní znalosti filozofické, vlastivědné a topografické.

Smytizací Máchy jsou úzce spojeny zejména tři základní oblasti; první – soukromá zasahuje do Máchova intimního života s Lori. Odtajněním jeho šifrovaného deníku (poprvé o tajemném deníku psal Jakub Arbes) se do Máchova mýtu dostala složka, jež přiřizila obraz básníka jako pravého „fretetického hrdiny romantismu“. I zde je ovšem nutné si uvědomit, že řada věcí, které si Mácha poznamenává a šifruje, podléhá literární stylizaci, jako např. ona hrozná přísaha, o které Mácha píše v dopise jednomu ze svých nejbližších

přátel Eduardu Hindlovi. Druhou složkou tohoto mýtu jsou básnickovy cesty – poutě, které zejména ve spojení s českou proveniencí posilují mýtus českého národa. Je zajímavé sledovat, jak si česká společnost topograficky přisvojila světy Máchových textů, zejména pak v případě *Máje*, který byl bezpečně lokalizován do oblasti dnešního tzv. Máchova kraje (Doksy, Máchovo jezero) a s ním je dnes běžně spojován. Že je ovšem takováto dobová aktualizace spíše výrazem národních adaptačních snah, které měly vést k sebeidentifikaci národa, než vlastním rysem textů, dosvědčuje např. debata v 30. letech 20. století, která zaměstnala čtenáře časopisu *Bezděz*. Týkala se topografického určení skutečného jezera *Máje*; i přes to, že diskutující, kterými byli Emanuel Sobišek a Josef Václav Šimák, argumentovali přímo básnickým textem, v obou případech oba lokalizují Máchovo básnické jezero do jiné oblasti. Nové podněty k této rovině dnes přináší práce Miroslava Koloce, který ztotožňuje jezero v Máchově Máji s italským Lago di Santa Croce, kolem kterého Máchou prošel při své italské cestě. A konečně posledním pilířem, o který se úspěšně opírá mytizace Máchy, je jeho neznámá podoba. Traduje se, že Máchou byl údajně vyobrazen na kresbě Františka Maschka (1837), jež se nachází na hradě Valdštejně v Českém ráji. Jaromír Wágner naopak ve své knize o Máchových *Cikánech* (K. H. Máchou v dějišti svých *Cikánů*) uvádí svůj text jiným Máchovým údajným portrétem, jehož autorem je Jan Zachariáš Quast (obraz byl objeven na počátku 20. století), o kterém prý později Lori Šomková řekla, že tohle má být skutečný Máchou. Netřeba dodávat, že Máchova podoba se stala předmětem rozličných zpodobení, z nichž k nejznámějším patří již vzpomínutá socha Josefa Václava Myslbeka na pražském Petříně nebo známé portréty Máchy od Cyrila Boudy či Jana Zrzavého.

Snad žádný jiný básník v historii naší literatury nevyvolal tolik otazníků a kontroverzí, snad žádnému spisovateli nebylo věnováno tak velké množství literatury, která mnohonásobně překračuje rozsah samotného Máchova díla. Výstava *Dvě století české kultury s Máchou*, kterou jsme mohli vidět v prostorách VKOL od 1. do 29. 3. 2013,

vznikla u příležitosti 200. výročí od Máchova narození v roce 2010 a poprvé byla instalována v Letohrádku Hvězda. Jejím cílem nebylo obsáhnout veškeré aspekty Máchovy tvorby, ani jeho tzv. druhého života, ale dílčími sondami do Máchova života a díla, jakož i do jeho pozdějšího ohlasu, představit kriticky tuto pozoruhodnou osobnost v co možná nejširším spektru jejího vlivu.

Richard Změlík (*1978) se narodil v Šumperku. Absolvoval Slezskou univerzitu v Opavě, obor Česká literatura (2003), Univerzitu Palackého v Olomouci, obor Česká filologie (2006), a na téže univerzitě v roce 2010 i postgraduální studium v oboru Česká literatura. V současné době působí na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci jako odborný vědecký pracovník na katedře bohemistiky. Odborně se zaměřuje na literární teorii, zejména na literárněvědný strukturalismus, sémiotiku a naratologii a na problematiku prostoru a jeho reprezentaci ve fikčních světech prózy. Publikuje v domácích i zahraničních sbornících a periodikách, vystupuje na mezinárodních konferencích doma i v zahraničí.

richard.zmelik@upol.cz

Tak viděl K. H. Máchou Cyril Bouda (1901-1984). Pretiskujeme se svolením M. Koloce.

„Publikum je třeba vychovávat,“

tvrdí Dora Viceníková, dramaturgyně brněnské Reduty

Na ulicích ještě stále můžete potkat plakáty s krásnou slečnou s rozčuchanými vlasy a podmanivým pohledem. Ptáte se, co představují a k jaké příležitosti byly zhotoveny? Jako každoročně se v Olomouci konal festival Divadelní Flora. Dívce na plakátech je již sedmnáct let. Minulý ročník se loučil s Divadlem Komédie. Sedmnáctá Divadelní Flora nabídla retrospektivu tohoto divadla prostřednictvím videozáznamů a zároveň se soustředila na tvorbu brněnské Reduty. Proto se v tomto čísle dočtete o budoucích plánech Reduty a následujícím působení osobností, které jsou s ní propojené. Rozhovor KROKu poskytla dramaturgyně Dora Viceníková.

Kdy jste se o festivalu Divadelní Flora doslechla prvně?

Rok si opravdu nepamatuji, každopádně ale od Petra Nerušila (*ředitel festivalu Divadelní Flora – pozn. red.*), jehož snahy a úsilí si vážím a myslím, že se mu podařilo vybudovat festival s konstantní kvalitou.

Už poněkolkáté se inscenace, na nichž jste se podílela, představily na festivalu Divadelní Flora. Jezdíte podpořit herecké kolegy?

Jezdím pravidelně a to nejen do Olomouce. Zajímají mě reakce mimobrněnského publika, fungování inscenace v jiném prostoru...

Vracíte se do Olomouce ráda?

Strávila jsem zde jeden semestr mého dlouhého studia, takže k tomuto městu mám intenzivnější vztah. Olomouc má spoustu krásných koutů, nejraději mám asi dvůr Filozofické fakulty, kde byla před lety situovaná Divadelní věda.

Byla jste na Masarykově univerzitě při studiu nakloněná spíše filmu? Jakou změnu pro vás znamená působení v Redutě?

Myslím si, že studium a divadelní praxe má opravdu jen málo společného. Co je asi důležité, aby člověk získal během studia co největší přehled, zajímal se o nej-různější obory. Představa, že člověk vystuduje divadelní vědu a porozumí divadlu, je absurdní.

Stiháte mimo Reduty i spolupráci na jiných projektech, které ne/jsou tak známé?

Jsem dramaturgyní festivalu Divadlo v Plzni a zasedám v několika komisích. Především práce pro plzeňský festival mi přináší řadu obohacení, srovnávat situaci českého divadla s tou v Polsku nebo v Maďarsku je nesmírně poučné a přínosné. Zmiňuji zrovna tyto dvě země, protože mají s námi společnou nedávnou historii, a přitom jejich divadelní snahy jsou v řadě ohledů progresivnější, odvážnější. Polské a maďarské divadlo není tak ve vleku představ politiků či zlenivělého publika. Více rezonuje s dobou, je nekompromisní ve svých soudech, je přirozenější součástí potřeb člověka.

A jak na inscenace reaguje tamní obecenstvo? I přes svou kvalitu se v Čechách málo navštěvovaná inscenace stahuje z repertoáru. V Polsku a Maďarsku to tedy funguje jinak?

Publikum je třeba vychovávat. Nelze brousit stále dokola oddechové kusy a jednou začas vytasit umění. To má pak smrtelný účinek v podobě rozhořčeného publika, které se cítí podvedeno, že za své peníze nedostalo to očekávané. Neříkám, že komedie nemá právo na život, myslím si, že ve všech našich inscenacích má humor své podstatné místo... Nejde tedy o dělení na komedii a tragédii, ale měli bychom všichni usilovat

o chytré divadlo, které vybízí člověka k otázkám, znejišťuje jej. A pokud v Polsku a Maďarsku o toto usilují, není se co divit, že i jejich divák je vstřícnější, tolerantnější, otevřenější.

Jakou polskou a maďarskou inscenaci byste doporučila českému divákovi?

Z Polska jednoznačně velkolepé inscenace Krzysztofa Warlikowského nebo Jana Klaty, z Maďarska pak režijní tvorbu Árpáda Schillinga, Kornéla Mundruczóa či Viktora Bodóa.

Jak byste shrnula dosavadní působení v brněnské Redutě?

Na tuto otázku se mi těžce odpovídá, stále ještě pro mě není Reduta uzavřenou kapitolou, něčím, co bylo dovršeno. Je to prostor, ve kterém děláme divadlo podle našich představ s výrazným podílem všech zainteresovaných tvůrců, hereckého kolektivu i techniky. Což je, myslím, naprosto vzácná situace, které si vážím.

S uměleckým šéfem Divadla Reduty Petrem Štědrněm a režisérem Janem Mikuláškem se budete přesouvat do Prahy. Myslíte, že v Divadle Na zábradlí budete moci vytvářet divadlo podle svých představ?

Pevně věřím, že ano. Jinak by ani jeden z nás o toto divadlo neusiloval. Spíše doufám, že Divadlo Na zábradlí nám umožní větší svobodu pro rozvíjení našeho typu divadla.

Obáváte se, že bude v Praze těžší vychovat si své diváky?

Pražské publikum docela znám z pravidelného hostování a myslím si, že oproti brněnskému je vstřícnější.

Můžete prozradit budoucí plány týkající se Divadla Na zábradlí?

První naší premiérou budou Šedá sedmdesátá v režii Jana Mikuláška, půjde o volné pokračování Zlatých šedesátých, tentokrát koláž z více zdrojů. Dále chystáme Noc autorů – ve spolupráci s Aura-Pontem uvedeme fragmenty

čtyř vítězných her z cen Alfréda Radoka, mezi režiséry bude Jan Mikulášek, Jan Frič, Anička Petrželková. Na 9. prosince spadá pětapadesátileté výročí Divadla Na zábradlí, k čemuž chystáme také program. V únoru by měl mít premiéru J. A. Pitínský s titulem Miluji Tě, scénář napíšeme podle knihy R. Barthesa Fragmenty milostného diskurzu, dále Havel prosil stručně – hudebně-dramatický tvar Miloše Štědrně v režii Jana Friče, Jiří Havelka připravuje titul Šilenství a Honza Mikulášek Camusova Cizince.

Minulý rok se na Divadelní Floře odehrála inscenace Europeana. Letos se Reduta představuje na festivalu Divadelní Flora s Kabaretem Kafka a Zlatými šedesátými. Tato díla mají společný námět – již nežijící české tvůrce, z jejichž života čerpají a vycházejí. Můžete přiblížit, proč Reduta mapuje osudy těchto umělců?

Pokud preferujeme pojetí divadla jako výpovědi, divadla jako svědectví, divadla jako zprávy, pak konkrétní osudy této cesty napomáhají. Projev vlastenectví to rozhodně není, protože volíme texty, které jsou maximálně kritické, s řadou traumat i depreseí.

Jak jste na tom se čtením recenzí na odehraná představení? Některé známé osobnosti tvrdí, že je nečtou, protože jsou neadekvátní.

Recenze čtu a někdy mě dokážou pořádně rozčítit. A to ne kvůli případným výtkám, které obsahují, ale především kvůli nekonekventnosti recenzentů, absenci základní rozlišovací schopnosti.

Myslíte, že za to může české školství nebo česká povaha?

Školy jsou každopádně na vině, ale nesvalovala bych na ně všechno... Každý má svobodnou volbu, jak ke studiu přistoupí.

Máte nejoblíbenější inscenaci, na níž jste pracovala?

Stala se mi vzácná věc, že mám ráda všechny

inscenace, které teď máme na repertoáru. Ten nejintenzivnější vztah mám ale asi vždycky k té poslední, takže v tomto okamžiku ke Zlatým šedesátým.

Spolupracujete s různými režiséry, můžete prozradit, s kterým se vám pracuje nejlépe a z jakého důvodu?

To je asi evidentní, že režisérem, který je mi nejbližší, je Honza Mikulášek. Spojuje mě s ním vkus i názory a to nejen na divadlo. Jsem ráda, že jsme našli společnou zálibu v původně nedivadelních textech, kterým se snažíme dát divadelní podobu. Je to vždy nelehký boj, na kterém jsou intenzivně zaangażovaní i herci a zdá se mi, že takové divadlo má opravdu smysl.

Už jste v minulosti režírovala nějakou inscenaci, nebo se do budoucna teprve chystáte?

Ještě jsem nереžírovala a ani se nechystám.

Rozhovor připravila Květuše Soukupová

Květuše Soukupová pochází z Vysokého Mýta. Studuje na Filozofické fakultě v Olomouci obor Teorie a dějiny dramatických umění. Je redaktorkou na serveru www.divabaze.cz, v němž se zaměřuje převážně na olomoucké Divadlo Tramtarie. Dříve psala i pro server www.topzine.cz do podrubriky sci-fi a fantasy seriály. Aktivně se zapojuje do organizování divadelních i filmových festivalů. Jejím dalším koníčkem je Japonsko, ať už jde o divadlo kjógenu nebo anime.

soukkv@email.cz

Dora Viceníková studovala v Brně divadelní a filmovou vědu. Jeden semestr svého studia absolvovala v Olomouci. Stala se dramaturgyní brněnského Divadla Reduta, v níž nejčastěji spolupracovala s režisérem Janem Mikuláškem. Následující divadelní sezónu společně s bývalým uměleckým šéfem Reduty a režisérem Janem Mikuláškem opouští Brno, neboť úspěšně absolvovali konkurz do Divadla Na zábradlí.

Dora Viceníková. Foto: Vladimír Kiva Novotný.

Knihy z Olomouckého kraje

Bohumír Kolář

Sondy do historie u příležitosti výstavy Od Tiziana po Warhola

Pavel Zatloukal (ed.): *Muzeum umění Olomouc 1951-2011. Muzeum umění Olomouc, Olomouc 2012. 319 s.*

Název velmi rozsáhlého katalogu, koncipovaného jako zasvěcená výpověď o výstavě připravené k 60. výročí založení Muzea umění v Olomouci a k jisté rekapitulaci 500 let trvající sbírkotvorné činnosti Olomouckého arcibiskupství, byl zvolen jako sympatická metafora pro neobyčejně rozsáhlou a plodnou činnost, jejímž výsledkem je skutečnost, že se Olomouc stala sídlem třetí největší výtvarným uměním se zabývající instituce v České republice. Těch šedesát a pět set let jsou v podstatě dvě rozdílné či odlišné epochy, které propojil život. Nebo osud? Výstava a katalog o nich připravené dokládají, že jde o propojení životadárné a inspirující, a to navzdory tomu, že se týkají sféry profánní a sakrální, jež dosavadní úzus spíše odděloval... Jejich sblížením a propojováním došlo ke galerijnímu splynutí. Stalo se tak díky mimořádnému pochopení všech uměleckých tradic a hodnot ze strany Muzea umění Olomouc a Olomoucké arcidiecéze. Předpokladem k tomu bylo povýšení Galerie výtvarného umění jako součásti Vlastivědného muzea Olomouc na svéprávnou a právní subjektivitou vybavenou instituci, jejímž zřizovatelem se stalo Ministerstvo kultury ČR.

Představit obsáhlý katalog lze jen krátkou charakteristikou jeho jednotlivých částí a jejich tematickým složením. V souhrnu jde o dílo natolik obsázná a faktografická, že je použitelné jako studijní materiál.

Úvodní část katalogu se nazývá Sbíráni a vystavování výtvarného umění na Olomoucku. Téma je zpracováno Pavlem Zatloukaem ve 12 kapitolách. Náměty jsou řazeny chronologicky, což přispívá nejen k pochopení posloupnosti, ale i návaznosti, historické podmíněnosti a logiky

dobových proměn. Z tematických okruhů konkretizujeme kapitoly Z barokní Olomouce a rokokové Kroměříže, Gründerská léta, Primavesi, Dům umění, Středoevropské forum... Vhledy do jednotlivých problematik naplňují třetinu katalogu, text je provázen četnými ilustracemi.

Navazující část představuje sbírkové fondy ve správě Muzea umění Olomouc. Týká se tedy nejen sbírkových fondů MUO, ale také Olomouckého arcibiskupství. I v této části usilovali tvůrci katalogu o sugestivní výpověď. Činili tak subjektivní volbou špičkových exponátů a jejich prezentací bez komentáře. Řazení respektuje skutečnou chronologii: Staré umění, Výtvarná kultura XIX. století,

Výtvarná kultura 1890-1947, Výtvarná kultura 1948-2011. Každá kapitola je zpracována interními specialisty MUO v 6-8 námětových sondách.

Staré umění zpracovali Gabriela Elbelová a Ondřej Zatloukal. Jejich vhléd je objevný zejména s ohledem na skutečnost, že arcibiskupské sbírky jsou v odborné péči MUO poměrně krátkou dobu. Zařazená díla jsou špičková a respektují předpokládaný zájem badatele a diváka. Výsledkem je vždy nabytí rychlé orientace ve sbírkových fondech. Nejinak je tomu i se snahou o konkretizaci věroučného aspektu: antika, starozákonní příběhy, novozákonní příběhy, devocionálie, profánní tematika. Zastoupen je Tizian, Hans von Aachen, Anthonis van Dyck, Giovanni Antonio Pellegrini, Lucas Cranach st. a další.

Výtvarná kultura XIX. století patří k okruhům pro diváka nejděčnějším. Umělecky konkretizuje české národní obrození a jeho vyústění do velmi pozitivní role, inspiraci doby a uměleckou ctižádost na pozadí rakousko-uherského dualismu. Výběr exponátů byl proveden Janou Hrbáčovou a Martinou Potůčkovou tak, aby byl zastoupen klasicismus, osvícenství, historismus, romantismus, biedermeier i symbolismus. Doložená díla jsou z hlediska čtenářovy perspektivy povzbuzující. Zastoupeni jsou Václav Brožík, Josef Václav Myslbek, Josef Mánes, Josef Navrátil, Antonín Machek, Jakub Schikaneder a další.

Výtvarnou kulturu 1890-1947 vnímají starší generace téměř jako umělecké sdělení jim nejbližší, a to i přesto, že jde o dobu živou a státoprávně výrazně proměnnou. Je vyplněna jak symbolismem, tak secesí, modernou, expresionismem, generací Osmy a Tvrdošíjných až po avantgardu, jíž byl vlastní jak konstruktivismus, tak i surrealismus. V katalogu jsou ukázkami zastoupeni mimo jiné Alfons Mucha, Jan Preisler, Ladislav Šaloun, Miloš Jiránek, Emil Filla a jiní. Opomenuti nejsou díky Ivo Binderovi a Michalu Soukupovi ani výtvarní solitéři.

Závěrečnou část s okruhy totalitní oficiální kultura, samizdatová tvorba a polistopadové návraty k nezávislé tvorbě koncipoval Ladislav Daněk. Vyřkl přitom nad zmíněnými nesourodými etapami a oblastmi soud v podobě

upozornění na nezpochybnitelné hodnoty. Představil v ukázkách Jiřího Koláře, Adrienu Šimotovou, Josefa Istlera, Emilu Medkovou, Miroslava Šnajdra, Jana Kubička, Josefa Suka, Antonína Kybalu, Josefa Šímu, z tvorby ve stylu art brut pak kromě jiných i Františku Kudelovou.

Jubilejní publikace byla vytvořena s cílem neopomenout žádnou významnější činnost a představit každou v rozsahu, jenž by korespondoval s jejím významem. Tohoto cíle bylo dosaženo kapitolou Badatelské refugium aneb knihovny a archiv. Autorsky se na ni podíleli Hana Bartošová, Cyril Měsíc, Nikolas Proksch a Ondřej Zatloukal. Badatelská činnost je běžným návštěvníkům muzea více utajena než výstavní projekty. Její rozsah a náročnost se týká nejen vlastní knihovny MUO, ale i knihovny Kroměřížského zámku a soukromé knihovny Otto Františka Bablera, kterou i s rukopisy básnickova rodina muzeu předala jako dar.

Nepřehlédnutelným závěrečným textem je v publikaci kapitola Propagace, doprovodné programy a muzejně pedagogické aktivity. Texty o těchto aktivitách MUO vytvořil Petr Bieleš, tiskový mluvčí MUO, dále pak Roman Ludva a Marek Šobán, realizátoři vzdělávacích programů pro veřejnost a mládež.

Jubilejní publikace, koncipovaná i jako vhléd do dosud nejrozsáhlejší výstavy Od Tiziana po Warhola, je dokumentem nejen o spravovaných sbírkových fondech, ale také je dosud největším a nejrozsáhlejším písemným svědectvím o vzniku a historii olomoucké profesionální výtvarné scény. Probouzí hrdost. I v těch, kteří do muzea vstoupí jen ve chvílích svátečních.

Zbyněk Šiška: *Dech pro dva*. Univerzita Palackého, Olomouc 2013. 53 s. Výtvarný doprovod Michaela Krečmanová.

V obsáhlém díle básníka Zbyňka Šišky by jeho nedávno vydaný *Dech pro dva* mohl být pokládán za hodnotný doklad o jeho schopnosti ani po osmdesátce nezapomínat, že básnická tvorba nesnáší absenci poetické obrody. Lyrický poeta v něm pokračuje v tradici tvůrčích premiér, z nichž

Zbyněk Šiška

připomeňme alespoň *Bosé lásky* (2009), *Studánky a studny* (2010), *Řetězení* (2011), *Převtělování* (2011), *Naléhavost světla* (2012), tedy sbírky, které Dechu pro dva předcházejely. Co sbírka to posun k hlubšímu prožitku, k citlivější modelaci stavu duše a charakteristice srdečního rytmu...

Šiškovo dílo je autenticky spjata s jeho životem. Skromně ho prožívá v lůně Moravy, která mu nedá zapomenout, kam a ke komu patří. Vděčí za to svým rodičům a svým učitelům, kteří mu otevřeli svět vědění a krásy a dokázali ho navzdory neprůbojnosti nadchnout pro svět vědy, umění a pro poezii zvláště. Prošel neuvěřitelnými proměnami života, v nichž neabsentoval ani boj o chléb, boj proti smrti, boj proti nevážnosti, bezohlednosti i chamtivosti. Lásku k životu a hlavně k umění nikdy nepozbyl. Vždy

měl lidem a čtenářům z čeho dávat a čím je podarovávat. Osudu vděčí, že měl skvělé učitele i přátele. Patřil k nim univ. prof. Alexandr Vasiljevič Isačenko, univ. prof. Bohumil Markalous i dnes v USA žijící Lubomír Ďurovič. Stesk po nich se dodnes promítá do Šiškovy tvorby.

Dech pro dva je poslední příčel na žebříku, po němž básník směřuje do oblak. Vzal si odtamtud i 38 básní do nové sbírky. Jsou plné obdivu k životu, ale i vděku za básnický osud. Formálně si je většina básní velmi blízká. Je tvořena dvěma slokami, vždy čtyřveršovými se střídavým či obkročným rýmováním. Básníkovo vnímání unikátnosti života a milostného vztahu ovlivňuje jeho jazyk. Poctivou češtinu obohacuje latinou a řečtinou (*Ad oculos*, *Enigma*), také archaickou „úsobou“ a v neposlední řadě bohatými přívlastky, jichž je v hovorové řeči méně jak šafránu. Velkou sílu mají i básnickovy metafory, přirovnání a synonyma. Jak daleko by bez nich zůstalo čtenářovo „očarování“?

Život a jeho krásu vnímá Šiška jako dar nebe nebo alespoň z nebe! Šiškova vděčnost křesťana nachází uplatnění v jeho oslovování boha a vděčnosti k němu. Někdy je komentující, jindy je přímo laudaciem (zamilovaný prosí nebe, obdivují, co bůh umí, jak rád otvírá ráj, jak prezentuje velikost ducha). Básníkova světskost ve vazbě k nebesům je silným a nepokořujícím průvodcem čtenáře po ráji na zemi. Šiškova poetika má nepochybně kořeny v tisícileté duchovní kultivaci národa, a proto je tak přesvědčivě akceptována i mladými ctiteli poezie.

Závěrem jsme si dovolili autorovi Dechu pro dva položit dvě zvědavé otázky:

Pane docente, láska je celoživotním tématem vaší poezie. Jak jste ji literárně šlechtil?

„Snad mi bude dovoleno vyslovit názor řady mých přátel, a to nejenom doma, ale i v zahraničí (Kanada, Švédsko, Slovinsko aj.), že patřím k autorům, kteří nejen vidí, ale i bytostně cítí, že jejich čtenáři mohou někdy vnímat okolní život jinak. Ne náhodou se říká, že poezie je živá nejenom ze slov, ale i z mlčení, neboť i to lze v performanci sdělit a vyrozumívát. Nemohu tedy nevyjádřit

presvědčení, že poezie se nepíše pro peníze! Není to bulvár ani reklama. Poezie je dar a jako taková by se měla prezentovat i hodnotit.“

Můžete nám prozradit své tvůrčí plány, popřípadě neodbytné inspirace?

„Otázka mých dalších tvůrčích plánů je velmi jednoduchá. Lyrickým viděním jsem asi poznamenán od narození. Chci proto vhodným způsobem uzavřít (ve zkrácené podobě) soubor svých Lucerniček a ukončit i připravované sbírky Hořce a Rosení (názvy jsou pracovní). A pak v hlubinách poezie hledat dál.

Při této příležitosti nemohu nepoděkovat skvělým a obětavým ilustrátorům mých sbírek (seřazeným „sine ira et studio“ podle abecedy), a to Vladislavě Havránkové, Věře Kotasové, Michaele Krečmanové, Libuši Ruskové, Lence Tillichové, Miloslavu Holcovi, Zdeňku Přikrylovi, Ladislavu Ruskovi a Miloslavu Stiborovi (oběma posledním „in memoriam“).

Za odpovědi poděkoval Bohumír Kolář.

Architektura textu aneb I pohled nazpět může být perspektivní

Ivo Pospíšil, Libor Pavera (eds.): *Architektura textu. Sborník k 80. narozeninám Františka Všetického*. Verbum, Praha 2012. 157 s.

František Všeticka se v minulém roce dožil osmdesáti let. Brněnští bohemisté a slavisté jubilantovi k tomuto výročí vydali úhledně upravený a obsahově pestrý sborník s názvem *Architektura textu*. Nejvíce se o jeho zpracování a vydání zasloužili brněnští filologové Libor Pavera a Ivo Pospíšil. Vydání publikace podpořilo Středoevropské centrum slovanských studií, záštitu převzaly Česká asociace slavistů a Slavistická společnost Franka Wollmana. Sborník by představoval kompletní celoživotní resumé, kdyby byl František Všeticka důstojným kmetem na odpočinku. Protože jím ale jubilant není a ještě dlouho hodlá být činný, nejde pravděpodobně o hold poslední.

Jubilejní připomenutí se může pochlubit 150 stranami hutného textu. Z obsahu vyčteme, že vstupní, faktograficky bohatě pojednaný text je prezentován jako dílo editorů, poté následuje kompletní bibliografie s téměř dvěma tisíci položek. Logické je i jejich členění do sedmi oddílů: Studie, vědecké publikace, odborné články a fejetony (859 + recenzní texty), Ediční a redakční činnost (8), Beletrie

František Všeticka

(416), Překlady (84), Rozhlasové relace (45), Literatura o Františku Všeťčkově (7), Zahraniční ohlas odborných prací (41).

Grunt publikace tvoří jedenáct vědeckých studií o jubilatovi. Jejich autory jsou Viktor Viktora, Jiří Fiala, Libor Pavera, Viera Žemberová, Marian Kisiel, Paweł Majerski, Marta Žilková, Tibor Žilka, Ivo Pospíšil, Jiří Poláček a Réka Szabó. Zastoupena je opravdu celá střední Evropa, olomoucká literární věda jen ojediněle (i když velmi důstojně), a to Jiřím Fialou. Finálními texty sborníku jsou vklady vpravdě umělecké. Jde o básně polské autorky Renaty Putzlacherové, aforismy Jana Sobotky a fejeton Stanisława Kravczyka. Překvapující je, jak velké osobnosti patřily k „literární klientele“ Františka Všeťčky, když jako filolog, recenzent a kritik dožrál.

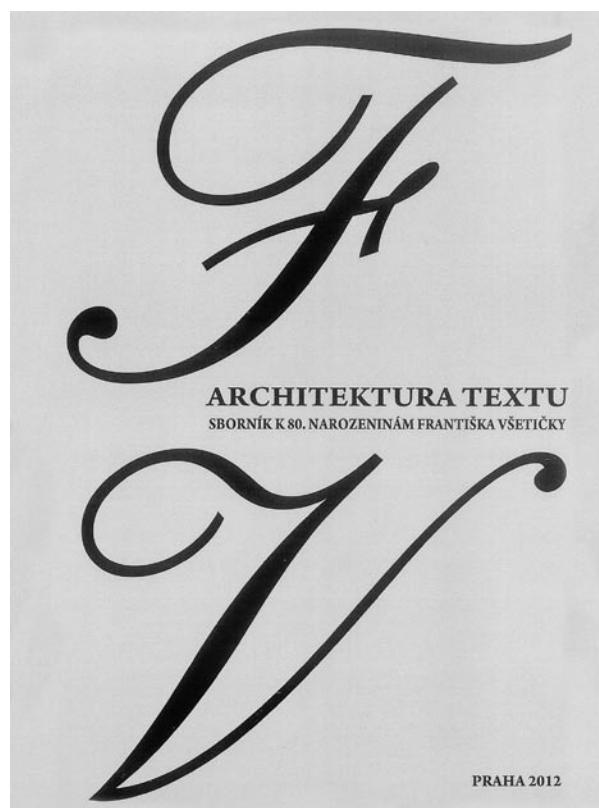
Poněvadž jsme v Olomouci, dodejme, že ve Všeťčkově jubilejní Architektuře textu jsou autorsky zastoupeni již jmenovaní Jiří Fiala a Jan Sobotka, v bibliografii pak jsou jako objekty Všeťčkova zájmu uvedeni mimo jiné Otto František Babler, Miluše Březinová, Josef Ludvík Fischer, Josef Koudelák, Bohumír Kolář, Miloslav Krbec, Václav Kupka, Tatjana Lazorčáková, Helena Lisická, Zdeněk Příkryl, Petr Ritter, Josef Sedlák, Lubomír Smiřický, Zdeněk Šťastný, Zbyněk Šiška, Milan Tichák, Marek Trizuljak, Miloslav Zahradka, Dušan Žváček.

Výčet objektů Všeťčkova zájmu vyvažme ještě alespoň výběrově četnými recenzenty, kteří se vyjadřovali k Všeťčkově literárněvědné produkci. Patřili k nim např. Hana Bartková, Milan Blahynka, Petr Hanuška, Bohumír Kolář, Milada Písková, Ivana Pustějovská, Alena Štěrbová, František Valouch, Helena Veličková a Dušan Žváček.

Závěrem dovoluť malou okrajovou poznámku. Profesně je František Všeťčka spjat s Olomoucí, svými literárními zájmy se však pasoval na Evropana se zaměřením na slovanskou literární tvorbu. Zejména jako polonista (vykladač, kritik a překladatel) stěží najde v Česku konkurenta. Jako by věděl, že bude o něm a jeho slovanské orientaci (ale také věroučné citlivosti) vedena řeč v jubilejním roce příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu.

Bohumír Kolář (*1932) se narodil v Prostějově. Povoláním učitel jazyka českého a dějepisu, studia absolvoval na Pedagogickém gymnáziu v Olomouci a Pedagogické fakultě Univerzity Palackého. Působil na Šternbersku a v Olomouci. Do kulturního povědomí Olomouce a Olomouckého kraje vstoupil jako publicista, editor, literát a kulturní činitel. Je nositelem Ceny města Olomouce, Ceny Olomouckého kraje, čestným členem VSMO, MPS Nešvera a Unie výtvarných umělců Olomoucka. Založil Literární klub Olomouc a několik let se věnoval jeho činnosti. Jeho rozsáhlá bibliografie zahrnuje četné ediční projekty, almanachy, soubory z tvorby regionálních autorů i vlastní literární a publicistické texty.

bohkol@volny.cz

Podnebí Olomouce

Miroslav Vysoudil: „Poznatky o podnebí krajského města dosud stály stranou zájmu. Myslím, že je můžeme směle považovat za duševní a kulturní majetek, dědictví do budoucnosti.“

Napadlo vás někdy, že na území jednoho města, pouze několik málo stovek metrů či pár kilometrů od sebe, může být rozdíl v teplotě vzduchu až 7 stupňů Celsia? Vědecký tým z katedry geografie Přírodovědecké fakulty UP v Olomouci se ve spolupráci s odborníky z Českého hydrometeorologického ústavu v Ostravě věnoval po dobu čtyř let (2009-2012) výzkumu klimatu Olomouce – výsledky bádání vědecký tým shrnul v knize *Podnebí Olomouce = Climate of Olomouc* (Miroslav Vysoudil et al. – Olomouc. Univerzita Palackého, 2012 – 211 s.)

Odborný popis podnebí města a jeho okolí má z českých měst k dispozici pouze Olomouc a Brno. Jedná se vskutku o unikátní projekt, souběžně s jmenovaným Brnem první svého druhu v ČR. Odpovídá nejen na otázku, které části města jsou teplejší, ale také na to, v kterých místech lze počítat s kvalitnějším ovzduším nebo s vyššími srážkami.

Praktická využitelnost získaných dat již je a v budoucnu může být v ještě větší míře nedocenitelná: jsou jejich pomocí odhalovány nebezpečné meteorologické jevy, víme o místech s lepší kvalitou ovzduší, můžeme plánovat, kde je vhodnější oblast pro stavbu např. rodinného domku...

O podrobnější popis průběhu čtyřletého výzkumu jsme požádali **Miroslava Vysoudila**, vedoucího týmu pracovníků z Univerzity Palackého v Olomouci a Českého hydrometeorologického ústavu v Ostravě-Porubě, který se podnebí malých oblastí, tj. místním klimatem a klimatem města profesně zabývá.

Na co konkrétně byl výzkum primárně zaměřen? Z laického hlediska si z titulu publikace dokážu odvodit, že na teplotní rozdíly...

„Hlavním smyslem bylo popsat specifika městského klimatu a srovnání s příměstskými lokalitami. Studium je přitom víceúrovňové, tj. obsahuje data z různých zdrojů. Cílem směřovaným do budoucnosti – jelikož měření bude nadále pokračovat – je zjistit dlouhodobý stav městského klimatu. Dříve bylo za standardní délku sledování režimu meteorologických prvků považováno padesátileté období, nyní je to již 80 až 100 let. Zjišťovali jsme, jakým způsobem se v částech města a okolí liší režim hlavních meteorologických prvků. Prováděli jsme také mobilní měření a na vybraných místech i pozemní termální monitoring. Důkladněji jsme se zaměřili na režim teploty vzduchu (jak nad povrchem ve výšce 50 cm, tak i ve výšce 1,5 m), vlhkosti vzduchu, částečné rychlosti, směru a síly větru, míru slunečního záření, atmosférických srážek i teplotu půdy. Zdůraznil bych však, že 70 % získaných výsledků souvisí přímo s režimem teploty.“

Jaká data a z jakých zdrojů jste měli k dispozici?

„Zdrojem dat pro popis podnebí Olomouce v letech 1961-2010 byly záznamy ČHMÚ, z tohoto zdroje jsme čerpali také informace o srážkových a teplotních řadách v nejdelším možném období, tedy od roku 1876 do současnosti. V neposlední řadě jsme měli k dispozici data z krátkodobějších měření ve vlastní síti meteorologických stanic, tzv. Metropolitní staniční síti Olomouc (MESSO) a účelových mobilních měření či pozemního termálního monitoringu.“

Jak byly stanice rozmístěny, resp. jak jste pojali rozvrstvení již zmiňované sítě stanic?

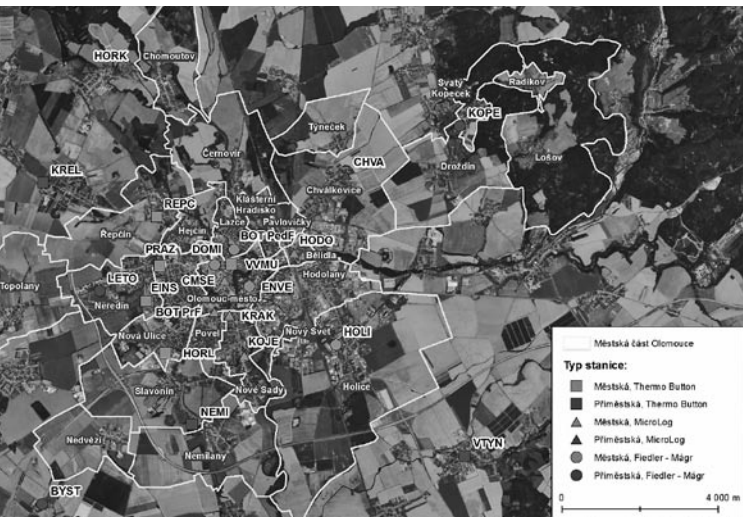
„Odlišnosti chování města a okolí jsme monitorovali prostřednictvím již zmíněné Metropolitní staniční

sítě Olomouc, kterou mohou v případě potřeby využívat i pracovníci veřejné správy, data odebírá i Český hydro-meteorologický ústav v Ostravě. Páteř sítě tvoří osm plně automatických stanic, jež byly založeny v roce 2009, a doplňková měření se provádí i na dalších místech. Dá se říci, že v nejlepší „formě“ bylo k dispozici až 23 monitorovacích míst. Celkem na 15 lokalitách se měří dosud, i když samozřejmě ne tak komplexně.“

Jak jste lokality, kde byla měření prováděna, vybírali?

„Vytipovali jsme samozřejmě taková místa, kde lze předpokládat významné rozdíly. Museli jsme zvážit také možnost poškození a nebezpečí krádeží měřicích stanic. Takže to byl takový soulad mezi ideálem a realitou, který se nakonec ukázal jako opodstatněný a správný. Za celé čtyři roky jsmev podstatě nebyli nuceni stanice přemístit, i když ze ztrátám došlo.“

Jak jste získané údaje zpracovávali dále? Jak se to projevilo v knižní podobě? Co může čtenář od knihy očekávat?

Metropolitní staniční síť Olomouce (MESSO)

„Využili jsme celkem čtyř úrovní, odkud jsme získávali data. Kromě historických meteorologických dat, informací o povrchové teplotě ze satelitu a z vlastních klimatologických stanic jsme využívali i mobilní měření teploty, termální kameru; analyzovali jsme satelitní snímky. V konečné fázi bylo třeba všechno vyjádřit i na mapách a vysvětlit v knize. Snažili jsme se, aby veškeré informace byly srozumitelné pro běžného obyvatele. Platí, že prakticky každé město má své „tepelné“ ostrovy, což čtenář může vyčíst především z map. Získali jsme výsledky, nad kterými si trochu lámeme hlavu a jejichž interpretaci bude nutné nějakým způsobem znovu prověřit. Na utváření městského klimatu se podílí tolik různorodých faktorů, že dělat závěry by bylo v současnosti předčasné. To vyžaduje ještě další dlouhodobější měření a jejich analýzu. Součástí publikace je proto i rozbor dohledatelných historických dat, který může sloužit pro dlouhodobější popis a srovnání kolísání klimatu s jinými městy na Moravě, případně v České republice.“

Jak vypadá situace ohledně výzkumu městského klimatu v tuzemsku? Mají obdobné závěry také jiná města?

„Projekt byl jedinečný, neboť v tuzemsku se na rozdíl od zahraničí, kde je to běžné, daná problematika takto detailně zatím nezkoumala, i když zájem o tyto informace je. Bádání se prováděla také v Brně, které se může pochlubit obdobnou publikací. Žádné další město u nás podobný popis klimatu nemá, i když již dříve vznikaly publikace jako např. *Podnebí Krušných hor, Klimatické poměry Milešovky, Klíma Tatier, Klíma a bioklíma Bratislavy...* Nově vzniklé publikaci předcházela práce nazvaná *Teplotní a srážkové poměry Olomouce*; vydalo ji Vlastivědné muzeum v Olomouci. Obdobné informace o podnebí krajského města však dlouhodobě chyběly. Město nebylo prioritou pro odborná pracoviště, která meteorologická měření zajišťují. Stranou zájmu stála problematika i mezi klimatologi a geografi. Sám za sebe jsem rád, že mi byla dána možnost podnebí v Olomouci detailněji popsat.

Považoval jsem za ostudné, že tomu tak dosud nebylo. Podobně jako tomu je například v případě zpracování dějin města, tak i tyto poznatky můžeme směle považovat za duševní a kulturní majetek, dědictví do budoucnosti.“

Předěme nyní k tomu „nejatraktivnějšímu“, tedy k teplotním a jiným odlišnostem mezi jednotlivými částmi města.

„Potvrdilo se, že ve městě existují místa, která jsou výrazně teplejší, místa s vyššími srážkovými úhrny i lokality s častým výskytem teplotních inverzí, a tím i horší kvalitou ovzduší.

Zjistili jsme, že rozdíl teplot v rámci města může být až kolem čtyřech stupňů, v rámci přilehlého okolí může být rozdíl až sedm stupňů Celsia, extrémně i více. Tepleji je tam, kde je hustá zástavba nebo průmyslové zóny. Velká nákupní a logistická centra s rozsáhlými parkovišti na okrajích města jsou lokalitami, kde jsou teploty vzduchu také vyšší než v okolí. Jenže ne pokaždé je to pravidlem. Nejvyšší teploty jsme naměřili v ulici Krakovská, asi kilometr od centra Olomouce, dále na Envelopě, v zahradě Dominikánského kláštera nebo na Horním lánu. Obecně vzato je ve městě vyšší také míra slunečního záření. Z vyšších teplot, než jaké jsou v přilehlých místních částech, se mohou často těšit obyvatelé Svatého Kopečka. Zde je také v porovnání s vlastním městem velmi častým projevem místní teplotní inverze.

Naopak úplně nejchladněji je o několik set metrů dále a o 150 metrů níže, ve Chválkovicích. Olomouc je plná míst s lokálními teplotními inverzemi, kdy se níže drží chladnější vzduch, vznikají zde mlhy a horší se kvalita ovzduší (nepříliš vhodná oblast je částečně Holice, Nové Sady, Klášterní Hradisko). Překvapilo nás zjištění, že území od Chválkovic po Lazce je velmi chladné a vlhké, též s častými teplotními inverzemi. Chladnější je i Řepčín, z příměstských území pak okolí Chomoutova či Horky nad Moravou, a to díky přítomnosti vodních toků i výběžků lužního lesa. Chladněji je celkově všude tam, kde protéká řeka Morava, její ramena a přítoky, nebo právě

Podnebí Olomouce

Miroslav Vysoudil et al.

tam, kde zasahují lužní lesy. I v samotném centru města jsou chladná místa, a to všude tam, kde jsou staré vysoké historické budovy a úzké uličky.

V případě srážkových úhrnů jsme také mohli pozorovat hmatatelné rozdíly. Zejména přivalový déšť si vybírá sever nebo severozápad města, do centra už tolik srážek nedorazí. S možností vyšších srážek tedy musejí častěji počítat obyvatelé okrajových částí města a předměstí, například v Bystročicích, Hlubočkách či u neřeďského letiště.

Kvalita ovzduší je lepší v okrajových částech než přímo v centru města, totéž platí i pro Křelov, Tabulový vrch či Neředín v okolí letiště. Podle toho se dá celkem jednoduše určit, kde je výhodné postavit si dům. Pokud bych si chtěl vybrat místo, zvolil bych Kopeček nebo Tabulový vrch, eventuálně Křelov.“

Můžete shrnout, co vás během a po dokončení výzkumu překvapilo nejvíce?

„Poměrně nás zaskočily teplotní rozdíly mezi městem samotným a okrajovými částmi. Největším překvapením je však velmi častá inverze mezi Kopečkem a Chválkovicemi. Zajímavé zjištění se také týká Křelova, kde bývá vzhledem k místním inverzím často tepleji než např. v Neředíně nebo i v Horce nad Moravou. I značné rozdíly ve srážkových úhrnech, zejména při bouřkách, jsou zajímavé.“

Napadá mě, zda by bylo možné a jakkoli přínosné provést taková detailní šetření v rámci větších území, např. s platností pro celý kraj...

„Naše metody aplikované na malou oblast by byly uplatnitelné ve větším měřítku jen omezeně pro svoji náročnost. Domnívám se, že pro tak velkou oblast jsou dostačující informace od Českého hydrometeorologického ústavu.“

K čemu nám může znalost klimatu města sloužit v praktickém, dennodenním životě?

„Projekt je chápán jako tzv. základní výzkum, tj. má konstatovat daný stav. Výsledky bádání však mohou využít nejen vědci, studenti či učitelé. Podkladem mohou být například i pro práci řady institucí, zajímavosti určitě zaujmou i laiky. Tak třeba již v úvodu projektu jsme navázali kontakt s Odborem ochrany na Magistrátu města Olomouce ohledně informací týkajících se nebezpečných meteorologických jevů. Některé stanice byly naprogramovány tak, aby v případě překročení jistých hodnot posílaly varovnou SMS zprávu. Týká se to např. bouřek, množství srážek v určitém časovém intervalu. Jsou sledovány i kritické hodnoty teploty vzduchu. Varovná SMS je zaslána, když 24 hodin neklesne teplota pod 28 stupňů, nebo trvají-li dlouho nízké teploty. Lze tím předejít „překvapení“ v podobě bleskových povodní, záplav, například v kritických oblastech Kopečku či podél toku Bystrice. Dále lze na základě inverzí předpovídat námrazové jevy nebo, jak už jsem se zmínil, lze vybrat k bydlení místa s lepší kvalitou ovzduší nebo data využít v rámci územního

plánování a rozvoje, kdy například víme, že není vhodné stavět domky tam, kde je vlhko a chladno. Informace jsou využitelné i v dopravě. Díky informacím o teplotách bezpečně víme, že olomoucké parky mají v létě zchlazující účinek a že v zimě je tomu naopak. Právě naše měření mají pomoci určit, kde se lépe bydlí, kde jsou pro obyvatele vzhledem k projevům místního podnebí příjemnější místa k životu.

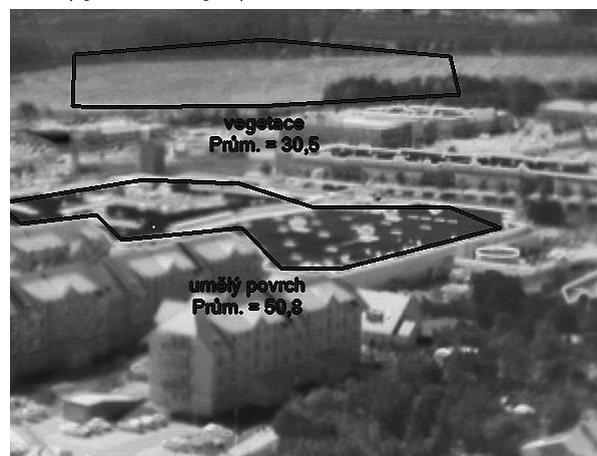
V minulých týdnech jsme se dohodli, že budeme poskytovat některé z výsledků měření pro potřeby vydávání zpravodaje v Radíkově. Z osmi plně automatických stanic poskytujeme data ČHMÚ v Ostravě, který je využívá pro zpřesnění svých pozorování v Olomouci-Holici.“

Máte již nyní v „hledáčku“ další podobné projekty? Jaká je budoucnost toho, o kterém jsme spolu hovořili?

„Měření budou dále pokračovat, získali jsme nyní určitou základní představu a shrnuli výsledky měření za 3 roky. Buď se zjištění dále potvrdí, nebo budou vyvrácena. Byl-li například mezi roky 2010 a 2011 zjištěn výrazný teplotní rozdíl, pak některá tvrzení nemůžeme brát za definitivně platná. Čím déle budeme měřit a výsledky analyzovat, tím bude blíže k verifikování údajů. Při zachování měření bychom se v optimální situaci po mnoha dalších letech mohli dopracovat k charakteristice podnebí města Olomouce v pravém slova smyslu.“

Připravil Lukáš Neumann

Rozdíly povrchové teploty v okolí OC Haná v nočních hodinách

V Prostějově 3. června 1563, bratr Matěj Klíčník biskupovi Janu Blahoslavovi

Michaela Kokojanová

Slovo – atribut a nástroj cyrilometodějské tradice – přijala před polovinou 16. století po radikální proměně svého postoje ke vzdělávání mezi nosné programové prvky též jednotu bratrská. Brzy zaujala v rozvoji literárního umění přední a nezastupitelnou pozici. Pozoruhodný doklad toho, jak hluboce zakotvil fenomén slova v bratrské každodennosti, emotivní dopis sepsaný pod dojmem otráveného zážitku z řádění vodního živlu, znovuobjevil v ochranovském archivu (dnes Herrnhut v Německu) P. František Koželuha, jeden z prvních historiků Prostějova (Paměti o věcech náboženských v Prostějově od nejstarší doby až do roku 1620. Zvláštní otisk z programu české zemské vyšší reálné školy v Prostějově za školní rok 1900-1901. Prostějov 1901, s. 102-103; citace dle archivu bratrského X. 199).

Prostějov se díky mimořádné tolerantnosti pánů z Pernštejna stal od konce 15. století malým rájem pro celou řadu náboženských vyznání. Českým bratřím povolil pobyt na plumlovském panství již roku 1494 Vratislav z Pernštejna, zastupující též Johanku z Kravař. Přiznal jim všechna práva udělená do té doby starousedlíkům.

Později, nepochybně s přihlédnutím k přínosu jejich podnikání panské pokladnici, získávali bratři další četné výhody. A to i od Jana Bohatého z Pernštejna, ačkoliv jednotě ostře vytýkal její samolibou povýšenost nad ostatní církve. Díky rozváznému postoji tohoto pána v době prvního stavovského odboje roku 1547 nejenže královské restriktivy nezasáhly moravské příslušníky jednoty, ale nic nebránilo tomu, aby uprchlíci z Čech nacházeli azyl na Moravě, která v té době povýšila na nejvýznamnější bratrskou provincii. Údobí od poloviny třicátých až do poloviny padesátých let

Jan Blahoslav, biskup jednoty bratrské, jeden z nejuznávanějších bratrských učenců a učitelů, mj. pro své jazykové schopnosti. K Vojtěchovu tisku proti Jednotě přičinil příznačnou poznámku: „Chtí církev reformovati a neumějí ani česky dobře mluvit.“

se jeví v dějinách prostějovské bratrské obce jako mimořádně úspěšné.

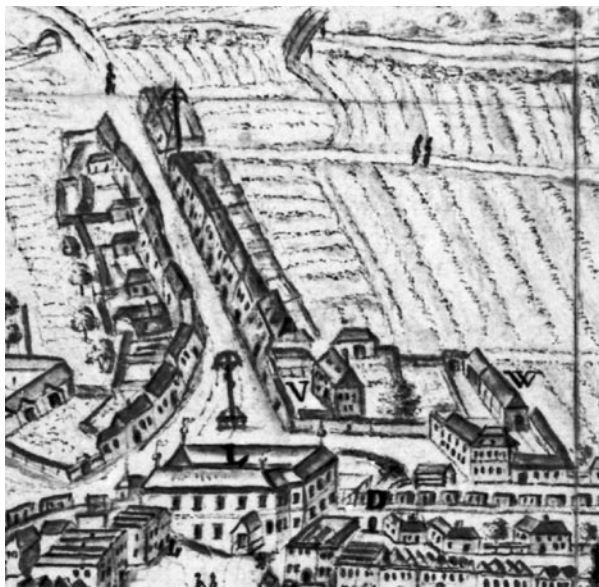
Poté sice její pozici naviklaly – eufemisticky řečeno – nediplomatické postoje vůči pokusům Vojtěcha z Pernštejna o náboženskou reformu. Ale předčasná smrt pána a následně přetíženi jediného dědice perněstejnského jmění Vratislava Nádherného (nebožtíkova bratra) vladařskými a společenskými povinnostmi, dovolily pozapomenout na agresivní netolerantnost a bezohlednou bojovnost vzpurných poddaných. Alespoň ve sféře moci lidské...

Příslušníci jednoty se v Prostějově usazovali na předměstí za Kosteckou branou, tj. v oblasti styku dnešních ulic Vápenice – Rejskova – Kostecká – Blahoslavova. Vedle privátních obydlí si zde postupně vybudovali bratrský dům se školou, sbor a špitál. Těžko soudit, zda jen shoda okolností

tomu chtěla nebo zda jim bylo záměrně vykázano místo, o něž možná nikdo moc nestál – právě sem totiž směřovala hlavní útočná síla rozvodněné Hloučely.

Než oživíme s odstupem půlpáta století konkrétní vzpomínku na skutkovou podstatu a aktéry jedné z katastrofálních povodní, jež postihovaly kus země pod Dražanskou vrchovinou, velké vody z 1. na 2. června 1563, připomeňme místní specifika v tomto směru.

Pokud se týká bezprostředního okolí Prostějova, můžeme na opakované fatální působení nepříznivých hydrologických jevů usuzovat už z geomorfologického utváření krajiny pod Dražanskou vrchovinou. V oblasti mezi dnešním tokem Hloučely a jejím ramenem zvaným Mlýnská strouha, oddělujícím se „od nepaměti“ z hlavního toku v Mostkovicích, docházelo nejen k meandrování hlavního toku, ale i k jeho větvení (bifurkaci), a také k výrazným posunům řečiště. Svědčí o tom mj. přítomnost říčních valounů v půdě,

Lokace bratrské osady v Prostějově na Velehradského veduté z roku 1728 (výřez). V té době už centrum bývalé osady vlastnila katolická fara. Foto Jan Pospíšil st.

jež dodnes výrazně snižují její bonitu. Obdobně se zřejmě chovala i Romže. Na proměnlivost linie toků upozorňují též starší mapy, počínaje Komenského mapou Moravy (1627). O „tradičním“ charakteru Hloučely hovoří ostatně už sám název říčky, jehož výskyt sahá až do středověku. Rozhodně nepopisuje tok poklidný a nenápadný.

Prostějov patřil k městům, jejichž rozvoj se dlouho odvíjel od schopnosti jednak eliminovat, jednak zvládat permanentní nebezpečí záplav. První pevné domy na sever a jih od hrazeného centra si troufli lidé postavit až v poslední čtvrtině 15. století, kdy Hloučelu začaly omezovat rybníky, budované z vůle tehdejšího pána plumlovského panství Jana Heralta z Kunštátu. Na jeho vodní podnikání plynule navázali Pernštejnové. Postupně vznikla celá soustava vodních děl, většina z nich na horním toku řeky. Pak teprve vnitřní město mohly začít obkličovat ulice předměstí.

Starosti s vodou však zcela zažehnány nebyly a prozíraví tvůrci, majitelé a uživatelé rybníků jejich význam hospodářský prokazatelně nenadřazovali posláni regulačnímu. Zdá se, že nejen sezónní záplavy, ale i běžné přívaly brali jako danost a naučili se s nimi bez větších obtíží vyrovnávat. Otázkou pro odborné posouzení zůstává, jaká intenzita a rozsah záplavy už míru zvládnutelného normálu přesahovaly (co např. v místních poměrech představovalo vodu stoletou). Ostražitosť vůči vodě zůstala součástí každodennosti, povodňová paměť byla pěstována, ctěna, respektována.

Navzdory všem opatřením se totiž voda občas lidské šikaně vzepřela. Následky bývaly fatální – jakoby si chtěl živel vynahradiť daň, již se mu pokoušeli upřít. Šokovaní postižení se pak chápávali pera a ať už pro varování potomkům, jako obžalobu osudu, či z prosté potřeby svěřit se, odbourat stres sdílením traumatického zážitku zůstavili svědectví, z nichž některá desí i po staletích. Způsob a kvalita jednotlivých podání nezrcadlí jen komentovanou událost samu, ale i schopnosti, znalosti, míru zodpovědnosti – zkrátka individualitu svého tvůrce vůbec.

Dochované kronikářské zápisy o „naší“ povodni vznikaly dlouho po katastrofě, jejich tvůrci znali popisované události jen zprostředkovaně. V jádře výpovědi jsou jejich zprávy

Stejná oblast z letáku o povodni v r. 1591 (tentokrát od severu).

maximálně úsporné, rozepisují se jen o detailech průběhu povodně v Mostkovicích, a to stylem blízcím se až podání „bulváru“.

Hrůza osobního prožitku naopak čiší z dopisu správce prostějovského bratrského sboru, sepsaného bezprostředně po katastrofě. Tovačovský rodák Matěj Klíčnik se funkce ujal krátce před koncem 50. let. Podle posudku tehdejšího biskupa jednoty Jana Blahoslava šlo o osobnost mimořádnou, ač s malým škraloupem stran skromnosti: „... čistý člověk, vtípný, paměť dobrou měl, řeči hrubé, právě mužské, věku prostředního i postavy, však z přirození chvály žádostivý, tak prý, jak bystré hlavy obecně tu vadu mají.“

Za beznaděje „dne poté“ hledal pan správce, vystresovaný neméně než jeho ovečky, oporu a pomoc u autority – právě biskupa Jana Blahoslava. K psaní se přiměl hned 3. června a zřejmě si písemný výlev naordinoval jako pomocný prostředek pro překonání svého špatného psychického a nejspíš i fyzického stavu – „ruka nemůž psáti“,

omlouval se úvodem. Skromně dodal: „Však maličko něco povím.“

Jako člověk ovládající umění slova – patřilo v jeho době nepochybně k povinnostem perspektivního člena jednoty – a také pečlivý a zkušený hospodář, navíc dobrý a citlivý pozorovatel byl s to vyhmátnout a zachytit řadu závažných detailů. Podal svědectví i z hlediska poznání povodňového dění v hustě obydlené lokalitě vskutku ojedinělé.

Především podtrhl výjimečnost události: „... Strach a divné věci, kterýchž u nás snad od potopy nebylo, staly se...“ Po stručné zprávě o výbuchu na plumlovském zámku v půli května pokračuje racionálním výčtem: „... Hroznější věc včera v noci, t. j. v úterý na středu, právě o svítání přišla povodeň veliká. Strhalo se sedm rybníků tam u Plumlova a snad něco více Buoh dopustil.“

Ohromil ho rychlý nástup a rozsah katastrofy: „Taková veliká voda přivalila se pojednou v jedné čtvrt hodině, všecko město vůkol obklíčila...“ Uvědomil si bezmocnost

oběti, násobenou osamělostí bez možnosti sousedské výpomoci: „...všecko všudy předměstí, všechny ulice a téměř všechny domy neb chalupy vodou naplněny byly tak, že téměř žádný nemohl ani z města, ani do města, ani ven z domu. Pak-li se kdo ven z domu pustil, tedy do vody po hrdlo, po paže, po pás, a jakž se komu trefilo, nemohl jeden druhého retovati...“ Šťastnější obyvatelé jen zčásti postiženého středu města mohli jen přihlížet, zvonit na poplach a proti mrakům, bezzubě radit či povzbuzovat: „... toliko z města, z věže, ze zdi a z valův a z zámku volali na lidi, aby se pamatovali.“

Upozorňuje na nervydrásající akustickou stránku velkých vod (právě tento moment ovládá i výpovědi našich současníků, pamětníků povodně roku 1997): „Takový křik, ječení, že ani štormování [zvonění na poplach] nic téměř nebylo slyšeti...“

Konsternovala ho beznaděj kořenící z momentu překvapení, prohloubeného faktem, že živel udeřil za nočního času: „... to nejhůř, že téměř žádný nikam nic z domu nemohl vynešti, neb jednak ještě všichni leželi a mnozí spali, mnohých lidí i z našich dítky malé v kolébkách v komorách zplývaly.“

Zdělala ho neodvratnost zmaru: „A z toho ta stavení hliněná téměř hned klesala, bořila se až hrozno. Voda pak brala, nesla: vyloměla dveře, vrata, stěny v komorách, světnicích a vynesla všecko – truhlice, soudky, šaty, vorkafy [zásobny, materiál] řemeslníkům, potravu, chléb, mouky spousty s soudky, a co nevynesla, to se tam někomu zasypalo, zakaleno až hrozno.“

Usoudil, že podrobněji vyčíslovat škody mimo obec nemá smysl: „O rolích a zahradách mlčím. Všecko všudy vůkol Prostějova vody, položila dobytka mrtvého na roli, nanosila dříví, kamení. Co pak lidí ztopeno, již jich nalézti po ně sedmero a to leckdes za plotem.“

Ani za tak vypjaté situace však někteří neztráceli hlavu: Podařilo se například ubránit most u Olomoucké brány – „u města a na branách [voda] mosty pobrala... V městě vody nebylo, než ve sklepích, tak praví, že ani jednoho není, aby v něm vody nebylo, i v zámku, ve všech sklepích, příkopách etc.“ – hradební systém zřejmě bránil spolehlivě proti

Záznam o povodni z r. 1563 v prostějovské Pamětní knize založené pisárem Janem Bělkovským z Ronšova.

neprátelům všeho druhu. Počítalo se i s tímto momentem už při výstavbě komplexu hradeb?

Těž bratrská osada přesto, že její území patřilo k nejhůře postiženým, dokázala alespoň zčásti živel úspěšně vzdorovat: „U nás, v našem domu [rozuměj v komplexu společných zděných budov], bránili jsme dveře, vrat, sklepů hnojem, hlinou, prkny, protoť sme obránili, že máme suchou světnici, kuchyni, siň a sbor, avšak v sklepích plno vody.“ Vedla činy bratří jen intuice nebo i vlastní či sdílená zkušenost?

V té chvíli však částečné úspěchy dokázaly jen málo potěšit. Šokovanou obec zachvátila všeobecná skleslost. Těž pisatel osobně si zoufá: „Již pak o žalosti, chudobě našich bratří, sester, sirotků, vdov nemohu pro pláč psáti. Ó, milý Bože, dálně nám Pán Bůh suché dni, jak Prostějov Prostějovem, většího pláče jakž živ jsem neviděl, aniž sem sám kdy jak živ více neplakal, ani kdy větší žalosti neviděl...“ K jeho cti dodejme, že se dokázal vzchopit, uvědomit si užitečnost terapeutického zásahu zvenčí a požádat o tuto službu v zájmu svěřené komunity biskupa: „Přijďtež k nám a navštívtež nás, prosíme jako otce, neb se nám zdá, když nás kdo nyní navštíví, jako by nás po smrti navštívil.“

Bratru Matějovi svědomí nedalo, aby neupozornil, tentokrát bez dalšího komentáře, i na nárůst pověřivých nálad ve zděšeném městě. Začaly prý kolovat zvěsti o hrozivých viděních: „... ještě tejto noci jakýs div nad městem vidín

od mnoha lidí, někteří viděli ruku s holí a jiní ruku držící meč ohnivý...“ Naznačoval snad, že existoval důvod ke špatnému svědomí?

Od strastiplného umírání Vojtěcha z Pernštejna, znechuceného postojem bratří k jeho reformám natolik, že se Prostějovu vyhýbal a při pobytu na panství upřednostňoval Plumlov, kde i skončil – prý v důsledku zklamání a potupy (viz níže), neuplynuly ještě ani dva roky.

Bratři si pak bohužel neodpustili ani vítězný zpěv nad mrtvým sokem, formulovaný – jak jinak – řečnický velmi dovedně. Nit nezůstala suchá na celém příbuzenstvu: „Byl člověk nestarý, kterýž ještě 30 let neměl. Následoval předkův svých, zvláště otce pana Jana z Pernštejna, člověka nepobožného, a to v tom, že povinností svých nechavši, v opravování věr se dával. Mládeneček, byv při straně podobojí, jako i otec zůstal. Bratři jeho dva starší Jaroslav a Vratislav převrhli kotrlec, odstoupivši od Čechů kališných k římské víře k vůli a libosti králi Ferdinandovi... Vojtěch však se vrtěl při kališných, až se oženil a pojal páně Kostkovu dceru, tuším pro naději statku, kteráž mu šeredně chybila. Potom, když Kostka umřel, s habrovanskými počal své rozmlouvání a jednání mívati, až se potom s Krutišem, klobučníkem prostějovským, jejich, t. j. habrovanských, biskupem srovnati nemohl, ale naň se rozhněval a tak všemi habrovanskými pohrdl. I dal se v kněží české a s těmi slepal rotu, jakés artykule sobě složivše na půl archu, dali je tajně sobě vytisknouti... Udělal také s týmiž kněžími i vydal knížku proti bratřím: ‚Příčiny, proč k nim přistoupiti nemůže, plnou hanění a klamův, na kterouž odpověď vzal a brzo potom i hanbou umřel.“

Nebo totéž, ale se základem v podobě tak tvrdé, že už mohlo zůstat příbuzenstvo stranou: „... Rozličně se ten ubohý pán strany víry motal, i sem i tam se nachyluje. Nejprve pilně koštoval habrovanských sekty... dal se o kněží a s nimi pixu svou začal, časté své rady držival a oni jej, nač se jim kdy líbilo, navedli... to kněžstvo začalo dělati dýchánek, aby jako opice poněkud se připodobnili bratřím... i slepali artykule jakés... Tu teprv pan Vojtěch počal sobě důstojně počínati, uměje, že již hned bude nějakým arcibiskupem v té své sektě z kolikasi ožralých bezbožných popů spleené...

Nejprve paní manželku svou... chtěl získati... ji trápil a sužoval... Začal a vyzdvihl válku proti vši Jednotě a slepal s těmi svými neokřesanými popy jakous knížku proti bratřím, jakož neslanou a nemastnou tak rozličného hanění a stydkých žvanic i nestydatých lží plnou, a ji panu Jetřichovi z Kunovic, pánu brodskému, sobě rovnému mudráku a rouhači Božímu, připsal... A Pán Bůh jej potom tudíž porazil nemocí tak, že drahnou chvíli bidný život veda, naposledy hrozně s strašlivým naříkáním nad sebou zdechl. Ač to pěkně přemovali jeho popi a náhonci, však se ví dobře o tom, co a jak jest téměř již umíraje mluvil...“

Bůh prý vše vidí, vše trestá, byt' ne vždy hned...

Douška: Matěj Klíčnick opustil tento svět půl roku po zdrucujícím zážitku. Ve čtvrtek na den sv. Martina (11. 11.) 1563 v jednu hodinu na noc. Pochovali ho následujícího dne u kostela sv. Petra v Prostějově. Zahubily ho následky prodělaného povodňového šoku?

Těžce zkoušené město se s katastrofou vyrovnalo, alespoň podle dostupných podání, překvapivě dobře. Další nářky, například o drahotě, se pro údobí bezprostředně následující po povodni v pamětech kupodivu nevyskytly. Opravu Zlechovského rybníka ale Prostějovští odkládali až do roku 1578. Teprve tehdy si městská pokladnice dovolila vydání přes 350 zlatých.

Protestanti bojovali o pobyt v Prostějově, ač v horším se postavení, ještě dlouho po Bílé hoře. Rekatolizaci dokončil tvrdě až druhý Lichtenštejn na prostějovském trůnu, Maxmilián.

Rozezlený Bůh, pokud víme, do té doby přispěl k nápravě mravů Prostějovských trestem v podobě ničivého přívalu ještě dvakrát. L. P. 1591. a 1609.

Michaela Kokojanová (*1953) absolvovala obory historie – výchova a vzdělávání dospělých – teorie kultury na FF UP Olomouc. V současné době je zaměstnána v Muzeu Prostějovska v Prostějově jako historik starších dějin. Na stránkách revue KROK pravidelně publikuje příspěvky netradičně prezentující minulost města Prostějov.

mkokojanova@muzeumpv.cz

Židovský hřbitov v Prostějově a jeho zmapování

Jaroslava Kolářová

Současný židovský hřbitov v Prostějově je historicky již třetím pohřebišťem židů v tomto městě. Ten nejstarší se nalézal na jihozápadním obvodu městského opevnění mezi Plumlovskou a Brněnskou branou. Založen byl pravděpodobně ve druhé polovině 15. století a pohřbívat se na něm přestalo v roce 1802. Druhý hřbitov byl situován jihozápadně od kostela sv. Petra a Pavla v dnešní ulici Studentská. Na hřbitově se nalézalo 1924 náhrobních kamenů, pochována zde byla řada významných židovských osobností, např. Veit Ehrenstamm, Ignaz Brüll, Sigmund a Bernard Husserlovi. Poslední pohřeb se zde uskutečnil v roce 1908. V době německé okupace začal tento hřbitov nacistům vadit. Počátkem 40. let nechali náhrobky vytrhat a zřídili na tom místě cvičiště. Po válce se zde nacházel park a v 70. letech byla na tomto místě postavena škola. Dnes připomíná bývalé pohřebiště menší památník.

Ještě před ukončením pohřbívaní na tomto hřbitově zakoupila židovská obec pozemek na konci dnešní Brněnské ulice, neboť městská rada rozhodla o zřízení nového komunálního pohřebiště právě na tomto místě. Tak vzniká současný v pořadí již třetí hřbitov, který je zajímavý mj. tím, že je dodnes používán (zatím posledním pohřbeným zde je Jiří Löff v roce 2011). Oficiálně byl hřbitov otevřen 12. 4. 1908.

Vstup býval mohutnou novobaročnou branou s hebrejským citátem podle Ezechiela: *Vložil jsem na vás svého ducha a vy jste ožili*. Po druhé světové válce byla ozdoba brány snesena.

Za vstupem je umístěna obřadní síň, která byla původně postavena v secesním slohu. Nad vstupem je hebrejský nápis: *Postaveno v roce 668 malého počtu*.

Interiér obřadní síně je dobře zachovalý, zvláště pak hebrejské nápisy na zdech a vlevo velká pamětní deska se jmény všech obětí holocaustu z Prostějova. Je jich celkem 1370. Zachováno je i vnitřní vybavení – katafalk, máry, řečnický pult, svícny. Za obřadní síní zaujme památník obětem první a druhé světové války. Původně byl zřízen na památku 40 židovských vojáků z Prostějova padlých

Všechna foto: autorka příspěvku

v první světové válce, v roce 1950 byl renovován a rozšířen o oběti války druhé. Slavnost celebroul rabín Richard Feder.

Poměrně dobře zachovalý hřbitov nebyl však za dobu své existence nikdy podrobně zmapován a popsán. Tohoto úkolu se ujali studenti prostějovského Gymnázia Jiřího Wolkra v letech 2002-2003. Jejich práce (*pod vedením autorky příspěvku – pozn. red.*) byla vlastně tzv. studentskou odbornou činností a stala se součástí celostátního projektu Zmizeli sousedé. Studenti za pomoci pracovníka geodézie zakreslili do mapy všechny hroby na hřbitově (je jich přes 500); pokud to bylo možné, přečetli jména jednotlivých pohřbených, očíslovali je a vyznačili řady, takže dnes je možno v obřadní síni nahlédnout do tohoto seznamu a najít podle abecedního pořadí čísla jednotlivých hrobů a zorientovat se na přiloženém plánu.

Hřbitov se tak stal jedním z mála zmapovaných židovských pohřebišť. Mapa hřbitova je vytvořena v takovém systému, že může být zařazena do celkového zaměření Prostějova. Byla dána k dispozici Muzeu Prostějovska, Státnímu archivu, Židovské obci v Brně, Židovskému muzeu v Praze i Památníku Terezín. Na hřbitově je pochována řada významných osobností židovské obce, např. předseda židovské obce a Chevra kadiša Samuel Hirsch, továrníci Gustav Sborowitz a Josef Fehér, členové vážených rodin Husserlů, Steinschneiderů, Brüllů, Zweigů, Fleischerů, Wolfů, Zwillingerů a další.

O hřbitov pečuje Židovská obec Brno. Přestože se zde nenachází starobylé náhrobky a hřbitov má moderní charakter, stojí za návštěvu. Otevřeno je každou neděli od 11 do 16 hodin.

Jaroslava Kolářová (*1946) vystudovala bohemistiku a germanistiku na FF UP. Od roku 1971 vyučovala na Gymnázium Jiřího Wolkera v Prostějově (v letech 1993-2003 zástupkyně ředitele). Nyní je v důchodu.

Původní a stále funkční katafalk a máry umístěné v obřadní síni

Plán rozmístění hrobů

Adolf Kašpar fotografem v Hlubočkách

Marek Bohuš

V podkroví malířova ateliéru v Lošticích je k vidění archaický měchový fotoaparát, který si přivezl roku 1907 ze své cesty do Paříže. Jakkoli dnes může u někoho vzbudit úsměv, býval, prozaicky řečeno, jeho podstatným tvůrčím nástrojem a pomůckou. Kašpar jej bral s sebou na studijní cesty, na kterých se seznamoval s realiiemi potřebnými pro ilustrování historických románů. Vedle skic pořizoval také velké množství fotografií a pečlivě si budoval archiv.

Zajímalo nás, zda existují fotografie z okolí Hluboček, kam malíř – ještě jako student akademie v Praze – jezdíval po mnoho let na letní sezonu ke svému bratrovci Aloisovi. Spolu s ním přijížděla jeho budoucí žena Jitka Řepková a její matka, sestra olomouckého nakladatele Romualda Prombergera. O šest let starší Alois býval učitelem na zdejší německé škole, k čemuž jej kvalifikovalo absolvování učitelského ústavu v Olomouci. Stejnou školou prošel i Adolf, ale jeho dráha pak zamířila jiným směrem.

Zajímalo nás to tím více, že Kašparovy letní pobyty stály u zrodu řady kreseb, grafik a maleb z blízkého okolí. Přestože v rejstříku monografie o slavném ilustrátorovi od Josefa V. Scheybala nacházíme u hesla Hluboček dlouhou řadu číslic, svědčící o důležité roli, jakou místo v autorově životopisu sehrálo, jiné zdroje, jako např. Slovník českých výtvarných umělců, lokalitu vůbec nezmiňují. Přitom bezmála dvacítku obrázků se váže k bezprostřednímu okolí a většina z Kašparových čtyřiceti olejů vznikla právě zde během pobytů mezi léty 1903 a 1910.

Původní škola z roku 1860, kde býval ubytován, už dnes v té podobě nestojí. Kašpar ji zvětšil i se zahradou a altánem na několika kolorovaných kresbách. Roku 1912 byla v sousedství olomouckým stavitelem Heinrichem

Mrskem zbudována honosná patrová budova nové školy a ta stará byla přestavěna na byty.

Časově se toto období zhruba shoduje s malířovým přesunem do Loštic, kam Kašparovy zlákal přítel, malíř Stanislav Lolek.

Depozitář muzea v Šumperku vydal jako odpověď na naši otázku dosud nepublikované fotografie, byť jen dvě. V Hlubočku (jak se obec do roku 1925 nazývala) totiž Kašpar zprvu aparát vůbec nevlastnil a později snad neměl potřebu dokumentovat fotograficky, protože se zde zdržoval delší dobu a místo nemělo ani spojitost

Pohled od Posluchova přes údolí Bystrice na Oderské vrchy. (Vlastivědné muzeum v Šumperku)

s jeho zakázkami ilustrátora. Přesto jsou ty snímky jako doplněk tvorby pro nás cenné.

První fotografie ukazuje malířovu manželku Jitku na stráni pod Posluchovem. Zdejší louky skýtají i dnes krásný výhled na protilehlý svah, úbočí Oderských vrchů se zářezem Hlubockého žlebu, který na svém horním konci ústí v bývalé vesnici Jestřabí. Stejně místo Kašpar zpracoval opakovaně jako olej a akvarel. Znamější je díky barevné pohlednici akvarel z nedalekého „Zappova“ kopce, kde dnes stojí sídliště v Mariánském Údolí. Bylo to zřejmě oblíbené místo vycházek, kam vedou od školy mnohé chodničky.

Z protilehlého svahu, kde se náhorní rovina Libavska u zaniklého Jestřabí svažuje k Bystřici, ztvárnil autor rovněž opakovaně pohled k Olomouci přes Posluchoh a Svatý Kopeček. Zde si našel ještě jeden oblíbený motiv, kterým byl dřevěný větrný mlýn. Provedl jej několika různými technikami, jako kresbu, olej, lept a barevnou akvatintu.

Zajímavé se tu projevuje autorova dvojjazyčnost. Interiér mlýna jednou popsal jako „Jestřabí“ (1903), jindy (1907) pojmenoval kresbu krajiny „s Habichtu“ (německý název pro Jestřabí). V sousední, dnes rovněž zaniklé vsi Nepřívaz jej zaujal dřevěný kříž, který se opět vyjímá na pozadí širokých rovin moravského úvalu, avšak s nepostradatelným výstupkem věží svatokopecké baziliky.

Jazyková hranice probíhající oblastí byla zároveň hranicí kulturní. Z Hané malíři obvykle nesměřovali do drsných a kulturně odlišných Sudet. Vždyť i Erich Hürden vážil cestu až z Karlovy Studánky, aby v Hlubockách namaľoval továrnickou vilu (*viz Krok 1/2013*). Znali se vůbec?

Druhá fotografie z roku 1908 představuje pohled z výsypky břidlicového lomu v Hlubockách směřující proti proudu Bystřice na její údolní nivu. Tento lom, v té době snad ještě v provozu, se nachází nedaleko budovy hlubočské školy v části zvané Podlesí. Kašparovi čekali rodinu a dlouhé výlety podnikat nemohli. Na rubu čteme poznámku „druhý den se narodila Jitka“. Nemělo by smysl zveřejňovat toto privatissimum, kdyby nemělo dopad na další osudy autora. Mladé rodině již přestaly vyhovovat

Jitka Kašparová v břidlicovém lomu v Hlubockách – Podlesí. (Vlastivědné muzeum v Šumperku)

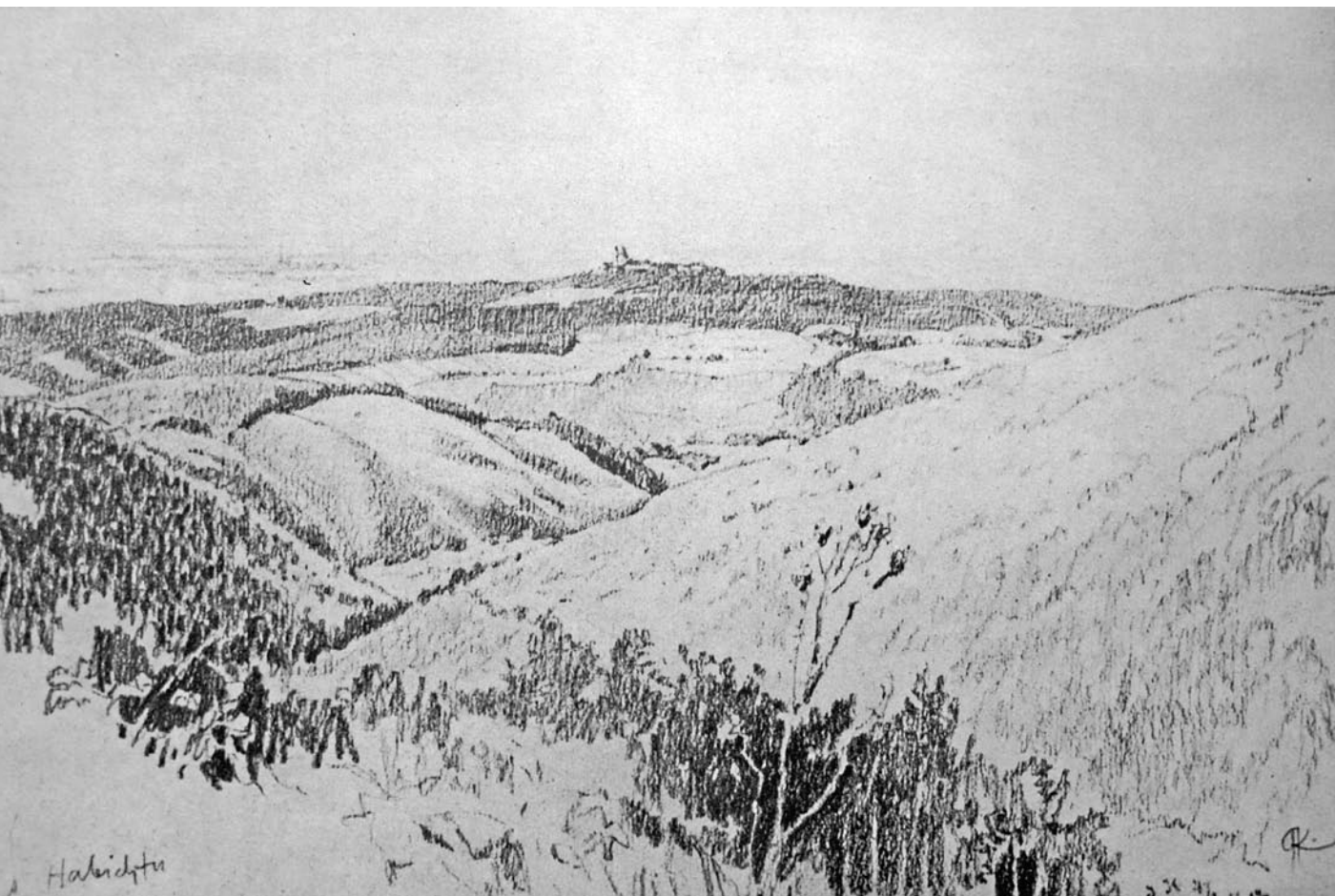
podmínky hostinského ubytování u bratra. Musela si najít prostornější útočiště, které se naskytlo ve zmiňovaných Lošticích. Ze sousedních Moravičan ostatně pocházela Kašparova matka. Roku 1910 zakoupila rodina starou židovskou zahradu na kraji městečka při cestě do Mohelnice a na jaře 1911 se začal stavět dům s ateliérem. Dům se stal hlavním zázemím rodiny, která zde pak trávila většinu roku s výjimkou v Praze přečkané zimy. Dnes je možno jej navštívit jako Památník Adolfa Kašpara a přestože se původní situace okolí změnila, je dům jakýmsi pozůstatkem starých časů. Duch doby a místa zapůsobí spolehlivě i dnes.

Idyla vydržela pár let do světové války, kterou Kašpar jako voják prodělal jednak v Olomouci při restaurování obrazů a fresek chrámu Panny Marie Sněžné (na podzim roku 2014 bude mít v nedalekém Vlastivědném muzeu u příležitosti 80

let od úmrtí výstavu), jednak v Krakově a Haliči jako spolupracovník architekta Dušana S. Jurkoviče. To už je ale jiná kapitola, jakých by se našlo ještě dost. Jen namátkou: lept z roku 1907 ukazující cirkusové představení v Hlubočce, olej z roku 1906 „Německá slavnost v Hlubočce“ nebo Scheybalem zmíněné obrázky dělníků v moraviánských železárnách. Doklady doby, mající hodnotu také pro etnografa.

Marek Bohuš (*1972) působí na Katedře německého jazyka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého. Je šéfredaktorem Zpravodaje obce Hlubočky, kde se věnuje tématům: dějiny obce a regionu, historie průmyslu, německé obyvatelstvo v českých zemích, výtvarní umělci aj. Své fotografie vystavuje na oblastních přehlídkách.

marek.bohus@email.cz

Pohled k Olomouci a Sv. Kopečku od Jestrábi (kresba tužkou). Reprodukce z knihy J. V. Scheybala *Adolf Kašpar*.

Sochařka Radka Pavelová-Žáková: Propojená s tělem

Během uplynulých devíti ročníků KROKu se na stránkách revue představila celá plejáda výtečných výtvarníků, sochařů, architektů a osobností z dalších oborů, spjatých s uměleckým přetvářením materiálu. Rádi bychom tomuto obeznamování vtiskli určitou paměť a řád, a tak od nynějšího čísla bude KROK vás, čtenáře, uvádět do světa tvůrců, jejich inspiračních zdrojů, životních cest a v neposlední řadě vám představí jejich doposud realizované dílo.

Portrét **Radky Pavelové-Žákové**, sochařky z Dvorců u Moravského Berouna, započneme trochu netradičně. A to slovy, která na její adresu pronesl přední český sklářský výtvarník Zdeněk Lhotský: „Neznám tolik případů, kdy se někomu hned zpočátku povedlo to, co Radce. Generace sklářů zcela marně studují tento obor a zcela jim unikne to, že pracovat s tímto materiálem je potřeba efektivně a to tak, aby byly využity jeho vlastnosti, jinak se stává zcela nesmyslnou efektní materií. (...) Vzniklá díla jsou na sklářsko-sochařské práci něco naprosto skvělého. Nejsem sklářský purista, ale dokážu ocenit něco takto výjimečného.“ (Výňatek z oponentského posudku závěrečné práce Radky Pavelové na téma Mezitělní plastika na FaVU VUT Brno, za niž mj. obdržela cenu děkana FaVU VUT.)

Radka Pavelová (*1982) – restaurátorka, sochařka, keramička – se narodila v Bruntále a po studiích v Uherském Hradišti (výtvarné zpracování keramiky a porcelánu) a v Brně (Fakulta výtvarných umění VUT, Atelier sochařství, Prof. Jan Ambrůz) se vrátila na drsný sever blízko svého rodiště, do Dvorců, kde nyní s manželem a dcerou Rozárkou v budově bývalého vlakového nádraží žije, pracuje a tvoří. Zabývá se figurální plastikou a jejím hlavním vyjadřovacím prostředkem je tělesnost. Pracuje s tělem, s jeho otiskem, odlitkem... Radčino

pestré tvůrčí portfolio ovlivnilo mateřství – v tomto období se věnuje fotografování a jejím posledním objektem, s nímž pracuje a opět tak „reaguje“ na podnět tělesnosti, přirozenosti, běžnosti, jsou prsní tampony pro kojící matky.

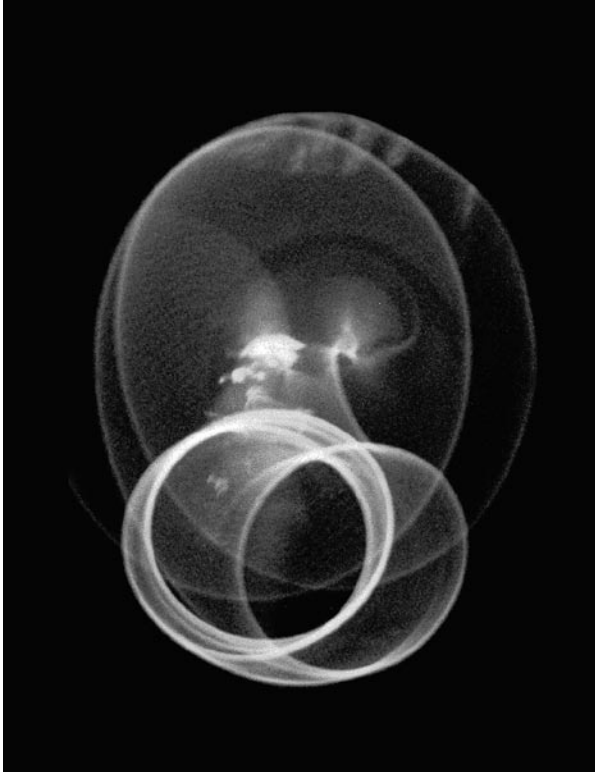
Dejme nyní slovo samotné autorce a nechejme promlouvat její realizace, objekty:

„Tělo je neodmyslitelnou součástí každé živé bytosti. Jsme s ním spjati od narození až do konce našeho života. Je hlavním zdrojem našeho poznání, díky jemuž se dokážeme orientovat v prostoru, cítit doteky, prožívat slast i bolest. Skrze vlastní tělo dokážeme rozumět druhému člověku.“

Zájem o lidské tělo v souvislosti s výtvarným uměním jsem rozvinula s příchodem na Fakultu výtvarných umění

Obr. č. 1: Mezitělní plastika - postup.

Obr. č. 2: Kolem těla

do ateliéru Sochařství II. Jana Ambrůze. Od této chvíle se problematika těla stala hlavní náplní mé tvorby.

K tělesnosti mě přivedlo již dříve několik dalších skutečností. Pozitivně mě určitě v tomto směru ovlivnilo i studium na Střední uměleckoprůmyslové škole v Uherském Hradišti, kde jsem vystudovala obor Výtvarné zpracování keramiky a porcelánu. Tam se pro mne stala každodenní náplní mé práce hlína. Když hledám souvislosti, nahlížím na ni bezprostředně jako na jeden z nejbližších přírodních materiálů, který přijde do kontaktu s lidským tělem. Na střední škole byly mojí hlavní inspirací a podstatou díla subjektivní pocity, zážitky a události, které mě v životě potkaly. V dalším vývoji mé tvorby se mi tato pocitová stránka začala spojovat ještě navíc s tělem jako s „hlavním aktérem“, což pro mne dostalo úplně jiný, mnohem hlubší význam. Proto

jsem se rozhodla, že se na nějaký čas zaměřím na tělesnost a zjistím, kam mě tyto experimenty, náhody života, poznávání a nakonec i zkušenosti dovedou.

Na tělo z hlediska výtvarného umění můžeme nahlížet různými způsoby. Tvůrce ho může vědomě používat, řídit se jím a naslouchat mu, formovat a využívat ho k tomu, aby vzniklo samotné dílo, ať už jde o tělo vlastní, nebo cizí. Je možné jej představit v podobě plastického zobrazení. Mám tím na mysli objekty, sochy, instalace, otisky, doteky, odlitky, ale mohou to být i záznamy určitých akcí, kde tělo hrálo také jednu z nejdůležitějších rolí.

Pro mne je důležitá i pocitová stránka člověka, samotný prožitek a vnímání vlastního těla. Dílo může vzniknout i na základě nějaké životní změny, události, která zasáhne lidskou bytost, je výrazem jeho existence. Autor se tak otevírá veřejnosti a nechává diváka nahlédnout do svého niterného soukromí. Výpověď samotného tvůrce je tak důležitým faktorem k pochopení okolností vzniku daného díla. Na základě tohoto poznání dostává pak dílo jiný, hlubší rozměr a tím získává pro diváka i silnější význam.

Vyjadřujícím prostředkem může být také pohyb. Je jedinečným projevem každého člověka, má několik podob a významů.

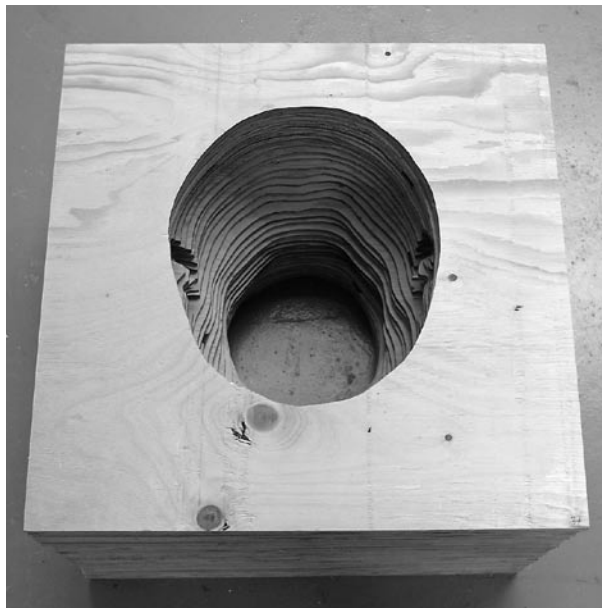
Poprvé jsem se k pohybu ve své tvorbě dostala v roce 2004. Vytvořila jsem videoinstalaci, na které byl zaznamenán pohyb mého břišního tance s detailním záběrem na pas (*Těsně kolem pasu*). Záběr byl na první pohled nerozeznatelný a nebylo tedy zpočátku vůbec jasné, co se tam odehrává. V několika momentech se v něm mihotal odstín kůže, který byl sem tam narušen „pupkem“.

V bakalářské práci v roce 2007 jsem se opět zaměřila na pohyb, respektive na prostor pohybu, který je vykonáván během lidské chůze (*Chůze*). Rozhodla jsem se ji zachytit a zhmotnit. Zaměřila jsem se proto na prostor, který při ní vzniká mezi nohama. Konečné podobě předcházely různé studie. Nakonec mě všechny tyto experimenty dovedly k sestrojení přesné konstrukce, která mi nebránila v přirozeném pohybu, ale přesto mi ho umožnila reálně zhmotnit. Použila jsem sádro, která je pro lidské tělo asi

nejpřirozenějším materiálem. Tu jsem nakonec nanášela na konstrukci ve vrstvách, mezi kterými jsem postupně procházela. Nejdříve vznikl základ, poté linie a na závěr konečný výsledek. Jednu z tělesných křivek vykonaných mým tělem jsem také přenesla do skla, které bylo pro mne do té doby nepoznaným materiálem.

Později se stalo sklo hlavním a stěžejním materiálem pro mou diplomovou práci s názvem *Mezitělní plastika I. – VI.* Zaměřila jsem se na prostor mezi lidmi. Vyzkoušela jsem odlít ze sádry různá spojení těl, a to v odlišných polohách. Mým záměrem bylo zhmotnit meziprostor mezi mužem a ženou nebo mezi ženami v určitém objetí. Důležitou roli hrál jistě i výběr partnerů, a to nejen z hlediska mé spolupráce, ale hlavně s ohledem na osobní vztah mezi nimi. Také jsem několikrát odlévání podstoupila. Pracovat s více lidmi bylo pro mne dalším novým poznáním a obohacením, dříve jsem pracovala pouze s tělem vlastním. Postupně tedy vznikaly sádrové plastiky, které mě fascinovaly

Obr. č. 3: Hlava

jednoduchostí a krásou otisku v negativu lidského těla. (Obr. č. 1)

Začala jsem přemýšlet také o skle jako o materiálu, který by toto lidské spojení ještě více umocnil a trvale uchoval. Sklo mě vždy oslovovalo svou čistotou, jemností a křehkostí. Navštívila jsem Zdeňka Lhotského, který se tomtuto materiálu a technologiím při jeho zpracování věnuje, a navázala s ním spolupráci. Vzniklo nakonec šest skleněných odlitků, které byly nejen negativním záznamem, jako tomu bylo u sádry, ale díky originálním vlastnostem skla byly navíc umocněny ještě jistým průhledem na pozitiv lidských těl.

V roce 2005 jsem vytvořila sérii fotografií *Kolem těla*, které byly pořízeny během akce, kdy jsem se pohybovala v temné místnosti a točila gymnastickým kruhem natřeným fluorescenční modrou nebo zelenou barvou. Kruh se otiskoval na mé tělo a zanechával na něm tak své stopy. Celý průběh procesu byl zaznamenán fotoaparátem na dlouhý čas. Chtěla jsem si vyzkoušet něco nového, objevit sebe sama, pohrát si s tělem a prostorem. Zaměřila jsem se na dotyky během kroužení, na pohyb v prostoru, který mi určoval samotný kruh, ale i na prostor okolní. (Obr. č. 2)

Mým prvním hmotným ztvárněním tělesnosti byla práce na téma *Hlava*, portrét, překližka. Výsledkem byla variabilní instalace perforovaných překližkových čtverců s přesně vyřezanými otvory na základě výpočtů trojrozměrného skeneru. Šlo tedy ve složené fázi jednotlivých čtverců o objekt, který ve svém nitru ukrýval hlavu. Tato práce patří mezi ty neuchopitelnější právě díky téměř realisticky pojatému vzhledu naskládaných vnitřních řezů na sebe. Tato zdánlivě neslučitelná kombinace tělesného materiálu a materiálu neživého mi naznačila, kudy se bude ubírat moje další cesta. (Obr. č. 3)

Věnovala jsem se také jedné z neklasičtějších ženských ručních prací, a sice háčkování (*Pokoj 2004*). Vytvořila jsem půdorys mého dětského pokoje ve skutečné velikosti. Linie stěn a hran nábytku jsem udělala různě silné a barevně odlišné, podle předem stanoveného systému. I když se na první pohled zdá, že tento projekt nemá nic společného

s tělem, je velice silně propojen zase s mým osobním životem. Lidský prožitek považuji za velmi důležitou součást tělesnosti, a tím i tohoto díla. Práce *Pokoj* má pro mne čím dál větší hodnotu. Dotýká se totiž mého nitra, vzpomínek a citů. Zobrazila jsem něco, co už je v mém životě minulostí, co jsem měla ráda, kde jsem prožila kus svého života a pěkné chvíle s bratrem, kterého už nemám.

V roce 2004 jsem také vytvořila reliéf týkající se tělesnosti. Napadlo mě, že jedna z věcí, která vystihuje moji přítomnost a existenci, je křivka mého EKG. Vznikly tak objekty na základě naměřených hodnot a grafů vlastního EKG a mých tělesných rozměrů. Kombinovala jsem dva různé materiály odlišných vlastností, sádro a polystyren. Linie EKG se na výsledných objektech projeví buď v plastickém reliéfu, nebo pouze jako linka oddělující tyto dva materiály v jinak kompaktním hladkém bloku.

K hmotnému vyjádření jsem se také vrátila v práci s názvem *NITRO I, II*. Ateliér tenkrát navázal spolupráci s brněnskými firmami a beton se tak stal hlavním tématem a materiálem ke zpracování. Pro uskutečnění svého návrhu s názvem *Nitro ženy* jsem si vybrala časově náročnou technologii. Dva měsíce jsem se věnovala odlévání své spolužačky, což bylo pro mne novým a zajímavým poznáním. Zhotovila jsem tímto způsobem dvě sádrové figury

v různých polohách, které byly později zpracovány v betonárce. Výsledkem byly nakonec dva osmitunové bloky, v nichž byla odlita negativní podoba ženské postavy s rozpaženými a vzpaženými rukama, takže velikost útvaru byla přesně určena mírami těla. K sochám mohl divák přistoupit a podívat se do „nitra ženy“ buď jejíma rukama, nohama, nebo hlavou.

Nyní je pro mě inspirací prožitek z těhotenství a mateřství. Snažím se alespoň něco málo dělat, a tak pracuji aktuálně se zážitky a myšlenkami, které mi mateřství přináší. Nemůžu se pouštět do nějakých velkých sochařských realizací, takže se moje aktivity projevují v podobě fotografií. Během těhotenství jsem nafotila sérii fotek. Uháčkovala jsem si na břicho kruh, který jsem podle růstu každý měsíc zvětšovala a obháčkovávala jej další odlišnou barvou. Týkalo se to i ňader. Poslední fotografie patřila mé Rozárce v uháčkovaném „koši“ v náručí. (Obr. č. 4)

Mezi poslední objekty mých projektů zatím patří prsní tampony pro kojící matky. Jedná se o záznam jednoho měsíce kojení.

*Pro KROK připravila Radka Pavelová-Žáková
pavelis@email.cz*

Obr. č. 4: Těhotenství

Tvář smrti mate diváky v Hrubínově Křídlovce

Květuše Soukupová

Divadlo Tramtarie Olomouc (DTO) pokračuje v adaptacích literárních děl inscenací *Romance pro křídlovku* (Rpk), jež měla premiéru 5. března 2013. Na jevišti této olomoucké scény bylo už možné spatřit divadelní inscenace inspirované známými osobnostmi, mezi něž patří například Karel Čapek, William Saroyan či Charlotte Brontëová. K zástupu těchto zvučných jmen se březnovou premiérou zařadil i František Hrubín. Tvůrčí tým Vladislava Kracíka, Lenky Jorňíčkové, Markéty Rosendorfové a dalších se podle tiskové zprávy cítil po uvedení úsměvné komedie (autorské žánrové zařazení tvůrčího týmu) ...a za *Tracym tygr* nebo milostného dramatu *Jana Eyrová* mnohem jistější v adaptování ne-divadelních textů, proto si také zvolil text Františka Hrubína a propůjčil mu své autorské prvky.

Rpk v režii Vladislava Kracíka lze považovat za určitý umělecký posun DTO. Tvůrčímu týmu se povedlo dostat blíž k „filmovosti“ a symboličnosti, dodat inscenaci nádech erotiky a ztvárnit tak v tomto divadle dosud nevídanou a ponurou inscenaci. Během premiéry *Rpk* byla chmurnější atmosféra patrnější než například v předcházející literární adaptaci *Válka s mloky*. *Rpk* by se dala považovat za jednu z nejdepresivnějších inscenací této a minulé sezóny. Poetický příběh občas prosvětluje chvilky štěstí z první lásky. Asi taková je i doba dospívání, o níž František Hrubín ve svých dvaapadesáti letech napsal stejnojmennou poemu. Kracík příběh představuje v retrospektivě, do níž často zapojuje flash-backy. Zařazuje i projekce fotografií postavy Teriny a její nahraný hlas, demonstrující zmatek v hlavě hlavní postavy Františka.

Kracík překvapil obsazením třech párů ztvárňujících Terinu a Františka namísto jednoho. Trojice párů měla

stejně oblečení, avšak každý pár zastupoval jiné citové rozpoložení Hrubínova dospívání. První a zároveň klíčovou dvojici ztvárnili herci Barbora Šebestíková a Vojtěch Johaník. Šebestíkové se povedlo vdechnout postavě Teriny charakter kolotočové dívky oplývající energií života, hravostí a rozpustilostí. Je tedy pochopitelné, že Johaníkův František se do ní zamiloval na první pohled. Proto nesmělý chlapec zkoušel překračovat hranice svých možností, ať se jednalo o strach z výšek nebo postavení se tváří v tvář nápadníkovi Teriny. Zároveň ho mučí vlastní svědomí, protože ví, že se musí starat o dědečka stíženého mrtvicí, nejráději by však trávil čas se svou první láskou, Terinou. Charaktery druhé dvojici propůjčili Gabriela Veselá s Tomášem Davidem, kterým se povedlo v průběhu inscenace zlehčovat atmosféru. Terina herečky Veselé neoplývala takovou živostí a energií jako Šebestíkové, ale vyznačovala se naopak jemností a až znervózňujícím klidem. Davidův František byl o něco smělejší než Johaníkův a zároveň odvážnější ve vyznávání lásky Terině. Třetí dvojici si zahráli Petra Konvičková s Matějem Mužíkem, kteří již v minulosti vytvořili milostný pár v inscenaci *Marlboro Men Evangelium*. Jejich scény konfrontovaly svět zamilovaných s realitou.

Bylo záměrem, aby každá dvojice působila jinak? Myslím si, že netradičním obsazením herců se povedlo zachytit rozmanitost proměňující se lidské povahy. Díky tomuto kroku dostala inscenace dynamičtější náboj, který občas zasahoval do tempa vyprávění příběhu. V inscenaci kromě ústředních dvojic účinkují další herečky, například Veronika Löflerová, která odhalila kus svého těla a udělala z něj návnadu pro mladičkého a sexuálně nedotčeného Františka. Zuzana Zapletalová provázela Františka jeho vzpomínkami na dospívání, avšak až do konce není jasné,

co nebo koho ztvárňuje. Jde snad o Františkovo svědomí, které zasahuje v nejpříjemnějších okamžicích vzpomínek a tím ho navrácí k realitě? Nebo o anděla smrti?

Všechny protagonistky jsou kmenovými herečkami Divadla Tramtarie Olomouc, avšak herci pocházejí většinou z brněnských škol či divadel. V minulosti Johaník, David i Mužik v DTO již hráli. Spoluprací stálých hereček a „vypůjčených“ herců vznikla vyvážená inscenace. Nedochozelo k zádrhelům v textu ani v herecké akci. Kracík několikrát předělával scénář, protože se mu zdálo, že se od své představy vzdaluje. Proto se domnívám, že se mu několikrát koncepty scénáře vyplatily. Inscenace *Rpk* zprostředkovává silnou a emocionální (bez zbytečných slz a „balastu“) výpověď o tom, že člověk nedospívá s neposkvrněným štítem, nýbrž traumatizujícími zážitky. Takové zkušenosti nabízejí jiný pohled na život. K prozření a k pochopení určitých věcí nepomáhají darované

předměty či uplynulé roky života, ale právě vzniklá traumata, utvářející lidský charakter.

Inscenace je sice založena na emocionální vlně, ale vyhýbá se banalitám. Kracíkovi se v *Rkp* podařilo, za pomoci autorských prvků, zdárně a srozumitelně předat Hrubínovo poselství. Seznamuje diváky s mužem, který při prvních vážnějších problémech život nevzdal a ponuré zážitky jej nepřivedly na pokraj zešílení. Hlavní postava Františka neustále přemítá o tom, že tento život mu byl dán, avšak je na něho kladeno příliš velké břímě. V mládí vše vypadá beznadějně, bezvýhodně. Nikdo nenabízí žádný návod na zlomení klacků vrhaných pod nohy ani na vyhnutí se trnům, bodajícím ze všech stran. Ale nakonec se všechny neutěšené příběhy dají zvládnout a váhu těch krásných a pozitivních unést. Možná František najde odpověď v čase, který snad nabídne smíření se sebou samým, s láskou, smrtí i životem.

Foto: Markéta Rosendorfová

Kracík s Jorňákovou uchopili Hrubínův text za správný konec. Básníkův poetický jazyk se pokusili spojit s moderním, čímž hercům vyšli vstříc. Díky správné vyváženosti moderního a poetického jazyka herecká deklamace nepůsobila strojeně a křečovitě. Naopak nikdo nezapomněl text a nedocházelo ani k přeroknutím, která jsou u herců DTO častá. O Hrubínově textu by nezajímavý člověk mohl přemýšlet jako o nesrozumitelném, ale spojením moderního a poetického textu došlo ke smysluplnému předání básníkova poselství z režisérova autorského úhlu pohledu. Je možné, že milovníci Hrubínova básnického díla mohou být nespokojeni. Jsou přesvědčeni o tom, že vědí, co chtěl Hrubín poemou říct, avšak Kracík s Jorňákovou prostřednictvím březnové premiéry a následujících repríz mohou Hrubínův text přiblížit například maturujícím generacím. Možná v nich vzbudí zvědavost, jež povede k přečtení básnické klasiky, která se dočkala například i filmové adaptace, režírované Otakarem Vávrou.

Podle programu spadá příběh inscenace do současnosti. *Rpk* uvozuje moderní hudba, což divákům od samého počátku napovídá, že se tvůrčí tým odklání od dobových souvislostí, v nichž František Hrubín vyrůstal. V úvodu *Rpk* je slyšet dívčí hlas, který opakuje totožné věty. Nedávají smysl a občas je jim špatně rozumět. Až v závěru inscenace zapadnou opakované fráze do skladačky. Bez dobře zvolené hudby a povedeného nasvícení by inscenace nezvládla navodit napětí a pocit zvědavosti. Ve všech inscenacích si Kracík dává na těchto složkách záležet, ale novinkou v březnovém počínání je jemný nádech erotiky a bližší krůček k „filmovosti“. Polibky, holá ženská šije se zády, láska a fungující chemie mezi všemi páry. Kracíkova volba tří dvojic je významná, protože divákovi zprostředkovává hned několik Františkových flash-backů.

V tento moment lze přemýšlet o odehrávajícím se ději na jevišti jako o filmu. Není jasné, kam dřív s očima, jestli na přemýšlejícího Františka, dovádějící páry, nebo projekce. A nechybí ani zvuková složka, libežný hlas Teriny. Vše znázorňuje podrobný zmatek ve Františkově

Foto: Markéta Rosendorfová

hlavě, který má bliž k filmu než k divadlu. K plynulým přechodům, daly by se označit jako „filmové střihy“, slouží akustické a světelné podmínky.

Na rozdíl od předešlých inscenací je rozvíjení více akcí na různých místech novinkou, protože většinou byl důraz kladen na statickou akci, podpořenou hudební a světelnou složkou. V těchto dvou pohledech se Kracík oproti své minulé divadelní činnosti posunul. Zbývá jen doufat, aby mu podobné experimentování příští divadelní sezónu nepřerostlo přes hlavu.

Kulturní itinerář

Muzeum Prostějovska v Prostějově

KOUZLO VĚJÍŘŮ

(6. 6. – 1. 9. 2013)

Výstava představí návštěvníkům 80 exponátů ze sbírek Západočeského muzea v Plzni od období baroka až po 50. léta 20. století. Připomene historický vývoj tohoto uměleckého artefaktu z různých materiálů a zajímavých konstrukcí, s rozličnými zdobnými technikami i náměty na listech. Návštěvníci si budou moci prohlédnout vějíře francouzské, italské, anglické i holandské provenience.

JIŘÍ TRNKA – VE SLUŽBÁCH IMAGINACE

(6. 6. – 8. 9. 2013)

Panelová výstava doplněná ukázkami loutek, připravená Českými centry k nedožitému 100. výročí narození umělce (2012), představuje reprezentativní výběr z Trnkovy rozsáhlé tvorby. Diváci se seznámí pomocí skenovaných originálů a fotografií s klíčovými návrhy a realizacemi knižní tvorby a užitě grafiky, volné tvorby a samozřejmě loutkářské, divadelní a filmové tvorby. Výstavní projekt, který putuje téměř po celém světě, je doplněn filmovou projekcí dokumentu o umělci.

VOJENSKÁ STŘELNICE – VSTUP ZAKÁZÁN

Historie Vojenského výcvikového prostoru Dědice
v letech 1934–1945

(15. 8. – 6. 10. 2013 – výstavní síň ve Špalíčku)

Výstava *Vojenská střelnice – vstup zakázán* si klade za úkol přiblížit tajemnou historii dnešního Vojenského újezdu Březina, uzavřeného území, které je již bezmála osm desítek let pod správou obranných složek státu. Dlouhodobá nepřístupnost oblasti zapříčinila všeobecnou neznalost její historie a vedla ke vzniku mnoha nepodložených

legend. Naopak některé dějinné události spjaté s prvním desetiletím existence výcvikového prostoru byly téměř zapomenuty. Snahou autorů, členů Vojensko–historického sdružení Stříbrná o.s., je tuto neznalost alespoň částečně napravit a seznámit veřejnost s některými dosud málo známými a vzrušujícími skutečnostmi.

Tematicky lze výstavu rozdělit do dvou výrazných celků. V první části, ohraničené letopočty 1934–1939, budou přiblíženy okolnosti vzniku Výcvikového tábora u Vyškova, jeho budování a výcviku jednotek prvorepublikové armády. Pátrické místo bude věnováno vojenským památkám z tohoto období, zejména cvičným pevnostním objektům. Ve druhém bloku, ohraničeném letopočty 1940–1945, bude popsáno období okupace, spojené s intenzifikací výcviku a vystěhováním okolních obcí z důvodu rozšiřování střelnice. Také zde bude patřičná pozornost věnována cvičným objektům a výcviku jednotek německého Wehrmachtu.

Výstava bude doplněna fotografiemi, ať už dobovými či současnými, dále mapkami a reprodukcemi archivních materiálů (rozkazy, projekty staveb, skicy). Nedílnou součástí expozice budou autentické trojrozměrné exponáty.

Kamila Husaříková

Vlastivědné muzeum v Šumperku

PRAVĚKÁ HOSTINA – zpracování potravin a příprava pokrmů v pravěku

(13. 6. – 29. 9. 2013 – Hollarova galerie Vlastivědného muzea v Šumperku)

Příprava, zpracování a samotná konzumace pokrmů v pravěku se staly námětem výstavy, která se nám pokusí, na základě vědeckých archeologických poznatků a ikonografických pramenů, přiblížit „stravování“ našich prapředků.

Ukázka z expozice - zrnotěrka. Foto: M. Gronychová

Jádro výstavy tvoří archeologické předměty ze šumperských sbírek, souvisejících s uchováváním a zpracováním potravin, přípravou a konzumací jídla, doplněné i zajímavými předměty z jiných muzeí. Z keramiky budou zřejmě největší pozornost poutat obrovské nádoby, tzv. zásobnice, které sloužily k uchovávání potravinových komodit. Dále návštěvník uvidí i celou vývojovou řadu zařízení sloužících k mletí obilí, např. zrnotěrku nebo keltský rotační mlýnek. K vidění bude i model potravinové pece z mladší doby kamenné ve skutečné velikosti, rekonstruovaný na základě výzkumu u Postřelkova, probíhajícího v roce 2003.

Kurátorem výstavy je archeolog Mgr. Jakub Halama, Ph.D.; v části výstavy, zabývající se využíváním rostlin, by se tvorba výstavy neobešla bez spolupráce s botaničkou RNDr. Magdou Zmrhalovou. Oba jsou pracovníky Vlastivědného muzea v Šumperku.

Rostliny, které byly určeny v pravěku k přípravě potravin, ať již to budou kvýstavě čerstvě nasbírané rostliny nebo ty z botanického herbáře, nás možná nejednou překvapí.

K určení rostlin posloužily nejen analýzy makrozbytků z některých místních muzejních výzkumů, ale i např. výsledky výzkumu a rozboru posledního pokrmu v žaludku Otziho – muže z ledovce, nalezeného v Alpách poblíž italsko-rakouských hranic. Dnes ho můžete vidět v italském Bolzanu.

Výstava je určena široké veřejnosti a chce prezentovat konkrétní výsledky archeologického bádání na našem

území. Návštěvník se může těšit i na prázdninové muzejní akce – přípravu „pravěkých“ pokrmů. Vřele doporučujeme také návštěvu nové archeologické expozice Pravěk Mohelnicka v mohelnickém muzeu, kde se zájemcům nabízí interaktivní dílna s pravěkou tematikou.

Miluše Berková

Muzeum Komenského v Přerově

Meopta 80. Historie optického průmyslu v Přerově

(12. 5. – 6. 10. 2013)

Rok 2013 je ve znamení významného výročí nejen v dějinách města Přerova, ale i v dějinách domácího průmyslu vůbec. Je tomu již 80 let, co byla ve skromných podmínkách založena firma Optikotechna, první moderní závod optického průmyslu v tehdejší Československu. Podnik se brzy uplatnil na domácích trzích a začal značně rozšiřovat rozsah výroby. Mohutná expanze následovala po roce 1945, kdy byl podnik přejmenován na Meopta (tj. Mechanická a optická výroba) a proslul nejen výrobou fotoaparátů či promítacích přístrojů, ale stal se také hlavním podnikem optického průmyslu ve státě s množstvím podřízených poboček. Společná výstava Muzea Komenského v Přerově a firmy Meopta – optika, s. r. o. si klade za cíl mimořádně místní i celostátní výročí náležitě připomenout a seznámit širokou odbornou i laickou veřejnost s bohatou a úspěšnou výrobní produkcí či neznámými kapitoly z dějin a samozřejmě přiblížit i neaktuálnější současnost této firmy.

Výstava je koncepčně členěna do několika okruhů, které jsou samostatně prezentovány v jednotlivých místnostech. Putování návštěvníka výstavou je řešeno vesměs jako jednosměrné, přičemž orientaci ve výstavním prostoru napomáhají směrovky. Ještě před vstupem do prvního výstavního sálu přivítá návštěvníky, tedy zejména ty nejmenší, plyšový opičák Flexík, nadšený amatérský fotograf, pojmenovaný díky svému oblíbenému fotoaparátu Flexaret. Flexík se pak zhostí role průvodce výstavou

pro dětské návštěvníky, kterým celou prohlídku přibližuje a zpřijemňuje animační program naplněný zajímavými úkoly. Opíček Flexík také dětem sděluje v každém okruhu to zajímavé, co by si z výstavy mohly a měly odnést. Dospělý návštěvník veškeré potřebné informace najde na panelech či prostřednictvím exponátů a doprovodných aktivit. Prohlídka začíná v úvodních dvou sálech, které se věnují počátkům optiky vůbec a hlavně vzniku a dějinám podniků Optikotechna a Meopta. Návštěvníci se tak mohou seznámit s nejvýznamnějšími či nejzajímavějšími mezníky pestré historie přerovského optického průmyslu. Doplňkem úvodní základní prezentace je historické pracoviště výroby čočky, které jistě přiblíží nejpodstatnější část optické výroby, kterou začínal každý ze široké škály výrobků Meopty.

Posléze nastoupí návštěvník cestu světelného paprsku, měnícího se ve fotografický proces ve fotografii. Tato cesta vede symbolicky přes zvětšenou maketu proslulého fotoaparátu Flexaret a úplně zařízenou temnou komoru do specializovaného sálu s fotografickou, snímací a amatérskou projekční technikou. Tento sortiment tvořil stěžejní část produkce firmy, a proto je mu také věnována patřičná pozornost. Vedle přehledů typů a desítek exponátů fotoaparátů, zvětšovacíh přístrojů, snímacích kamer či 8mm projektorů se návštěvníci mohou těšit na interaktivní koutek a také cestovat s výrobky Meopty prostřednictvím fotoateliéru až do daleké Afriky.

Prohlídka pokračuje v zámecké věži, kde je instalována jakási pozorovatelná, osazená vojenskými optickými přístroji a moderními výkonnými dalekohledy, díky nimž bude mít návštěvník okolní krajinu doslova jako na dlani a může tak pohodlně pozorovat například Hostýn či hrad Helfštýn. Z věže pak putování vede do prvního patra, kde je možno odpočinout si v optickém kabinetu u četných optických klamů či interaktivního didaktického PC programu s množstvím nejrůznějších hádanek, pokusů a animací.

Posledním zastavením je sousední místnost věnovaná prezentaci vojenské a sportovní optiky, 16, 35 a 70mm promítacímu programu a rovněž laboratorním či geodetickým

přístrojům. Mezi zajímavosti jistě patří tzv. trichinoskop, vyráběný ve 30. letech pro zdravotní kontrolu masa, laserová vytyčovací souprava z počátku 90. let, gyroskopické naváděcí systémy pro raketové hlavice a v neposlední řadě ukázka velkých stabilních kinoprojektorů včetně toho úplně prvního z roku 1947 či typu Meopton III, oceněného nejvyšší cenou na výstavě EXPO 58 v Bruselu. Ve speciálním kinokoutku má návštěvník možnost shlédnout vzácné reklamní a výukové filmy Optikotechny z let 1939 až 1940.

Součástí výstavy jsou taktéž doprovodné programy, jako tematické přednášky či zámecké letní kino. Jako suvenýr je pak možno si odnést novou publikaci o dějinách podniku či jednu z četných monografií věnovaných českým fotoaparátům a kamerám. K návštěvě výstavy srdečně zvou Muzeum Komenského v Přerově a Meopta – optika, s. r. o. a v době od 12. května do 6. října se upřímně těší na vaši návštěvu.

Petr Sehnálek

Vzpomínkové slavnosti na zakladatele Muzea Komenského v Přerově

K 94. výročí jeho úmrtí

V letošním roce uplynulo 125 let od vzniku prvního muzea zaměřeného na osobu Jana Amose Komenského. Založil je učitel František Slaměnik (narozen 4. října 1845 v Radslavicích), který byl již za svého života uznávanou osobností a synonymem pro studium a popularizaci Jana

Amose Komenského nejen v Přerově. Patřil mezi zakládající členy berlínské Comenius-Gesellschaft. Na své vlastní náklady neúnavně sbíral Komenského knihy, památky na jednotu bratrskou a informace publikoval mimo jiné v časopise Komenský, který sám přes 27 let redigoval. Byl činný také v mnoha učitelských organizacích. Jeho prvním veřejným vystoupením v Přerově byl projev na slavnosti odhalení pomníku Jana Amose Komenského se sochou Tomáše Seidana v roce 1874. Z funkce ředitele měšťanských škol v Přerově odešel v roce 1905 na odpočinek. Rozšiřování muzejních sbírek a přednáškové činnosti se věnoval i nadále. Zemřel po delší nemoci 2. července 1919. Pohřben byl 6. července 1919 do rodinného hrobu na přerovském hřbitově.

Jednoduchý náhrobek zdobí plastika Franty Úprky (bratr Joži Úprky). Vznikla v roce 1905. Představuje muže skloněného nad knihou, jehož sepjaté ruce směřují vzhůru. Sochař zachytil výraz duchovního prožitku konkrétní osoby, písmáka Kohúta z Velké nad Veličkou. Na první výstavě v roce 1906 dostala plastika název Modlení, později byla uváděna pod dalšími jmény (Písmák, Český bratr z Javorníka, Modlitba nebo Rozjímání). Nový rozměr získala umístěním na hrob Františka Slaměníka, který se s tradicí jednoty bratrské seznámil již jako dítě prostřednictvím památek uchovávaných po generaci v rodině jeho matky. Doklad o datu přenesení plastiky na přerovský hřbitov se doposud nepodařilo nalézt. Její kopie a odlitky jsou v některých galeriích na Moravě a v Čechách.

První velkou slavnost věnovanou památce Františka Slaměníka uspořádala jeho rodná obec Radslavice 15.-16. 9. 1928. V jubilejním roce 10. výročí existence Československé republiky byla na rodném domě odhalena pamětní deska a otevřena Slaměnikova mateřská škola. Jedním z řečníků byl i tehdejší správce Muzea Komenského, komeniolog Josef Krumpholz, který pokračoval v práci Františka Slaměníka. Na svého nejslavnějšího rodáka vzpomínali radslavičtí ještě několikrát. V roce 1945 a 1995 byly vydány na jeho počest dvě publikace. V roce 1997 rozhodlo obecní zastupitelstvo u udělování medailí Františka

Slaměníka. Jejím autorem je akademický sochař André Vícha ze Starého Města u Uherského Hradiště.

Zůstával František Slaměnik součástí historické paměti města Přerova, jehož kulturní dění ovlivnil na mnoho desetiletí? Místem pravidelných vzpomínkových setkání se stalo muzeum a jeho hrob. Zmínky o nich najdeme ve školních kronikách a dobovém místním tisku. Některé pozvánky s přesným programem se dochovaly ve fondech přerovského muzea. U příležitosti 10. výročí úmrtí Slaměníka svolala přerovská okresní učitelská jednota „Komenský“ veřejnou pietní vzpomínku na 2. července 1929. Program začínal návštěvou Musea Komenského, které tehdy sídlilo ve školní budově na Palackého ulici, konkrétně v prostorách Havlíčkovy měšťanské školy. Poté se průvod odebral na přerovský hřbitov.

V předvečer 90. výročí narození F. Slaměníka, 3. října 1935, svolaly společnou návštěvu učitelů v muzeu a u jeho hrobu všechny učitelské organizace na Přerovsku. Jednatelkou akčního výboru byla A. Kostíková. Obdobný průběh měla také vzpomínková akce 2. července 1939. Začínala opět v muzeu. Práci svého předchůdce ocenil Josef Krumpholz, správce muzea, v projevu u Slaměnikova hrobu. Pořadatelem byla organizace Československé obce učitelské v Přerově. V říjnu 1945 byla uspořádána společná pouť žáků a učitelů ke Slaměnikovu hrobu, na nějž účastníci položili věnce. V roce 1947 byla jedna z nově vzniklých přerovských ulic pojmenována Slaměnikova. V témže roce byla odhalena pamětní deska Františku Slaměnikovi v Kroměříži, místě jeho prvního učitelského působení.

Společným setkáním vzpomínali na Slaměníka učitelské a žákovské organizace 27. června 1949. V muzeu si účastníci vyslechli projev krajského kulturního a školského referenta Aloise Beni, u hrobu promluvila okresní školní inspektorka Miloslava Bučková. Na závěr zazpíval pěvecký sbor střední školy Ch. Masarykové pod vedením ředitele Č. Trávníčka. Správcem Muzea Komenského byl v té době František Macháček, ředitel osmileté střední školy na Palackého ulici 25, která mimo jiné navazovala na Slaměnikovu měšťanskou školu. V roce 1957 byla jeho

zásluhou na budovu této školy umístěna pamětní deska s reliéfním vyobrazením Františka Slaměníka. Slavnostní odhalení proběhlo 29. září 1957.

Stejně jako byl pomník Komenského v Přerově zhmotněním abstraktního povědomí o historických událostech, centrem školních oslav i cílem všech důležitých návštěvníků Přerova, stal se hrob Františka Slaměníka s plastikou Franty Úprky místem uchovávání paměti o konkrétní osobě a její činnosti. Změna politických a společenských poměrů

přinesla i proměnu charakteru vzpomínkových akcí. V březnu 1959 bylo připomenutí výročí Slaměnikova úmrtí spojeno s oslavou Dne učitelů, tedy Komenského narození. Oficiální slavnostní program probíhal pouze v muzeu, kde byla zahájena výstava Jan Amos Komenský v umění a odhalena socha Komenského od Vladimíra Navrátila. U příležitosti 150. výročí narození F. Slaměníka uspořádalo Muzeum Komenského výstavu (21. září – 30. listopadu 1995) a konferenci, z níž vzešel sborník. *Helena Kovářová*

Krok informuje

Krok vychází čtvrtletně v březnu, červnu, září a prosinci. Je možné si jej BEZPLATNĚ vyzvednout v obou budovách Vědecké knihovny na Bezručově ulici (poblíž Červeného kostela v Olomouci). KROK je k dispozici u informační služby, ve studovně a ve volném výběru.

Seznam dalších distribučních míst, kde je KROK ZDARMA k dostání:

Knihovna města Olomouce, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Městská knihovna Šumperk, Vlastivědné Muzeum v Šumperku, Městská knihovna v Přerově, Muzeum Komenského v Přerově, Knihovna Vincence Priessnitze v Jeseníku, Vlastivědné muzeum Jesenicka, Městská knihovna Lipník nad Bečvou, Městská knihovna Hranice, Městská knihovna Prostějov, Muzeum Prostějovska v Prostějově, Městská knihovna Zábřeh, Městská knihovna Mohelnice, Městská knihovna v Němčicích nad Hanou, Místní knihovna Všechovice, Masarykova knihovna Brodek u Přerova, Místní knihovna Hustopeče nad Bečvou, Městská knihovna Litovel, Městská knihovna Uničov, Městská knihovna Žulová, Městská knihovna Kojetín, Městská knihovna Šternberk

Časopis si lze také předplatit částkou 80 Kč (tj. 20 Kč na každé ze čtyř ročních čísel). Jde o příspěvek na cenu poštovního a balného.

Objednávky předplatného zasílejte na sekretariát Vědecké knihovny, Bezručova 3, 779 11 Olomouc, nebo

na e-mail info@vkol.cz. Krok lze objednat i telefonicky na čísle 585 205 394. Nevyžádané rukopisy se nevracejí, názory autorů nemusí vždy vyjadřovat stanovisko redakce. Za věcný obsah článku ručí autor.

Jednotlivá čísla KROKu jsou ke stažení na webových stránkách VKOL: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/krok---kulturni-revue-olomouckeho-kraje/>

KROK najdete také na sociální síti **Facebook** na adrese: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>. Zde jsou uveřejňovány informace o kulturních akcích a událostech v Olomouckém kraji, články a reportáže, jež vyšly, vycházejí či brzo vyjdou na stránkách tištěného časopisu. Těšíme se na vaše názory, tipy, postřehy.

Téma příštího čísla 3/2013, jež vyjde v září 2013:

POPULÁRNÍ LITERATURA A KULTURA

Errata 1/2013: V článku *Dějiny Šumperska v literárním a filmovém zpracování: Habermannův mlýn aneb Co bylo na počátku?* užil autor příspěvku Richard Změlík omylem na str. 13 spojení „loštický masakr“. Ve skutečnosti se jednalo o leštinský masakr. Autor se za chybu omlouvá a děkuje panu Josefu Paštovi za upozornění.

V příspěvku M. Bohuše „Neznámý obraz E. Hürdena“ na s. 59 byl - nikoliv vinou autora - chybně užit název muzea „Klosterburg“ u Vídně. Správně má být „Klosterneuburg“. Autorovi příspěvku se tímto omlouváme. (neu)

Muzeum silnic ve Vikýřovicích
Vás zve na výstavu

HISTORIE SPZ U NÁS

SPZ

OIII-7

P-25.752

PD 25752

M-OP 737

OH-95-10

BZI 82-60

S01 2025

Vernisáž výstavy
25/6/2013 17:00 h
výstava potrvá do: 16/11/2013

Muzeum silnic
ve Vikýřovicích u Šumperka
út–so: 10–16 hodin

www.muzeumsilnic.cz, muzeumsilnic@ssok.cz

SPRÁVA SILNIC
OLOMOUCKÉHO KRAJE

 Olomoucký kraj

 SPZ
odroženi přátel značek, s.r.o.

Muzeum Komenského v Přerově

Meopta - optika s. r. o.

od 12. 5. do 6. 10. 2013

výstava **meopta 80**

Historie
optického
průmyslu
v Přerově

muzem
KOMENSKÉHO
V PŘEROVĚ

Vstupné 40,- Kč, 20,- Kč

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

